Eutropius R

EUTROPII
HISTORIÆ ROMANÆ
Breviarium,

Ab Urbe condita uſque ad
Valentinianum & Valentem Auguſtos:
Ex recenſione & cum NOTULIS *Tan. Fabri.*

UT ET

Sextii Aurelii Victoris
DE
Viris ILLUSTRIBUS
LIBER.

In Uſum SCHOLARUM.

EDITIO DUODECIMA Correctior.

LONDINI:
Typis R: BROWN,
Proſtant apud S. BIRT, T. LONGMAN,
J. OSWALD, W. FULLER, C. BATHURST,
J. WARD, & W. JOHNSTON. MDCCLIII.

BRITISH MUSEUM

DE EUTROPIO TESTIMONIA.

Elias Vinetus.

EUtropius *res Romanas ab Urbe condita ad ſuam uſque ætatem breviſſimè explicuit, quo ſic Valentem, qui omnium literarum ignarus ad imperium perveniſſet, ad ſuperiorum ducum principumque Romanorum res geſtas percurrendas alliceret.*

Ger. Jo. Vossius.

Stylum ſi ſpectes (Eutropii) *parum eſt concinnus; ſed hoc ætati, quâ vixit, tribuamus. Res verò ipſas compendio ſatis commodo conſtrinxit. Sanè quanti à Græcis fieri ſoleat, vel argumento illud erit, quod Captio Hiſtoricus Lycius* (ut & Pæanius) *epitomes Eutropii Metaphraſin ſcripſerint.*

Carolus Sigonius.

Flavius Eutropius *ſub Valentiniano Majore vixit: minus quidem elegans; ſed cum ex Livio & Salluſtio res, nobis nunc ignotas, decerpſerit, & omnem Hiſtoriam Romanam*

breviter ab U. C. usque ad Juliani Principis mortem libris decem persequatur, magni a nobis fieri debet.

Balthasar Bonifacius.

Militavit Eutropius sub Juliano parabata ac desertore, librumque suum dedicavit Valenti. Nec satis liquet, cujus ille fuerit religionis; quippe qui in colliminio tenebrarum ac lutis constitutus, nec Paganorum ritus probarit, nec Christi tamen didisset nomen. Sophistam Italum vocat Suidas, eodemque nomine censetur in originibus Constantinopolitanis. Stylum ejus improbat Vossius, ut parum concinnum; fatetur tamen, res ipsas compendio satis commodo ab Eutropio constrictas. Doctissimum fuisse Eutropium, & multâ eloquentiâ scripsisse putat Jacobus Philippus. Antiquum Historiographum appellat Hinomarus Rhemensis. At Sconhovius non eum inter antiquos recenset: Sed licet scripsit posterius, neque tamen, inquit, minor eloquentiâ & judicio etiam superioribus fuit eminentior. Sanè quanti eum Græci fecerint, vel argumento illud erit, quod Capito, & Pæanius, Eutropiani compendii metaphrasim Græcè scripserint. Duæ sunt autem omnino res, quæ Famam, & Gloriam scriptoribus conciliare soleant, si in alienas transferantur linguas, sique interpretationibus illustrentur.

VA-

VALENTI,
GOTHICO,
Maximo, Perpetuo, Augusto.

RES Romanas ex voluntate Mansuetudinis tuæ ab Urbe condita ad nostram memoriam, quæ in negotiis, vel bellicis, vel civilibus eminebant, per ordinem temporum brevi narratione collegi, strictim additis etiam iis, quæ in Principum vitis egregia exstiterunt; ut Tranquillitatis tuæ possit mens divina lætari, priùs se illustrium virorum facta in administrando imperio sequutam, quam cognosceret lectione.

Mansuetudinis; *mox*, Tranquillitatis tuæ.] *Ut ea tempestate vera illa Romani sanguinis nobilitas pæne exaruerat, ita & sermonem Latinum incesserat turpis illa Barbaries & vere Gothica, quæ postea invaluit magis, ut cum ad Principes scriberent, eos* Serenitatis, Tranquillitatis, Mansuetudinis, Clementiæ, Numinis *denique & Æternitatis, &c. titulo* cohonestarent. *Ex eodem fonte manarunt, quæ hodieque vigent, & cum honore personarum (nam piaculum sit nisi ita loquaris)* Excellentia vestra, Celsitudo, Eminentia, Reverentia vestra; *& nequid ineptiarum absit,* Dominatio vestra, *quo nihil apud finitimos nostros frequentius, si vel agasonem aliquem aut sulfuratorum propolam alloquantur; & tamen,* O seculum insipiens! Nino, Cyro, Alexandro, & Carolo Magno *hujus nominis ferculum satis esset.*

EUTROPII

Hiſtoriæ Romanæ Breviarium.

Liber Primus.

Romanum imperium, quo neque ab exordio ullum fere minus, neque incrementis toto orbe amplius humanâ poteſt memoriâ recordari, à Romulo exordium habet: qui Veſtalis Virginis filius, & (quantùm putatus eſt) Martis, cum Remo fratre, uno partu editus eſt. Is cum inter paſtores latrocinaretur, octodecim annos natus, urbem exiguam in Palatino monte conſtituit, XI Kal. Maii, Olympiadis ſextæ anno tertio; poſt Trojæ excidium, ut qui plurimum minimúmque tradunt, trecenteſimo nonageſimo quarto. Conditâ civitate, quam ex nomine ſuo Romam vocavit, hæc fere egit. Multitudinem finitimorum in Civitatem recepit; centum ex

Urbem exiguam.] *Intellige Romam quadratam.*

Olympiadis ſextæ anno tertio.] *Id eſt, paulo pluſve minus, ante Chriſtum natum* DCLII; *alii hoc referunt ad annum* I. *Olympiadis* VII.

Poſt Trojæ excidium——trecenteſimo nonageſimo quarto,] *Error eſt. Nam numerus aliquot decadibus amplior eſſe debet. Sed priſca illa tempora ſubtiliter & exactè conſtitui non ſemper poſſunt; quod & Eutropius olfeciſſe videtur, qui dicit* (ut qui plurimum minimúmque tradunt) *ſunt enim qui plures, ſunt etiam qui pauciores,* &c.

senioribus legit: quorum consilio omnia ageret; quos Senatores nominavit propter senectutem. Tunc, cùm uxores ipse & po-
A. U. pulus non haberent, invitavit ad spectaculum ludorum vicinas Urbis Romæ nationes;
3. atque earum virgines rapuit. Commotis bel-
4. lis propter raptarum injuriam, Cæninenses
7. vicit, Antemnates, Crustuminos, Sabinos,
29. Fidentes, Vejentes, (hæc omnia oppida Urbem cingunt:) Et cum ortâ subitò tempe-
37. state non comparuisset, anno regni trigesimo septimo, ad deos transisse creditus, consecratus est. Deinde Romæ per quinos dies Senatores imperaverunt; & his regnantibus, annus unus completus est.

38. Postea Numa Pompilius rex creatus est: qui bellum nullum quidem gessit, sed non minùs civitati quam Romulus profuit. Nam & leges Romanis, moresque constituit, qui consuetudine præliorum jam latrones ac semi-barbari putabantur. Annum descripsit in x menses, priùs sine aliquâ computatione confusum: & infinita Ro-

Leges.] *Romulus tamen civibus suis leges posuerat, sed illæ fere omnes tantum eo spectabant, Romani ut pleno sinu manubias domum reportarent. Modò bellatores, præliatoresque strenui forent, bene erat: Sed si verum agnoscere volumus, proprium id unius Numæ decus est.* Virgil. *de illo:*

Primus qui legibus Urbem
Fundabat, Curibus parvis, & paupere terrâ
Missus in imperium magnum.

mæ

mæ ſacra ac templa conſtituit. Morbo deceſſit quadrageſimo tertio imperii anno.

Huic ſucceſſit Tullus Hoſtilius, Hic bel- 81.
la reparavit: Albanos vicit, qui ab urbe Româ XII milliario abſunt: Vejentes & Fidenates, quorum alii ſexto milliario abſunt ab urbe Romanâ, alii octavo decimo, bello ſuperavit. Urbem ampliavit, adjecto Cœlio monte. Cum triginta duobus annis regnâſſet, fulmine actus, cum domo ſuâ arſit.

Poſt hunc Ancus Marcius, Numæ ex 113.
filiâ nepos, ſuſcepit imperium. Contra Latinos dimicavit; Aventinum montem Civitati adjecit, & Janiculum: Oſtiam civitatem ſupra mare ſexto decimo milliario ab 125.
urbe Româ condidit: vigeſimo quarto anno imperii morbo periit.

Deinde regnum Priſcus Tarquinius acce- 137.
pit. Hic numerum Senatorum duplicavit; Circum Romæ ædificavit; ludos Romanos inſtituit, qui ad noſtram memoriam permanent. Vicit idem etiam Sabinos; & non parum agrorum, ſublatum iiſdem, urbis Romæ Territorio adjunxit; primuſque triumphans Urbem intravit: muros fecit, & cloacas: Capitolium inchoavit: triceſi-

Cloacas.] *Opus verè regium, in quo naves grandiores ultro citroque libero curſu commeare poterant. Bene illas deſcripſit Vigenerius ad Livium.*

Capitolium inchoavit.] *Notandum. Error enim mox occurret, ubi de Superbo legitur:* Templum in Capitolio ædificavit, *corrige,* Exædificavit, *id eſt,* plane abſolvit.

mo octavo imperii anno per Anci filios occisus est, regis ejus cui ipse successerat.

175. Post hunc Servius Tullius suscepit imperium, genitus ex nobili fœminâ, captivâ tamen, & ancillâ. His quoque Sabinos subegit: montes tres, Quirinalem, Viminalem, Esquilinum, Urbi adjunxit; fossas circum murum duxit; primus omnium Censum ordinavit, qui adhuc per orbem
187. terrarum incognitus erat. Sub eo Roma, omnibus in Censum delatis, habuit capitum LXXXIV millia civium Romanorum, cum his qui in agris erant. Occisus est XLV imperii anno, scelere generi sui Tarquinii, (filii ejus regis, cui ipse successerat) & filiæ suæ, quam Tarquinius habebat uxorem.

219. Lucius Tarquinius Superbus septimus atque ultimus regum, Volscos, (quæ gens ad Campaniam euntibus non longe ab Urbe est) vicit; Gabios civitatem, & Suessam
226. Pometiam subegit; cum Thuscis pacem fecit; & templum Jovi in Capitolio ædificavit. Postea Ardeam oppugnans, in octavo decimo milliario ab Urbe positam civitatem, imperium perdidit. Nam cum filius ejus & ipse Tarquinius junior nobilissimam fœminam Lucretiam, eandem pudicissimam Collatini uxorem, stuprâsset, eaque de injuriâ marito & patri & amicis questa fuisset, omnium conspectu, se occîdit;

cîdit; propter quam cauſam Brutus, parens, & ipſe Tarquinius, populum concitavit, & Tarquinio ademit imperium. Mox exercitus quoque eum, qui civitatem Ardeam cum ipſo rege oppugnabat, reliquit: venienſque ad Urbem rex, portis clauſis excluſus eſt. Cumque imperâſſet annos viginti quinque, cum uxore & liberis ſuis fugit.

Ita Romæ regnatum eſt per ſeptem reges annis ducentis quadraginta tribus, cum adhuc Roma, ubi plurimum, vix uſque ad quintum decimum milliarium poſſideret.

Hinc Conſules cœpêre pro uno rege duo 244.
hâc causâ creari, ut ſi unus malus eſſe voluiſſet, alter eum, habens poteſtatem ſimilem, coerceret. Et placuit, ne imperium longius quam annum unum haberent: ne per diuturnitatem poteſtatis inſolentiores redderentur; ſed civiles ſemper eſſent, qui ſe

Brutus parens & ipſe Tarquinius.] *Sic ſcribe, addita virgula,* Brutus, parens, & ipſe Tarquinius: *Atque ita tres erunt: qui autem* parens *dicitur, ille eſt* Spurius Lucretius Tricipitanus.

Civiles ſemper eſſent.] *Civilis & civilitas, non eſt id quod Gallicè ſonat. Princeps* civilis *eſt, qui non tyrannus, non ferox, non impotens eſt. Contra,* incivilis *ille dicitur, qui cives & populos ſuos pro belluis habet,* &c. *quales olim Caligula, Nero, Domitianus, & alia id genus ſeculi ſui deboneſtamenta, peſtes, alaſtores:* Civilis *autem princeps eſt, in qua Veſpaſianum, Titum, & M. Aurelium Antoninum agnoſcat, rara ſeges.*

poſt

post annum scirent futuros esse privatos. Fuerant igitur anno primô, expulsis regibus, Consules, Lucius Junius Brutus, (qui maximè egerat ut Tarquinius pelleretur) & Tarquinius Collatinus, maritus Lucretiæ: Sed Tarquinio Collatino statim sublata dignitas est; placuerat enim, ne quisquam in Urbe maneret, qui Tarquinius vocaretur. Ergo accepto omni patrimonio suo ex Urbe migravit: & loco ipsius factus est Valerius Publicola Consul. Commovit tamen bellum urbi Romanæ rex Tarquinius, qui fuerat expulsus: & collectis multis gentibus, ut in regnum posset restitui, dimicavit. In primâ pugnâ Brutus Consul & Aruns Tarquinii filius invicem se occiderunt. Romani tamen ex eâ pugnâ victores recesserunt. Brutum Romanæ matronæ defensorem pudicitiæ suæ, quasi communem patrem, per annum luxerunt. Valerius Publicola Spurium Lucretium Tricipitinum collegam sibi fecit, Lucretiæ patrem; quo morbo mortuo, iterum Horatium Pulvillum collegam sibi sumpsit. Ita primus annus quinque Consules habuit, cùm Tarquinius Collatinus Urbe cessisset propter nomen, Brutus prælio periisset, Spurius Lucretius morbo mortuus esset. Secundo quoque anno interum Tarquinius, ut reciperetur in regnum, bellum Romanis intulit, auxilium ei ferente Porsenâ

senâ Thusciæ rege: & Romam pene cepit. Verùm tum quoque victus est. Tertio anno post reges exactos, Tarquinius, cum susipi non posset in regnum, neque ei Porsena, qui pacem cum Romanis fecerat, auxium præstaret, Tusculum se contulit, quæ ivitas non longè ab Urbe est: atque ibi er quatuordecim annos privatus cum uxre persenuit. Quarto anno post reges exctos, cum Sabini Romanis bellum intusset, victi sunt; & de his est triumhatum. Quinto anno Lucius Valerius le Bruti Collega, & quartum Consul, faliter mortuus est, adeo pauper ut, collais à populo nummis, sumptum habuerit epulturæ, quem matronæ, sicut Brutum, nnum luxerunt.

Nono anno post reges exactos, cum ger Tarquinii, ad injuriam soceri vindiandam, ingentem collegisset exercitum; ova Romæ dignitas est creata, quæ Dictara appellatur, major quam Consulatus. odem anno etiam magister Equitum factus t, qui dictatori obsequeretur; neque quiduam similius potest dici, quàm Dictatura an- 253.

Collatis à populo nummis, sumptum habuerit sulturæ.] *Hoc exemplar admonet ut alios moneam, quoes tale aliquid in veteribus historiis legitur, (exempla tem pæne infinita sunt) id non inopiæ, sed honoris usâ factum fuisse, arbitror, ut scilicet viri magni de blico tumularentur quasi patriæ parentes; id vulgo citur* publicè sepeliri, *id est, ex ærario.*

tiqua.

tiqua, huic imperii potestati, quam nunc Tranquillitas vestra habet: maximè cum
257. Augustus quoque Octavianus, de quo postea dicemus, & ante eum, Caius Cæsar, sub Dictaturæ nomine atque honore regnaverint. Dictator autem Romæ primus fuit Lartius: Magister Equitum primus, Spurius Cassius.

259. Sexto decimo anno post reges exactos, seditionem populus Romæ fecit, tanquam à Senatu atque Consulibus premeretur. Tum & ipse sibi Tribunos Plebis, quasi proprios judices & defensores creavit, per quos contra Senatum & Consules tutus esse posset.

Sequenti anno Volsci contra Romanos bellum reparaverunt: & victi acie, etiam Coriolos civitatem, quam habebant optimam, perdiderunt.

Octavo decimo anno postquam reges ejecti erant, expulsus ex Urbe Quintus Marcius dux Romanorum, qui Coriolos ceperat, Volscorum civitatem, ad ipsos Volscos contendit iratus, & auxilia contra Romanos accepit. Romanos sæpe vicit: usque ad quintum milliarium Urbi accessit, oppugnaturus etiam patriam suam legatis, qui pacem petebant, repudiatis, nisi ad eum mater Veturia & uxor Volumnia ex Urbe venissent; quarum fletu & deprecatione superatus removit exercitum: Atque hic secundus post Tarquinium

quinium fuit, qui dux contra patriam ſuam eſſet.

Cæſone Fabio, & Tito Virginio Conſu- 274.
ibus, trecenti nobiles homines, qui ex Fabiâ familiâ erant, contra Vejentes bellum ſoli ſuſceperunt, promittentes Senatui & Populo per ſe omne certamen implendum. Itaque profecti omnes nobiles, & qui ſinguli magnorum exercituum duces eſſe deberent, in prælio conciderunt: Unus omnino ſuperfuit ex tantâ familiâ; qui propter ætatem puerilem duci non potuerat ad pugnam. Poſt hæc Cenſus in Urbe habitus eſt, & inventa ſunt civium capitum CXIX milia.

Sequenti anno, cum in Algido monte, ab Urbe duodecimo fermè milliario, Romanus obſideretur exercitus, Lucius Quinctius Cincinnatus Dictator eſt factus: qui agrum quatuor jugerum poſſidens, manibus ſuis colebat. Is, cum in opere & arans eſſet inventus, ſudore deterſo, togam prætextam accepit: & cæſis hoſtibus, liberavit exercitum.

Anno CCC & altero ab Urbe conditâ, 301.
imperium conſulare ceſſavit, & pro duobus

Ex Fabia familia.] *Qui ita loquuntur, errant. Dicendum enim fuit,* ex gente, *non* ex familia. *Ita tamen veteribus multi, fateor: ſed illi melius poterant.*

Unus omnino.] *Hec etiamſi ab aliis omnibus ſæpius ſcriptum fuerit, falſum eſt tamen.*

Con-

Consulibus decem facti sunt qui summam potestatem haberent, Decemviri nominati. Sed cum primo anno bene egissent, secundo unus ex iis Appius Claudius, Virginii cujusdam, qui honestis jam stipendiis contra Latinos in monte Algido militabat, filiam virginem corrumpere voluit: quam pater occidit, ne stuprum à Decemviro sustineret: & regressus ad milites, movit tumultum; sublata est Decemviris potestas, ipsique damnati sunt.

315. Anno trecentesimo decimo quinto ab Urbe conditâ, Fidenates contra Romanos rebellaverunt. Auxilium præstabant his Vejentes, & rex Vejentium Tolumnius: quæ ambæ civitates tam vicinæ Urbi sunt, ut Fidenæ VII, Vejentes XVIII milliario absint. Conjunxerunt se his & Volsci, sed M. Æmilio Dictatore, Lucio Quinto Cincinnato Magistro Equitum, victi, etiam regem perdiderunt, Fidenæ captæ, & excisæ. Post XX inde annos, Vejentani rebellaverunt. Dictator contra ipsos missus est Furius Camillus: qui primus vicit eos acie; mox etiam civitatem diu obsidens cepit, antiquissimam, Italiæque ditissimam. Post eam cepit & Falisco s, non minus nobi-

Honestis jam stipendiis.] *Lego*, tum, *non* jam.

Falisco s.] *Quidquid dicant quidam è veteribus*, Falisci *non Urbem significat sed populum*; *Urbs dicebatur* Faleii, *seu* Falerii, *unde* Falerisci, *unde* Falisci.

lem

lem civitatem. Sed commota est ei invidia, quasi prædam malè divisisset: damnatusque ob eam causam, & expulsus civitate est. Statim Galli Senones ad Urbem venerunt; & victos Romanos XI milliario ab urbe Româ, apud flumen Alliam sequuti, etiam urbem occupaverunt; neque defendi quidquam nisi Capitolium potuit; quod cum diu obsedissent, & jam Romani fame laborarent, à Camillo, qui in vicinâ civitate exulabat, Gallis superventum est, gravissiméque victi sunt; postea tamen, accepto etiam auro, ne Capitolium obsiderent, recesserunt; sed sequutus eos Camillus, ita cecîdit, ut & aurum, quod his datum fuerat, & omnia quæ ceperant militaria signa, revocaret. Ita tertiùm triumphans Urbem ingressus est, & appellatus Secundus Romulus, quasi & ipse patriæ conditor.

LIBER II.

ANNO CCCLXV ab Urbe conditâ, post captam autem primo, dignitates mutatæ sunt: & pro duobus Consulibus facti Tribuni Militares consulari potestate. Hinc jam cœpit Romana res crescere. Nam Camillus eo anno Volscorum civitatem, quæ per LXX annos bellum gesserat, vicit, & 365.

Æquo-

Æquorum urbem, & Sutrinorum: atque omnes, deletis eorum exercitibus, occupavit; & tres simul triumphos egit.

Titus etiam Quintius Cincinnatus Prænestinos, qui usque ad urbis Romæ portas bello venerant, persequutus, ad flumen Alliam vicit; & civitates, quæ sub ipsis agebant, Romanis adjunxit; ipsum Prænestæ aggressus, in deditionem accepit; quæ omnia ab eo gesta sunt viginti diebus, triumphusque ipsi decretus.

Verùm dignitas Tribunorum Militarium non diu perseveravit. Nam post aliquantum nullos placuit fieri: & quadriennium ita in Urbe fluxit, ut potestates ibi majores non essent. Resumpserunt tamen Tribuni Militares consulari potestate iterum dignitatem, & triennio perseveraverunt. Rursus Consules facti.

Lucio Genucio, & Quinto Servilio Consulibus, mortuus est Camillus: honor ei secundus post Romulum delatus est.

Titus Quintius Dictator adversus Gallos, qui in Italiam venerant, missus est. Hi ab Urbe quarto milliario trans Anienem fluvium confederant. Nobilissimus de Senatoribus Titus Manlius, provocantem Gallum ad singulare certamen congressus occîdit; & sublato torque aureo, colloque suo imposito, in perpetuum Torquati sibi & posteris cognomen accepit. Galli fugati sunt:

mox

mox per Caium Sulpicium Dictatorem etiam victi. Non multò post à Caio Marcio Thusci victi sunt; VII millia captivorum ex his in triumphum ducti. 417.

Census iterum habitus est: Et cum Latini, qui a Romanis subacti erant, milites præstare nollent, ex Romanis tantum tirones lecti sunt, factæque legiones decem, qui modus sexaginta vel amplius armatorum millia efficiebat, parvis adhuc Romanis rebus, tanta tamen in re militari virtus erat. Quæ cum profectæ essent adversus Gallos, duce Lucio Furio Camillo, quidam ex Gallis unum è Romanis, qui esset optimus, provocavit. Tum se Marcus Valerius Tribunus Militum obtulit; & cum processisset armatus, corvus ei supra dextrum brachium sedit; mox commissâ adversus Gallum pugnâ; idem corvus alis & unguibus Galli oculos verberavit, ne rectùm posset aspicere: ita ut à Tribuno Valerio interfectus, non solùm victoriam ei, sed etiam nomen dederit; nam postea idem Corvinus est dictus, ac propter hoc meritum, annorum trium & viginti Consul est factus.

Latini, qui noluerant milites dare, hoc quoque à Romanis exigere cœperunt, ut unus Consul, ex eorum, alter ex Romano-

Factæque legiones decem, &c.] *Fallitur. Nondum enim eâ tempestate legio Romana sex hominum millibus constabat.*

rum

rum populo crearetur. Quod cum esset negatum, bellum contra eos susceptum est, & ingenti pugnâ superati sunt: ac de his perdomitis triumphatum est. Statuæ Consulibus, ob meritum victoriæ, in Rostris positæ sunt.

Jam Romani potentes esse cœperant: bellum enim in centesimo & tricesimo fere milliario ab Urbe apud Samnites gerebatur, qui medii sunt inter Picenum, Campaniam, & Apuliam. L. Papirius Cursor cum honore Dictatoris ad id bellum profectus est; qui, cum Romam rediisset, Q. Fabio Maximo Magistro Equitum, quem apud exercitum reliquit, præcepit, ne se absente pugnaret. Ille, occasione repertâ, felicissimè dimicavit, & Samnites delevit: ob quam rem à Dictatore capitis damnatus, quod se
434. vetante pugnâsset, ingenti favore militum & populi liberatus est; tantâ Papirio seditione commotâ, ut pene ipse interficeretur. Postea Samnites Romanos, Tito Veturio & Spurio Posthumio Consulibus, ingenti dedecore vicerunt, & sub jugum miserunt. Pax tamen à Senatu & populo soluta est, quæ cum ipsis propter necessitatem facta fuerat. Postea Samnites victi sunt à L. Papirio Consule; septem millia eorum sub jugum missa. Papirius de Samnitibus triumphavit. Eo tempore Appius Claudius Censor aquam Claudiam induxit, & viam Appiam

piam ſtravit. Samnites, reparato bello, Q. Fabium Maximum vicerunt, tribus millibus hominum occiſis. Poſtea, cum pater ejus Fabius Maximus legatus datus fuiſſet, & Samnites vicit & plurima eorum oppida cepit. Deinde P. Cornelius Rufinus, Manlius Curius Dentatus, ambo Conſules contra Samnites miſſi, ingentibus præliis eos confecêre. Tum bellum cum Samnitibus 462.
per annos XLIX actum ſuſtulerunt, neque ullus hoſtis fuit intra Italiam, qui Romanam virtutem magis fatigaverit.

Interjectis aliquot annis, iterum ſe Gallorum copiæ contra Romanos Thuſcis Samnitibuſque junxerunt: ſed cum Romam ten- 469.
derent, à Cn. Cornelio Dolabella Conſule deletæ ſunt.

Eodem tempore Tarentinis, qui jam in ultimâ Italiâ ſunt, bellum indictum eſt; quia legatis Romanorum injuriam feciſſent. Hi Pyrrhum Epiri regem contra Romanos in auxilium popoſcerunt, qui ex genere Achillis originem trahebat: is mox ad Italiam
venit; tumque primum Romani cum tranſ- 472.
marino hoſte dimicaverunt. Miſſus eſt contra eum Conſul P. Valerius Lævinus: qui cum exploratores Pyrrhi cepiſſet, juſſit eos per caſtra duci, oſtendique omnem exercitum, tumque dimitti, ut renuntiarent Pyrrho, quæcumque à Romanis agerentur. Commiſsâ mox pugnâ, cum jam Pyrrhus

fuge-

fugeret, elephantum auxilio vicit; quos incognitos Romani expaverunt; ſed nox prælio finem dedit. Lævinus tamen per noctem fugit. Pyrrhus Romanos mille octingentos cepit, eoſque ſummo honore tractavit; occiſos ſepelivit. Quos cum adverſo vulnere & truci vultu, etiam mortuos, jacere vidiſſet, tuliſſe ad cœlum manus dicitur, cum hâc voce; Se totius orbis dominum eſſe potuiſſe, ſi tales ſibi milites contigiſſent.

Poſtea Pyrrhus, junctis ſibi Samnitibus, Lucanis, Brutiiſque Romam perrexit; omnia ferro igneque vaſtavit. Campaniam depopulatus eſt; atque ad Prænelte venit, milliario ab Urbe octavo decimo. Mox terrore exercitûs, qui eum cum Conſule ſequebatur, in Campaniam ſe recepit. Legati ad Pyrrhum de redimendis captivis miſſi, ab eo honorificè ſuſcepti ſunt; captivos ſine pretio Romam miſit. Unum ex legatis Romanorum, Fabricium ſic admiratus eſt, ut, cum eum pauperem eſſe cognoviſſet, quartâ parte regni promiſsâ ſolicitare voluerit, ut ad ſe tranſiret: contemptuſque à Fabricio eſt. Quare cum Pyrrhus ingenti Romanorum admiratione teneretur, legatum miſit, qui pacem æquis conditionibus peteret, præcipuum virum Cineam nomine; ita ut Pyrrhus partem Italiæ, quam jam armis occupaverat, obtineret. Pax diſplicuit; remandatumque Pyrrho à Senatu eſt, eum

cum

cum Romanis, nisi ex Italiâ recessisset, pacem habere non posse. Tum Romani jusserunt captivos omnes, quos Pyrrhus reddiderat, infames haberi, qui se armis defendere potuissent; nec antè eos ad veterem statum reverti quam sibi notorum hostium occisorum spolia retulissent. Ita legatus Pyrrho reversus est; à quo cum quæreret Pyrrhus, qualem Romam comperisset, Cineas dixit, regum se patriam vidisse: scilicet tales illic fore omnes, qualis unus Pyrrhus apud Epirum & reliquam Græciam putaretur. Missi sunt contra Pyrrhum duces P. Sulpicius, & Decius Mus Consules. Certamine commisso, Pyrrhus vulneratus est, elephanti interfecti, xx millia cæsa hostium; & ex Romanis tantum quinque millia. Pyrrhus Tarentum fugatus. Interjecto anno, contra Pyrrhum Fabricius est missus; qui prius inter legatos solicitari non potuerat quartâ parte regni promissâ. Tum, cum vicina castra ipse & rex haberent, medicus Pyrrhi ad eum nocte venit, promittens veneno Pyrrhum occisurum, si sibi aliquid polliceretur; quem Fabricius vinctum reduci jussit ad dominum, Pyrrhoque dici, quæ contra caput ejus medicus spopondisset. Tum rex, admirans eum, dixisse fertur; Ille est Fabricius, qui difficilius ab honestate quàm sol à cursu suo averti potest.

test. Tum rex in Siciliam profectus est. Fabricius, victis Samnitibus & Lucanis, triumphavit. Consules deinde Manlius Curius Dentatus, & Cornelius Lentulus adversum Pyrrhum missi sunt. Et Curius contra eum pugnavit; exercitum ejus cecîdit: ipsum
477. Tarentum fugavit; castra cepit. Eâ die cæsa sunt hostium XXIII millia. Curius Dentatus in consulatu triumphavit. Primus Romam elephantos quatuor duxit. Pyrrhus etiam à Tarento mox recessit, & apud Argos Græciæ civitatem occisus est.

Caio Fabricio Luscino, C. Claudio Cinnâ Consulibus, anno Urbis conditæ CCCCLXI, Legati Alexandrini à Ptolemæo missi Romam venêre: & à Romanis amicitiam, quam petierant, obtinuerunt.

Quinto Gulone, C. Fabio Pictore Consulibus, Picentes bellum commovêre; & ab insequentibus Consulibus Publ. Sempronio, Appio Claudio victi sunt: & de his triumphatum est. Conditæ à Romanis civitates, Ariminum in Gallia, & Beneventum in Samnio.

Marco Attilio Regulo, Lucio Junio Libone Consulibus, Salentinis in Apuliâ bellum indictum est: captique sunt cum civitate simul Brundusini, & de his iterum triumphatum est.

Anno CCCCLXXVII, cum jam clarum urbis Romæ nomen esset, arma tamen extra Italiam

Italiam mota non fuerant. Ut igitur cognoſceretur, quæ copiæ Romanorum eſſent, cenſus eſt habitus: inventa ſunt civium capitum CCXCII millia CCCXXXIV, quanquam à conditâ Urbe nunquam bella ceſſaſſent; & contra Afros bellum ſuſceptum eſt primum, Appio Claudio & Quinto Fulvio Conſulibus. In Siciliâ contra eos pugnatum eſt; & Appius Claudius de Afris & rege Siciliæ Hierone triumphavit.

Inſequenti anno, Valerio Marco & Octacilio Conſulibus, in Siciliâ à Romanis res magnæ geſtæ ſunt. Tauromenitani, Catanenſes, & præterea quinquaginta civitates in fidem acceptæ ſunt. Tertio anno in Sicilia contra Hieronem regem Siculorum bellum paratum eſt. Is cum omni nobilitate Syracuſanorum pacem à Romanis impetravit, deditque argenti talenta ducenta; Afri in Siciliâ victi ſunt, & de his ſecundo Romæ triumphatum eſt.

Quinto anno belli Punici, quod contra Afros gerebatur, primùm Romani, Gaio Duillio & Cnæo Cornelio Aſina Conſulibus, in mari dimicaverunt, paratis navibus roſtratis, quas Liburnas vocant. Conſul Cornelius fraude deceptus eſt. Duillius, commiſſo prælio, Carthaginenſium ducem vicit, XXXI naves cepit, quatuordecim 492.
merſit, ſeptem millia hoſtium cepit, tria millia occidit: neque ulla victoria Romanis

gratior fuit, quòd invicti terrâ, jam etiam mari plurimùm possent. Caio Aquilio Floro, Lucio Scipione Consulibus, Scipio Corsicam & Sardiniam vastavit: multa millia inde captivorum abduxit, & triumphavit.

L. Manlio Volsone, M. Attilio Regulo Consulibus, bellum in Africam translatum est: contra Hamilcarem Carthaginensium ducem in mari pugnatum, victusque est: nam perditis CXIV navibus retro se recepit: Romani XXII amiserunt; sed cum in Africam transissent, primam Clypeam Africæ civitatem in deditionem acceperunt. Consules usque ad Carthaginem processerunt; multisque vastatis oppidis, Manlius victor
496. Romam rediit, & XXVII millia captivorum reduxit. Attilius Regulus in Africâ remansit. Is contra Afros aciem instruxit, contrà tres Carthaginensium duces dimicans, victor fuit: XVIII millia hostium cecidit, quinque millia cum VIII elephantis cepit: septuaginta tres civitates in fidem accepit. Tum victi Carthaginenses Pacem à Romanis petierunt, quam cum Regulus nollet, nisi durissimis conditionibus, dare, Afri auxilium à Lacedæmoniis petierunt; & duce Xanthippo, qui à Lacedæmoniis missus fuerat, Romanorum dux Regulus victus est ultimâ pernicie, nam duo millia hominum tantum ex omni Romano exercitu remanserunt; quindecim millia cum imperatore

Regulo

Regulo capta sunt, xxx millia occisa; Regulus ipse in catenas conjectus.

Marco Æmilio Paulo, Servio Fulvio Nobiliore Consulibus, ambo Romani Consules ad Africam profecti sunt, cum trecentarum navium classe; Clypeam petunt, & contra Carthaginenses venerunt; primùm Afros navali certamine superant. Æmilius Consul centum & quatuor naves hostium demersit: triginta cum pugnatoribus cepit; quindecim millia hostium aut occîdit, aut cepit; militem suum ingenti prædâ ditavit: Et subacta Africa tum fuisset, nisi quòd tanta fames erat, ut diutiùs expectare exercitus non posset. Consules cum victrice classe redeuntes, circa Siciliam naufragium passi sunt; & tanta tempestas fuit, ut ex quadringentis sexaginta quatuor navibus, octoginta servari vix potuerint. Neque ullo tempore tanta maritima tempestas audita est. Romani tamen statim ducentas naves reparavêrunt; neque in aliquo animus his infractus fuit.

Cnæus Servilius Cæpio, & C. Sempronius Blæsus Consules cum ducentis sexaginta navibus ad Africam profecti sunt: aliquot civitates ceperunt; prædam ingentem reducentes, naufragium passi sunt. Itaque cum continuæ calamitates Romanis displicerent, decrevit Senatus, ut à maritimis præliis recederetur, & tantùm sexaginta naves ad præsidium Italiæ salvæ essent.

Lucio Cæcilio Metello, Caio Furio Pacillo Conſulibus, Metellus in Siciliâ Afrorum ducem cum cxxx elephantis, & magnis copiis venientem ſuperavit; xx millia
202. hoſtium cecidit, ſex & xx elephantos cepit, reliquos errantes per Numidas, quos in auxilium habebat, collegit, & Romam deduxit ingenti pompâ; cum cxxx elephantorum numerus omnia itinera compleret. Poſt hæc mala Carthaginenſes Regulum ducem, quem ceperant, petierunt, ut Romam proficiſceretur, & pacem à Romanis obtineret, ac permutationem captivorum faceret. Ille Romam cum veniſſet, inductus in Senatum, nihil quaſi Romanus egit; dixitque ſe ex illâ die, quâ in poteſtatem Afrorum veniſſet, Romanum eſſe deſiiſſe; itaque & uxorem à complexu removit, & Romanis ſuaſit, ne pax cum Pœnis fieret. Illos enim, fractos tot caſibus, ſpem nullam habere; ſe tanti non eſſe, ut tot millia captivorum propter unum ſe & ſenem, & paucos, qui ex Romanis capti fuerant, redderentur: Itaque obtinuit. Nam Afros pacem petentes nullus admiſit, ipſe Carthaginem redit; offerentibuſque Romanis, ut eum Romæ tenerent, negavit ſe in eâ urbe manſurum, in quâ

Romanum eſſe deſiiſſe.] *Capitis certè diminutionem paſſus erat; de qua & ejus ſpeciebus vide præter cæteros Sigonium.*

poſt-

postquam Afris servierat, dignitatem honesti civis habere non posset. Regressus igitur ad Africam, omnibus suppliciis extinctus est. P. Claudio Pulchro, C. Junio Consulibus, Claudius contra auspicia pugnavit, & à Carthaginensibus victus est. Nam ex ducentis & viginti navibus, cum triginta fugit; xc cum pugnatoribus captæ sunt, demersæ cæteræ; viginti millia capta. Alius quoque Consul classem naufragio amisit, exercitum tamen salvum habuit, quia vicina litora erant.

Caio Luctatio Catulo, Aulo Posthumio Albino Consulibus, anno belli Punici XXXIII Catulo bellum contra Afros commissum est. Profectus est cum CCC navibus in Siciliam, Afri contra ipsum CCCC paraverunt, Luctatius Catulus navem æger ascendit: vulneratus enim in pugnâ superiore fuerat. Contra Lilybæum civitatem Siciliæ pugnatum est ingenti virtute Romanorum; nam LXXIII Carthaginensium naves captæ sunt, CXXV demersæ; XXXII millia hostium capta, XIII occisa: infinitum auri argentique pondus in potestatem Romanorum redactum. Ex classe Romanâ duodecim naves demersæ: pugnatum est VI Idus Martias. Statim Carthaginenses pacem petierunt: tributaque iis pax: captivi Romanorum, qui tenebantur à Carthaginensibus, redditi sunt. Etiam 511.

am Carthaginenſes petierunt, ut redimi eos captivos liceret, quos ex Afris Romani tenebant. Senatus juſſit ſine pretio dari eos, qui in publicâ cuſtodiâ eſſent: qui autem à Privatis tenerentur, ut pretio dominis reddito, Carthaginem redirent; atque id pretium ex fiſca magis quam a Carthaginenſibus ſolveretur.

Quintus Luctatius, Aulus Manlius Conſules creati bellum Faliſcis intulerunt; quæ civitas Italiæ opulenta quondam fuit; quod ambo Conſules, intra ſex dies quam venerant, tranſegerunt, XV millibus hoſtium cæſis, cæteris pace conceſsâ, agroo tamen ex medietate ſublato.

LIBER III.

FInitur igitur Punico bello, quod per XXII annos contractum eſt, Romani jam clariſſimâ gloriâ noti, legates ad Ptolemæum Ægypti regem miſerunt, auxilia promittentes; quia rex Syriæ Antiochus ei bellum intulerat. Illè gratias Romanis egit; auxilia non accepit, jam enim fuerat pugna

Ex fiſco.] *Debuit dicere ex* ærario. *Aliud enim* fiſcus, *aliud* ærarium; *ſed ita illis ſæculis vulgo loquebantur.*

Quod per XXII annos contractum eſt.] *Pagina vigeſima jam annos* XXIII *notavit. Ergo hic error eſt; ſcribe* quod per XXIV annos.

tranſ-

transacta. Eodem tempore potentissimus rex Siciliæ Hiero Romam venit ad ludos spectandos; & ducenta millia modiorum tritici populo dono dedit.

Lucio Cornelio Lentulo, Fulvio Flacco Consulibus, sub quibus Hiero Romam venerat, etiam contra Ligures intra Italiam bellum gestum est, & de his triumphatum. Carthaginenses tum bella reparare tentabant Sardinienses, qui ex conditione pacis Romanis parêre debebant, ad rebellandum impellentes. Venit tamen legatio Carthaginensium Romam, & pacem impetravit. 515.

Tito Manlio Torquato, Caio Attilio Bulbo Consulibus, de Sardis triumphatum est: & pace omnibus locis facta. Romani nullum bellum habuerunt, quod his post Romam conditam semel tantùm Numâ Pompilio regnante contigerat. 517.

Lucius Posthumius Albinus, Cnæus Fulvius Centumalus Consules bellum contra Illyrios gesserunt: & multis civitatibus captis, etiam reges in deditionem acceperunt: ac tum primùm de Illyriis triumphatum est. 523.

Lucio Æmilio Consule, ingentes Gallorum copiæ Alpes transierunt, sed pro Romanis tota Italia consensit: traditumque est Fabio historico, qui eo bello interfuit,

Fabio historico.] *Dicebatur Fabius Pictor, quem veteres minus diligentem fuisse testantur.*

DCCC millia hominum parata ad id bellum fuisse: sed res per Consules tantùm propere gesta est, XL millia hostium interfecta sunt, & triumphus Æmilio decretus.

Aliquot deinde annis pòst, contra Gallos intra Italiam pugnatum est: finitumque est bellum Marco Claudio Marcello, Cnæo Cornelio Scipione Consulibus. Tunc Marcellus cum parvâ manu equitum dimicavit, & regem Gallorum Viridomarum nomine manu suâ occîdit. Postea cum collegâ suo ingentes copias Gallorum peremit; Mediolanum expugnavit: grandem prædam Romam pertulit: ac triumphans Marcellus spolia Galli stipiti imposita humeris suis vexit.

M. Minucio, P. Cornelio Coss. Istris bellum illatum est, quia latrocinati naves Romanorum fuerant, quæ frumenta exhibebant; perdomitique sunt omnes. Eodem anno bellicum Punicum secundum Romanis illatum est, per Annibalem Carthaginensium ducem: qui Saguntum Hispaniæ civitatem, Romanis amicam, oppugnare aggressus est, agens vicesimum ætatis annum; copiis congregatis CL millibus peditum, & XX millibus equitum. Huic Romani per legatos denunciaverunt, ut bello abstineret. Is legatos admittere noluit. Romani etiam Carthaginem miserunt, ut mandare-

tur

tur Annibali, ne bellum contra ſocios populi Romani gereret. Sed dura reſponſa à Carthaginenſibus reddita. Saguntini interea fame victi ſunt; captique ab Annibale, ultimis pœnis afficiuntur. Tum Publius 533.
Cornelius Scipio cum exercitu in Hiſpaniam profectus eſt, Tiberius Sempronius in Siciliam: bellum Carthaginenſibus indictum eſt. Annibal, relicto in Hiſpaniâ fratre Aſdrubale, Pyrenæum tranſit: Alpes, adhuc in eâ parte invias, ſibi patefecit. Traditur ad Italiam LXXX millia peditum, & XX millia equitum, ſeptem & triginta elephantos adduxiſſe. Interea multi Ligures & Galli Annibali ſe junxerunt. Sempronius Gracchus, cognito ad Italiam Annibalis adventu, è Siciliâ exercitum Ariminum trajecit. Publius Cornelius Scipio Annibali primus occurrit: commiſſo prælio, fugatis ſuis, ipſe vulneratus in caſtra rediit. Sempronius Gracchus & ipſe conflixit apud Trebiam amnem; is quoque vincitur. Annibali multi ſe in Italiâ dediderunt. Inde ad Tuſciam veniens Annibal, 535.
Flaminio Conſuli occurrit: ipſum Flaminium interemit: Romanorum viginti quinque millia cæſa ſunt: cæteri diffugerunt. Miſſus adverſus Annibalem poſtea à Romanis Quintus Fabius Maximus. Is eum, differendo pugnam, ab impetu fregit: mox inventâ occaſione vicit.

Quingentesimo & quadragesimo anno à conditâ Urbe, Lucius Æmilius, & P. Terentius Varro, contra Annibalem mittuntur, Fabioque succedunt: qui Fabius ambos Consules monuit, ut Annibalem callidum & impatientem ducem non aliter vincerent quam prælium differendo. Verùm cum, impatientiâ Varronis Consulis, contradicente Consule altero, apud vicum, qui Cannæ appellatur, in Apuliâ pugnatum esset, ambo Consules ab Annibale vincuntur. In eâ pugnâ tria millia Afrorum periunt; magna pars de exercitu Annibalis sauciatur; nullo tamen Punico bello Romani gravius accepti sunt; periit enim in eo Æmilius Paulus Consul: Consulares & Prætorii XX, Senatores capti aut occisi XXX, nobiliores viri CCC, militum XL millia; equitum tria millia & quingenti; in quibus malis nemo tamen Romanorum pacis mentionem habere dignatus est. Servi, quod nunquam antè, manumissi, & milites facti sunt. Post eam pugnam multæ Italiæ civitates, quæ Romanis parverant, se ad Annibalem transtulerunt. Annibal Romanis obtulit, ut captivos redimerent: responsumque est à Senatu, eos cives non esse necessarios, qui, cum armati essent, capi potuissent. Ille omnes postea variis suppliciis interfecit, & tres modios aureorum annulorum Carthaginem misit; quos è manibus equi-

equitum Romanorum, Senatorum, & militum detraxerat. Interea in Hispaniâ, duo frater Annibalis Asdrubal remanserat cum magno exercitu, ut eam totam Afris subigeret, à duobus Scipionibus Romanis ducibus vincitur; perditque in pugnâ xxxv millia hominum; ex his capiuntur x millia, occiduntur xxv. Mittuntur ei à Carthaginensibus ad reparandas vires xi millia peditum, iv millia equitum, xx elephanti.

Anno quarto postquam in Italiam Annibal venit, Marcus Claudius Marcellus Consul, apud Nolam civitatem Campaniæ, contra Annibalem bene pugnavit. Annibal multas civitates Romanorum per Apuliam, Calabriam, & Brutios occupavit, quo tempore etiam rex Macedoniæ Philippus ad eum legatos misit, promittens auxilia contra Romanos sub hac conditione, ut devictis Romanis, ipse quoque contra Græcos ab Annibale auxilia acciperet. Captis igitur legatis Philippi, & re cognitâ, Romani in Macedoniam Marcum Valerium Lævinum ire jusserunt: in Sardiniam Titum Manlium Torquatum Proconsulem; nam etiam ea sollicitata ab Annibale Romanos deseruerat. Ita uno tempore quatuor locis pugnabatur; in Italiâ, contra Annibalem; in Hispaniâ, contra fratrem ejus Asdrubalem; in Macedoniâ, contra Philippum; in Sardiniâ, contra Sardos, & alterum Asdrubalem

Carthaginensem. Is à Tito Manlio Proconsule, qui ad Sardiniam missus fuerat, vivus est captus; occisa cum eo XII millia, capti mille quingenti; & à Romanis Sardinia subacta. Manlius victor captivus & Asdrubalem Romam reportavit. Interea etiam Philippus à Lævino in Macedoniâ vincitur, & in Hispaniâ à Scipionibus Asdrubal, & Mago tertius frater Annibalis.

Decimo anno postquam Annibal in Italiam venerat, P. Sulpicio, Cnæo Fulvio Consulibus, Annibal usque ad quartum mil-
541. liarium Urbis accessit, equites ejus usque ad portas; mox Consulum metu cum exercitu venientium, Annibal ad Campaniam se recepit. In Hispaniâ à fratre Asdrubale ambo Scipiones, qui per multos annos victores fuerant, interficiuntur: exercitus tamen integer remansit; casu enim magis quam virtute erant decepti. Quo tempore etiam à Consule Marcello Siciliæ magna pars capta est, quam tenere Afri cæperant: &, ex nobilissimâ urbe Syracusanâ, præda ingens Romam perlata est. Lævinus in Macedonia cum Philippo & multis Græciæ populis, & rege Asiæ Attalo, amicitiam fecit: & ad Siciliam profectus, Annonem quendam Afrorum ducem apud Agrigentum civitatem cum ipso oppido cepit, cumque Romam cum captivis nobilibus m[illibus] [illegible] civitates in deditionem accepit, [illegible] ex-

expugnavit. Ita omni Siciliâ receptâ, Macedoniâ fractâ, cum ingenti gloriâ Romam regressus est. Annibal in Italiâ Cnæum Fulvium Consulem subito aggressus, cum octo millibus hominum interfecit. Interea ad Hispanias, ubi, occisis duobus Scipionibus, nullus Romanus dux erat, Publius Cornelius Scipio mittitur, filius Publii Scipionis, qui ibidem bellum gesserat, annos natus quatuor & xx, vir Romanorum omnium & suâ ætate & posteriori tempore ferè primus. Is Carthaginem Hispaniæ capit; in quâ omne aurum & argentum, & belli apparatum Afri habebant, nobilissimos quo- 543.
que obsides, quos ab Hispanis acceperat: Magonem etiam fratrem Annibalis ibidem capit; quem Romam cum aliis mittit. Romæ ingens lætitia post hunc nuntium fuit. Scipio Hispanorum obsides parentibus reddidit. Quâ re omnes ferè Hispani ad eum uno animo transierunt. Post quæ Asdrubalem Annibalis fratrem victum fugat, & prædam maximam capit.

Interea in Italiâ Consul Q. Fabius Max- 544.
imus Tarentum recepit, in qua ingentes copiæ Annibalis erant: & ibi etiam ducem Annibalis Carthalonem occîdit: xxv millia captivorum vendidit; prædam militibus dispertivit; pecuniam hominum venditorum ad fiscum retulit. Tum multæ civitates Romanorum, quæ ad Annibalem transierant

fierant priùs, rursus se Fabio Maximo reddiderunt. Insequenti anno Scipio in Hispaniâ egregias res egit; & per se, & per fratrem suum Lucium Scipionem LXX civitates recepit. In Italiâ tamen malè pugnatum est. Nam Claudius Marcellus Consul ab Annibale occisus est.

Tertio anno postquam Scipio ad Hispaniam profectus fuerat, rursus res inclytas gerit: regem Hispaniarum magno prælio victum in amicitiam accepit, & primus omnium à victo obsides non poposcit.

Desperans Annibal Hispanias contra Scipionem diutiùs posse retinere, fratrem suum Asdrubalem ad Italiam cum omnibus copiis evocavit. Is veniens eodem itinere quo etiam Annibal venerat, à Consulibus Appio Claudio Nerone, & Marco Livio Salinatore, apud Senam Piceni civitatem, in insidias compositas incidit: strenuè tamen pugnans occisus est: ingentes ejus copiæ captæ aut interfectæ sunt; magnum pondus auri atque argenti Romam relatum. Post hæc Annibal diffidere jam de belli cœpit eventu, & Romanis ingens animus accessit. Itaque & ipsi evocaverunt ex Hispaniâ Publium Cornelium Scipionem. Is Romam cum ingenti gloria venit.

Senam Piceni.] *Ad distinctionem Senæ Juliæ quæ hodie inter potentissimas Italiæ civitates nobilem locum obtinet.*

Quinto

Quinto Cæcilio, Lucio Valerio Conſulibus, omnes civitates, quæ in Brutiis ab Annibale tenebantur, Romanis ſe tradiderunt.

Anno XIV poſtquam in Italiam Annibal venerat, Scipio, qui multa bene in Hiſpaniâ egerat, Conſul eſt factus, & in Africam miſſus; cui viro divinum quiddam 548.
ineſſe exiſtimabatur, adeo ut putaretur etiam cum Numinibus habere ſermonem. Is in Africâ contra Annonem ducem Afrorum pugnat; exercitum ejus interficit. Secundo prælio caſtra cepit, cum quatuor millibus occiſis, Syphacem Numidiæ regem, qui ſe Afris conjunxerat, capit, & caſtra ejus invadit. Syphax cum nobiliſſimus Numidis, & infinitis ſpoliis, ab Scipione Romam mittitur; quâ re auditâ, omnis fere Italia Annibalem deſerit: ipſe à Carthaginenſibus in Africam redire jubetur, quam Scipio vaſtabat.

Ita annos XVII ab Annibale Italia libe- 550.
rata eſt; quam flens dicitur reliquiſſe. Legati Carthaginenſium pacem a Scipione petierunt: ab eo ad Senatum Romam miſſi ſunt. XLV dies his induciæ datæ ſunt, quo uſque Romam ire & regredi poſſent:

Caſtra ejus invadit.] *Puto ſcripſiſſe Eutropium* incendit. *Id certè vetus hiſtoria teſtatur.*

Italia ab Annibale liberata eſt.] *Id eſt Annibal Italiæ faucibus depulſus eſt.*

xxx millia pondo argenti ab his accepta sunt. Senatus ex arbitrio Scipionis pacem jussit cum Carthaginensibus fieri. Scipio his conditionibus dedit; ne amplius quàm xxx naves haberent, quingenta millia pondo argenti darent, captivos & perfugas redderent.

Interim Annibale veniente ad Africam, pax turbata est: multa hostilia ab Afris facta sunt; legati tamen eorum ex Urbe venientes, à Romanis capti sunt, & jubente Scipione dimissi. Annibal quoque, frequentibus præliis victus à Scipione petiit etiam ipse pacem. Cum ventum esset ad colloquium, iisdem conditionibus data est, quibus priùs: addita quingentis millibus pondo argenti, c. millia librarum propter novam perfidiam. Carthaginensibus conditiones displicuerunt, jusseruntque Annibalem pugnare. Infertur à Scipione & Massinissâ, alio rege Numidarum, qui amicitiam cum Scipione fecerat, Carthagini bellum. Annibal tres exploratores ad Scipionis castra misit: quos captos Scipio circumduci per castra jussit, ostendique eis totum exercitum: mox etiam prandium dari, dimittique; ut renunciarent Annibali, quæ apud Romanos vidissent. Interea prælium ab utroque duce instructum est, quale vix ullâ memoriâ fuit: quum peritissimi viri copias suas ad bellum educerent. Scipio

victor

victor recedit, pene ipso Annibale capto: qui primùm cum multis equitibus, deinde cum xx, postremò cum quatuor evasit. Inventa in castris Annibalis argenti pondo xx millia, auri octingenta, cæterâ supellectili copiosâ. Post id certamen pax cum Carthaginensibus facta est. Scipio Romam 551.
rediit, & ingenti gloriâ triumphavit, atque Africanus ex eo appellari cœptus est. Finem recepit secundum Punicum bellum, post annum nonum decimum quàm cœperat.

LIBER IV.

TRansacto Punico bello, sequutum est Macedonicum contra Philippum regem.

Quingentesimo & quinquagesimo pri- 551.
mo anno ab Urbe conditâ, T. Quintius Flaminius adversus Philippum regem mittitur: res prosperè gessit: pax ei data est his legibus; ne Græciæ civitatibus, quas Romani contra eum defenderant, bellum inferret; ut captivos & transfugas redderet; Quinquaginta solùm naves haberet, reliquas Romanis redderet: Per annos decem quaterna millia pondo argenti præstaret; & obsidem daret filium suum Demetrium. T. Quintius etiam Lacedæmoniis intulit bellum; ducem eorum Nabidem 557.
vicit;

vicit; & quibus voluit conditionibus, in fidem accepit: ingenti gloriâ duxit ante currum nobilissimos obsides, Demetrium Philippi filium, & Armenem Nabidis.

Transacto bello Macedonico, secutum est Syriacum contra Antiochum regem, P. Cornelio Scipione, M. Acilio Glabrione Consulibus. Huic Antiocho Annibal se junxerat, Carthaginem patriam suam, metu, ne Romanis traderetur, relinquens. M. Acilius Glabrio in Achaiâ pugnavit bene. Castra regis Antiochi nocturnâ pugnâ capta sunt: ipse fugatur. Philippo, quia contra Antiochum Romanis auxilio fuisset, filius Demetrius redditus est.

561. L. Cornelio Scipione, C. Lælio Consulibus, Scipio Africanus fratri suo L. Cornelio Scipioni Consuli legatus contra Antiochum profectus est. Annibal, qui cum Antiocho erat, navali prælio victus est. Ipse postea Antiochus circa Sipylum & Magnesiam Asiæ civitatem, à Consule Cornelio Scipione ingenti prælio fusus
562. est. Auxilio fuit Romanis in eâ pugnâ Eumenes, Attali regis frater, qui Eumeniam in Phrygiâ condidit. Quinquaginta millia peditum, IV millia equitum eo certamine ex parte regis occisa sunt. Tum rex Antiochus pacem petit; quæ iisdem conditionibus datur à Senatu, quamquam victo, quibus antè offerebatur; ut

ex

ex Europâ & Asiâ recederet, atque intra Taurum se contineret; x millia talentorum & xx obsides præberet; Annibalem concitatorem belli dederet. Eumeni regi donatæ sunt omnes Asiæ civitates, quas Antiochus bello perdiderat: & Rhodiis, qui auxilium Romanis contra regem Antiochum tulerant, multæ urbes concessæ sunt. Scipio Romam rediit; ingenti gloriâ triumphavit; nomen & ipse, ad imitationem fratris, Asiatici accepit, quia Asiam vicerat: sicut frater ipsius, propter Africam domitam, Africanus appellabatur.

Spurio Posthumio Albino, Q. Marcio Philippo Consulibus, M. Fulvius de Ætolis triumphavit. Annibal, qui victo Antiocho ne Romanis traderetur, ad Prusiam Bithyniæ regem fugerat, repetitus etiam ab eo est per Titum Quintium Flaminium: &, cum tradendus esset Romanis, venenum bibit, & apud Libyssam in finibus Nicomediensium sepultus est.

Philippo regio Macedoniæ mortuo, qui & adversum Romanos bellum gesserat, & postea Romanis contra Antiochum auxilium tulerat, filius ejus Perseus in Macedoniâ rebellavit, ingentibus copiis ad bellum paratis. Nam adjutores habebat Cotyn Thraciæ regem, & Illyrici regem Gentium nomine. Romanis autem in auxilium erant Eumenes Asiæ rex, Ariarathes Cappadociæ,

dociæ, Antiochus Syriæ, Potolemæus Ægypti, Maſiniſſa Numidiæ: Pruſias autem rex Bithyniæ, quamquam ſororem Perſei uxorem haberet, utriſque ſe æquum præbuit. Dux Romanorum P. Licinius Conſul eſt a rege gravi prælio victus: neque tamen Romani, quamquam ſuperati, regi petenti pacem præſtare voluerunt, niſi his conditionibus; ut ſe & ſuos Senatui & Populo Romano dederet. Mox miſſus contra eum Lucius Æmilius Paulus Conſul
584. & in Illyricum C. Anicius Prætor contra Gentium. Sed Gentius facilè uno prælio victus, mox ſe dedidit. Mater ejus, & uxor, & duo filii, frater quoque ejus, ſimul in poteſtatem Romanorum venerunt. Ita bello intra dies xxx perfecto, ante cognitum eſt Gentium victum, quàm cœptum bellum nunciaretur.

Cum Perſeo autem Æmilius Paulus Conſul tertio nonas Septembris dimicavit; vicitque eum, xx millibus peditum ejus occiſis: equitatus cum rege fugit integer. Romanorum c milites amiſſi ſunt; urbes Macedoniæ omnes, quas rex tenuerat, Romanis ſe dediderunt. Ipſe rex, cum deferretur ab amicis, venit in Pauli poteſtatem; ſed honorem ei Æmilius non quaſi victo habuit; nam & volentem ſibi ad pedes cadere non permiſit, ſed juxta in ſellâ collocavit. Macedonibus & Illyriis

æ leges datæ ſunt; ut liberi eſſent, & di-
nidium eorum tributorum præſtarent, quæ
egibus præſtitiſſent: ut appareret, Popu-
um Romanum pro æquitate magis quam
varitiâ dimicare; atque in conventu infi-
itorum populorum Paulus hæc pronun-
iavit; & legationes multarum gentium,
quæ ad eum venerant, magnificentiſſimo
bavit convivio; dicens, ejuſdem hominis
eſſe debere & bello vincere, & convivii
pparatu elegantem eſſe. Mox ſeptuaginta
ivitates Epiri, qui rebellârant, cepit: præ-
lam militibus diſtribuit: Romam cum
ngenti pompâ rediit, in nave Perſei; quæ
nuſitatæ magnitudinis fuiſſe traditur; a-
deo ut XVI ordines habuiſſe dicatur remo-
um. Triumphavit autem magnificentiſ-
imè in curru aureo, cum duobus filiis utro-
que latere aſtantibus. Ducti ſunt ante cur-
um duo regis filii, & ipſe Perſeus, XLV 586.
annos natus. Poſt eum etiam C. Anicius de
Illyriis triumphavit: Gentius cum fratre
& filiis ante currum ductus eſt. Ad hoc
ſpectaculum multarum gentium reges Ro-
mam venerunt; inter alios etiam vene-
runt Attalus atque Eumenes Aſiæ reges,
atque Pruſias Bithyniæ; magno honore
accepti ſunt, & permittente Senatu, dona,
quæ attulerant, in Capitolio poſuerunt.
Pruſias etiam filium ſuum Nicomedem Se-
natui commendavit.

Inſe-

Insequenti anno Lucius Memmius in Hispaniâ bene pugnavit. Marcellus postea Consul res ibidem prospere gessit.

601. Tertium deinde bellum contra Carthaginem suscipitur, DC & altero anno ab Urbe condita, L. Manlio Censorino, & Marco Manilio Consulibus, anno LI postquam secundum Punicum bellum transactum erat. Hi profecti Carthaginem oppugnaverunt. Contra eos Asdrubal dux Carthaginensium dimicabat; Famea dux alius equitatui præerat Carthaginensium. Scipio tunc, Scipionis Africani nepos, Tribunus: ibi militabat, cujus apud omnes ingens metus & reverentia erat: Nam & paratissimus ad dimicandum, & consultissimus habebatur. Itaque per eum multa prosperè à Consulibus gesta sunt: neque quidquam magis vel Asdrubal vel Famea vitabant, quam contra eam Romanorum partem pugnam committere ubi Scipio dimicabat.

Per idem tempus Masinissa ex Numidarum, per annos sexaginta ferè amicus Populi Romani, anno vitæ suæ XCVII mortuus est XLIV filiis relictis. Scipionem divisorem regni inter filios esse jussit.

Cum igitur clarum Scipionis nomen esset, juvenis adhuc, Consul est factus: &
606. contra Carthaginem missus. Is eam cepit, ac diruit: talia ibi inventa, quæ de variarum

rum civitatum excidiis Carthago collegerat, ornamenta urbium civitatibus Siciliæ, taliæ, Africæ reddidit, quæ ſua recognoſce-ant. Ita Carthago, ſeptingenteſimo anno oſtquam condita erat, deleta eſt. Scipio omen, quod avus ejus acceperat, meruit; cilicet ut propter virtutem etiam ipſe Afri-anus Junior vocaretur.

Interim in Macedoniâ quidam Pſeudo-hilippus, arma movit, & Romanum Præto-em Publium Juvencium contra ſe miſſum d internecionem vicit. Poſt eum Q. Cæci-us Metellus dux a Romanis contra Pſeudo-hilippum miſſus eſt: & vigintiquinque illibus ex militibus ejus occiſis Macedoni-m recepit. Ipſum etiam Pſeudo-Philippum poteſtatem ſuam redegit.

Corinthiis quoque bellum indictum eſt, obiliſſimæ Græciæ civitati, propter injū-am legatorum Romanorum. Hanc Mum-ius Conſul cepit ac diruit. Tres igitur omæ ſimul celeberrimi triumphi fuerunt: fricani, ex Africâ; ante cujus currum uctus eſt Aſdrubal: Metelli, ex Macedo-iâ; cujus currum præceſſit Andriſcus, qui Pſeudo-Philippus dicitur: Mummii, ex orintho, ante quem ſigna ænea, & pictæ bulæ & alia urbis clariſſimæ ornamenta ælata ſunt.

Iterum in Macedonia Pſeudo Perſeus, i ſe Perſei filium eſſe dicebat, collectis

ſervis,

ſervis, rebellavit; & cum ſeptemdecim armatorum millia haberet, à Tremellio Quæſtore ſuperatus eſt. His diebus Androgynus Romæ viſus, juſſu aruſpicum in mare merſus eſt.

Eodem tempore Metellus in Celtiberiâ apud Hiſpanos res egregias juſſit. Succeſſit ei Quintus Pompeius. Nec multò poſt, Quintus quoque Cæpio ad idem bellum miſſus eſt, quod quidam Viriatus contra Romanos in Luſitaniâ gerebat. Quo metu Viriatus à ſuis interfectus eſt; cum quatuordecim annos Hiſpanias adverſum Romanos moviſſet. Paſtor primò fuit; mox latronum dux; poſtremò tantos ad bellum populos concitavit, ut aſſertor contra Romanos Hiſpaniæ putaretur; & cùm interfectores ejus præmium à Cæpione Conſule peterent, reſponſum eſt, nunquam Romanis placuiſſe, imperatorem à ſuis militibus interfici.

Quintus Pompeius deinde Conſul à Numantinis, quæ Hiſpaniæ civitas fuit opulentiſſima, ſuperatus pacem ignobilem fecit. Poſt eum Caius Hoſtilius Mancinus, Conſul, iterum cum Numantinis pacem fecit infamem; quam Populus & Senatus juſſit infringi, atque ipſum Mancinum hoſtibus tradi; ut in illo, quem auctorem fœderis habebant, injuriam ſoluti fœderis vindicarent. Poſt tantam igitur ignominiam

niam, quâ à Numantinis bis Romani exercitus fuerant ſubjugati, Publius Scipio Africanus ſecundùm Conſul factus, & ad Numantiam miſſus eſt. Is primùm militem vitioſum & ignavum exercendo magis quam puniendo, ſine aliquâ acerbitate correxit. Tum multas Hiſpaniæ civitates partim bello cepit, partim in deditionem accepit. Poſtremò ipſam Numantiam diu obſeſſam, fame confecit, & à ſolo evertit: reliquam provinciam in fidem accepit.

Eo tempore Attalus rex Aſiæ, frater Eumenis, mortuus eſt, hæredemque populum Romanum reliquit: ita imperio Romano per teſtamentum Aſia acceſſit.

Mox etiam Decimus Junius Brutus de Gallæcis & Luſitanis triumphavit magnâ gloriâ: & Publius Scipio Africanus de Numantinis ſecundum triumphum egit, XIV anno poſtquam priorem de Africâ egerat. 614.

Motum interim in Aſiâ bellum eſt ab Ariſtonico Eumenis filio, qui ex concubinâ ſuſceptus fuerat. Is Eumenes, frater Attali fuerat. Adverſus eum miſſus eſt P. Licinius Craſſus: habuit infinita regum auxilia: nam & Bithyniæ rex Nicomedes Romanos juvit; & Mithridates Ponticus, cum quo poſtea bellum graviſſimum fuit; & Ariarathes Cappadox, & Pylæmenes Paphlagon. Victus eſt tamen Craſſus, & in prælio interfectus

terfectus; caput ejus Aristonico oblatum est: corpus Smyrnæ sepultum. Postea Perpenna Consul Romanus, qui successor Crasso veniebat, auditâ belli fortunâ, ad Asiam celeravit; & acie victum Aristonicum apud Stratonicen civitatem, quo fugerat, fame ad deditionem compulit. Aristonicus jussu Senatûs Romæ in carcere strangulatus: triumphari enim de eo non
621. poterat, quia Perpenna, apud Pergamum rediens diem obierat.

Lucio Cæcilio Metello, & Tito Quintio Flaminio Consulibus, Carthago in Africâ jussu Senatus reparata est, quæ nunc manet, annis duobus & viginti postquam à Scipione fuerat eversa. Deducti eò sunt cives Romani.

627. Anno DCXXVII ab Urbe conditâ, Caius Cassius Longinus, & Sextus Domitius Calvinus Consules Gallis Transalpinis bellum intulerunt, & Arvernorum nobilissimæ tum civitati, atque eorum regi Bituito, infinitamque multitudinem juxta Rhodanum fluvium interfecerunt. Præda ex torquibus Gallorum ingens Romam perlata est. Bituitus se Domitio dedit, atque ab eo Romam ductus est: magnâque gloriâ Consules ambo triumpharunt.

630. Marco Porcio Catone, & Quinto Marcio Rege Consulibus, DCXXX anno & tertio ab Orbe conditâ, Narbona in Galliâ colonia

colonia deducta est. Post à L. Metello, & Quinto Mucio Scævolâ Consulibus, de Dalmatis triumphatum est.

Ab urbe conditâ anno DCXXXV C. Cato Consul Scordiscis intulit bellum; ignominiosèque pugnavit. 635.

C. Cæcilio Metello, & Cnæo Carbone Consulibus, duo Metelli fratres eodem die, alterum ex Thraciâ, ex Sardiniâ alterum triumphum egerunt. Nuntiatumque Romæ est, Cimbros è Galliâ in Italiam transîsse.

P. Scipio Nasica, & L. Calpurnio Bestia Consulibus, Jugurthæ Numidarum regi bellum illatum est; quod Adherbalem & Hiempsalem, Micipsæ filios, fratres suos, reges, & P. Rom. amicos interemisset. Missus adversus eum Consul Calpurnius Bestia, corruptus regis pecuniâ, pacem cum eo flagitiosissimam fecit: quæ à Senatu reprobata est. Postea contra eundem insequenti anno Spurius Albinus Posthumius profectus est. Is quoque per fratrem ignominiosè contra Numidas pugnavit. Tertiò missus Quintus Cæcilius Metellus Consul, exercitum ingenti severitate & moderatione correctum, cum nihil in quenquam cruentum faceret, ad disciplinam Romanam reduxit. Jugurtham variis præliis vicit; elephantos ejus occîdit, vel cepit. Et cum jam bello finem positurus esset, successum est ei à C. Mario. Is Jugurtham, & 641. 645.

Bocchum Mauritaniæ regem, qui auxilium Jugurthæ ferre cœperat, pariter ſuperavit. Aliquanta & ipſe oppida Numidiæ cepit; belloque terminum poſuit, capto Jugurthâ per quæſtorem ſuum Cornelium Syllam, ingentem virum, tradente Boccho Jugurtham, qui pro eo tantè pugnaverat.

A Marco Junio Silano collegâ Quinti Metelli, Cimbri in Galliâ, & à Minucio Rufo in Macedoniâ Scordiſci & Triballi; & à Servilio Cæpione in Hiſpaniâ Luſitani victi ſunt: & duo triumphi de Jugurthâ, primus per Metellum, ſecundus per Mari-
647. um acti ſunt; ante currum tamen Marii Jugurtha cum duobus filiis ductus eſt, catenatus, & mox juſſu Conſulis in carcere ſtrangulatus.

LIBER V.

DUM bellum in Numidiâ contra Jugurtham geritur, Romani Conſules Marcus Manlius, & Quintus Cæpio à Cimbris & Teutonibus & Tigurinis & Ambronibus, quæ erant Germanorum & Gallorum gentes, victi ſunt juxta flumen Rhodanum; & ingenti internecione attriti etiam caſtra ſua & magnam partem exercitus perdiderunt. Timor Romæ grandis fuit, quantus vix Annibalis tempore Punici

bel-

bellis ne iterum Galli Romam venirent. Ergo Marius poſt victoriam Jugurthinam ſecundùm Conſul eſt factus, bellumque ei contra Cimbros & Teutones decretum eſt. 648.
Tertiò quoque ei & quartò delatus eſt Conſulatus, quia bellum cum Cimbris protrahebatur; ſed in quarto Conſulatu collegam habuit Quintum Luctatium Catulum. Cum Cimbris itaque conflixit, & duobus præliis CC millia hoſtium cecidit, LXXX millia cepit, & ducem eorum Teutobodum: propter quod meritum abſens quintùm Conſul eſt factus.

Interea Cimbri & Teutones, quorum copia adhuc infinita erat, ad Italiam tranſierunt. Iterum à Caio Mario & Quinto Catulo contra eos dimicatum eſt, ſed a Catuli parte feliciùs. Nam eo prælio, quod ſimul ambo geſſerunt, CXL millia aut in pugnâ aut in fugâ cæſa ſunt, & LX millia capta. Romani milites ex utroque exercitu trecenti perierunt: Tria & triginta ſigna Cimbris ſublata ſunt; ex his exercitus Marii duo reportavit, Catuli exercitus XXX & unum. Is bellis finis fuit: triumphus utrique decretus eſt.

Sexto Julio Cæſare, & L. Marcio Philippo Conſulibus, ſexcenteſimo quinquageſimo nono anno ab Urbe conditâ, cum prope alia omnia bella ceſſâſſent, in Italiâ graviſſimum bellum Picentes, Marſi, Peligni- 659.

nique moverunt: qui, cum annis numerosis jam Pop. Romano obedirent, tum libertatem sibi æquam asserere cœperunt. Pernicioſum admodum hoc bellum fuit. P. Rutilius Conſul in eo occiſus eſt: Cæpio nobilis Juvenis, & Portius Cato alius Conſul. Duces autem adverſus Romanos Picentibus & Marſis fuerunt Titus Vietius, Hierus Aſinius, Titus Herennius, Aulus Cluentius. A Romanis bene contra eos pugnatum eſt à C. Mario, qui ſexies Conſul fuerat: à Cnæo Pompeio; maximè tamen à Lucio Cornelio Sylla, qui inter alia facta egregia, ita Cluentium hoſtium ducem cum magnis copiis fudit, ut ex ſuis nec unum amitteret. Quadriennio, cum gravi tamen calamitate hoc bellum tractum eſt. Quinto demum anno finem accepit per Lucium Cornelium Syllam Conſulem, cùm antea in eodem bello ipſe multa ſtrenuè Prætor geſſiſſet.

662. Anno Urbis conditæ DCLXII primum Romæ bellum civile C. Marius ſexies Conſul dedit. Nam cùm Sylla Conſul contra Mithridatem geſturus bellum, qui Aſiam & Achaiam occupaverat, mitteretur; iſque exercitum in Campaniâ pauliſper teneret, ut belli Socialis, de quo diximus quod intra Italiam geſtum fuerat, reliquiæ tollerentur, Marius affectavit, ut ipſe ad bellum Mithridaticum mitteretur. Quâ re

re Sylla commotus, cum exercitu ad Urbem venit. Illic contra Marium & Sulpicium dimicavit; primus urbem Romam ingreſſus eſt, Sulpicium interfecit, Marium fugavit; atque ita Conſulibus ordinatis in futurum annum, Cnæo Octavio, & L. Cornelio Cinnâ, ad Aſiam profectus eſt. Mithridates enim, qui Ponti rex erat, atque Armeniam Minorem, & totum Ponticum mare in circuitu cum Boſporo tenebat, primò Nicomedem amicum P. R. Bithyniâ voluit expellere; Senatuique mandavit, bellum ſe ei, propter injurias quas paſſus fuerat, illaturum. A Senatu reſponſum eſt Mithridati; ſi id faceret, quòd & ipſe bellum à Romanis pateretur. Quâ re iratus, Cappadociam ſtatim occupavit, & ex eâ Ariobarzanem regem & amicum Pop. Romani fugavit. Mox etiam Bithyniam invaſit, & Paphlagoniam, pulſis ex ea regibus amicis Pop. Romani Pylæmene & Nicomede. Inde ad Epheſum contendit: & per omnem Aſiam literas miſit, ut ubicumque inventi eſſent cives Romani, uno die occiderentur. Interea etiam Athenæ civitas Achaiæ ab Ariſtone Athenienſi Mithridati tradita eſt. Miſerat enim jam ad Achaiam Mithridates Archelaum ducem ſuum cum cxx millibus equitum ac peditum: per quem etiam reliqua Græcia occupata eſt. Sylla Archelaum apud Piræ-

eum non longè ab Athenis obſedit, ipſamque urbem cepit: poſtea commiſſo prælio contra Archelaum, ita eum vicit, ut ex CXX millibus vix decem ſupereſſent Archelao, & ex Syllæ exercitu XIV tantum homines interficerentur. Hâc pugnâ Mithridati cognitâ, LXX millia lectiſſima ex Aſiâ Archelao miſit, contra quem Sylla iterum commiſit. Primo prælio viginti millia hoſtium interfecta ſunt, filiuſque Archelai Diogenes: ſecundo omnes Mithridatis copiæ extinctæ ſunt: Archelaus ipſe triduo nudus in paludibus latuit. Hâc re cognitâ, Mithridates cum Syllâ de pace agere cœpit.

Interim eo tempore Sylla etiam Dardanos, Scordiſcos, Dalmatas, & Mœſos partim vicit, alios in fidem accepit. Sed cum legati à rege Mithridate, qui pacem petebant, veniſſent; non aliter ſe daturum Sylla eſſe reſpondit, niſi rex, relictis his quæ occupaverat, ad regnum ſuum rediiſſet. Poſtea tamen ad colloquium ambo venerunt; pax inter eos ordinata eſt; ut Sylla ad bellum Civile feſtinans, à tergo periculum non haberet. Nam dum Sylla in Achaiâ atque Aſiâ Mithridatem vicit, Marius qui fugatus erat, & Cornelius Cinna unus ex Conſulibus, bellum in Italiâ reparârunt; & ingreſſi urbem Romam, nobiliſſimos ex Senatu & Conſulares viros interfecerunt, multos

multos proſcripſerunt: ipſius Syllæ domo eversâ, filios & uxorem ad fugam compulerunt: univerſus reliquus Senatus ex Urbe fugiens, ad Syllam in Græciam venit, orans, ut patriæ ſubveniret. Ille in Italiam trajecit, bellum Civile geſturus adverſus Norbanum & Scipionem Conſules, & primo prælio contra Norbanum dimicavit, non longè à Capuâ: cum VII millia ejus cecidit, VI millia cepit: CXXIV ſuorum amiſit. Inde etiam ſe ad Scipionem convertit, & ante prælium totum ejus exercitum ſine ſanguine in deditionem accepit. Sed cum Romæ mutati Conſules eſſent, & Marius Marii filius, ac Papirius Carbo Conſulatum accepiſſent, Sylla tamen contra Marium juniorem dimicavit: & XV millibus ejus occiſis, CCCC de ſuis perdidit. Mox etiam & Urbem ingreſſus eſt. Marium Marii filium, Prænefte perſequutus, obſedit, & ad mortem compulit. Rurſus pugnam graviſſimam habuit contra Lampenium & Carinatem duces partis Marianæ ad portam Collinam; LXXIX millia hoſtium in eo prælio contra Syllam fuiſſe dicuntur; XII millia ſe Syllæ dediderunt: cæteri in acie, in caſtris, in fugâ, infatiabili irâ victorum conſumpti ſunt. Cnæus quoque Carbo Conſul alter, ab Arimino ad Siciliam fugit; & ibi per Cnæum Pompeium interfectus eſt; quem adoleſcentem Sylla 670.

annos unum & xx natum, cognitâ ejus induſtriâ, traditis exercitibus præfecerat, ut ſecundus a Sylla haberetur. Occiſo ergo Carbone Pompeius Siciliam recepit. Tranſgreſſus inde ad Africam Domitium Marianæ partis ducem, & Hiarbam regem Mauritaniæ, qui Domitio auxilium ferebat, occîdit. Poſt hæc Sylla de Mithridate ingenti gloria triumphavit. Cnæus etiam Pompeius, quod nulli Romanorum tributum erat, quartum & xx annum agens, de Africâ triumphavit. Hunc finem habuerunt duo bella funeſtiſſima; Italicum, quod & Sociale dictum, & Civile: quæ ambo tracta ſunt per annos decem, conſumpſerunt ultra CL millia hominum: viros Conſulares XXIV, Prætorios VII, Ædilitios LX, Senatores fere CCC.

LIBER VI.

MArco Æmilio Lepido, Quinto Catulo Conſulibus, cum Sylla Rempublicam compoſuiſſet, bella nova exarſerunt: unum in Hiſpaniâ; aliud, in Pamphyliâ & Ciliciâ; tertium in Macedoniâ; quartum in Dalmatiâ. Nam Sertorius, qui partium Marianarum fuerat, timens fortunam cæterorum, qui interempti erant, ad bellum commovit Hiſpanias. Miſſi ſunt contra

contra eum duces, Quintus Cæcilius Metellus, filius ejus qui Jugurtham regem vicit: & Lucius Domitius Prætor. A Sertorii duce Hirtuleio Domitius occiſus eſt. Metellus vario ſucceſſu contra Sertorium dimicavit. Poſtea, cum impar pugnæ ſolus Metellus putaretur, Cnæus Pompeius ad Hiſpanias miſſus eſt. Ita duobus ducibus adverſis, Sertorius fortunâ variâ ſæpe pugnavit. Octavo demum anno a ſuis occiſus eſt, & finis ei bello datus eſt per Cn. Pompeium adoleſcentem, & Quintum Metellum Pium; atque omnes prope Hiſpaniæ in deditionem Pop. Rom. redactæ ſunt.

Ad Macedoniam miſſus eſt Appius Claudius poſt Conſulatum. Levia prælia habuit contra varias gentes, quæ Rhodopam provinciam incolebant: atque ibi morbo mortuus eſt. Miſſus ei ſucceſſor Cnæus Scribonius Curio poſt Conſulatum; is Dardanos vicit, & uſque ad Danubium penetravit, triumphumque meruit, & intra triennium finem bello dedit.

Ad Ciliciam & Pamphyliam miſſus eſt P. Servilius ex Conſule, vir ſtrenuus. Is Ciliciam ſubegit; Lyciæ urbes clariſſimas oppugnavit, & cepit in his Phaſelidem, Olympum, Corycum Ciliciæ. Iſauros quoque aggreſſus, in deditionem redegit, atque intra triennium bello finem dedit.

Primus

Primus omnium Romanorum in Tauro iter fecit. Revertens triumphum accepit, & nomen Isaurici meruit.

Ad Illyricum missus est Cnæus Cosconius pro Consule: multam partem Dalmatiæ subegit, Salonas cepit: &, composito bello, Romam post biennium rediit.

Iisdem temporibus, Consul Marcus Æmilius Lepidus, Catuli collega, bellum civile voluit commovere, intra tamen unam æstatem motus ejus oppressus est. Ita uno tempore multi simul triumphi fuerunt: Metelli, ex Hispaniâ: Pompeii secundus, ex Hispaniâ: Curionis, ex Macedoniâ; Servilii, ex Isauriâ.

676. Anno urbis conditæ DCLXXVI. L. Licinio Lucullo, & Marco Aurelio Cottâ Consulibus, mortuus est Nicomedes rex Bithyniæ, & per testamentum Populum Romanum fecit hæredem. Mithridates, pace ruptâ, Bithyniam & Asiam rursus voluit invadere. Adversus eum ambo Consules missi, variam habuere fortunam. Cotta apud Chalcedonem victus ab eo acie, etiam intra oppidum coactus est, & obsessus. Sed cum se inde Mithridates Cyzicum transtulisset, ut Cyzico capto, totam Asiam invaderet, Lucullus ei alter Consul occurrit:

Primum omnium Romanorum in Tauro iter fecit.] *Id. est, Cum copiis militaribus penetravit Taurum: id enim significat,* iter facere.

ac

ac dum Mithridates in obſidione Cyzici commoraretur, ipſe eum a tergo obſedit, fameque conſumpſit, & multis præliis vicit. Poſtremo Byzantium (quæ nunc Conſtantinopolis eſt) ſubjugavit, navali quoque prælio duces ejus Lucullus oppreſſit. Ita unâ hyeme & æſtate, à Lucullo ad centum ferè millia hominum ex parte regis exſtincta ſunt.

Anno urbis Romæ DCLXXVIII Macedoniam provinciam M. Licinius Lucullus accepit, conſobrinus Luculli, qui contra Mithridatem bellum gerebat; & in Italiâ novum bellum ſubito commotum eſt. LXXX enim & quatuor gladiatores ducibus Spartaco Chryſo, & Oenomao, effracto Capuæ ludo effugerunt: & per Italiam vagantes, pænè non levius bellum in eâ, quam Annibal moverat, paraverunt; nam multis ducibus, & duobus ſimul Romanorum Conſulibus victis, ſexaginta ferè millium armatorum exercitum congregaverunt, victiq; ſunt in Apuliâ à M. Licinio Craſſo Proconſule; & poſt multas calamitates Italiæ, tertio anno, bello huic finis imponitur. 678.

Sexcenteſimo octogeſimo primo Urbis conditæ anno, P. Cornelio Lentulo, & Cnæo Auſidio Oreſte Conſulibus, duo tantum gravia bella in Imperio Romano erant, Mithridaticum & Macedonicum; hæc duo Luculli agebant, L. Lucullus & M. Lucullus. L. ergo Lucullus poſt pugnam Cyzicenam, 681.

quâ

quâ vicerat Mithridatem; & navalem, quâ duces ejus oppreſſerat, perſequutus eſt eum: & receptâ Paphlagoniâ, atq; Bithyniâ, etiam regnum ejus invaſit. Sinopen & Amiſum, civitates Ponti nobiliſſimas, cepit. Secundo prælio apud Cabira civitatem, quo ingentes copias ex omni regno abduxerat Mithridates, cum triginta millia lectiſſima regis à quinque Romanorum millibus vaſtata eſſent, Mithridates fugatus, & caſtra ejus direpta. Armenia quoque Minor, quam tenuerat, eidem ſublata eſt. Suſceptus tamen eſt Mithridates poſt fugam à Tigrane Armeniæ rege; qui tum ingenti gloriâ imperabat, Perſas ſæpe vicerat, Meſopotamiam occupaverat, & Syriam, & Phœnices partem. Ergo Lucullus repetens hoſtem fugatum, etiam regnum Tigranis, qui Armeniis imperabat, ingreſſus eſt. Tigranocerta, civitatem Armeniæ nobiliſſimam, cepit; ipſum regem, cum ſexcentis millibus clibanariorum & centum millibus

Clibanariorum.] *Hoc genus militum optimè deſcripſit Ammianus, qui & ſæpe illos viderat.* Cataphracti equites, quos Clibanarios dictitant Perſæ, thoracum muniti tegminibus, & limbis ferreis cincti, ut Praxitelis manu polita crederes ſimulacra, non viros quos laminarum circuli tenues, aptè corporis flexibus, ambiebant, per omnia membra diducti: ut quocumque artus neceſſitas commoviſſet, veſtitus congrueret junctura cohærenter aptata. *Hæc Ammianus, homo Græculus quidem, ſed plurimis*

millibus ſagittariorum & armatorum venientem, octodecim millia militum habens, ita vicit, ut magnam partem Armeniorum deleverit. Inde Niſibin profectus, eam quoque civitatem cum regis fratre cepit. Sed hi, quos in Ponto Lucullus reliquerat cum exercitûs parte, ut regiones victas, jam Romanorum, tuerentur, negligenter ſe & avarè agentes, occaſionem iterum Mithridati in Pontum irrumpendi dederunt: atque ita bellum renovatum eſt. Lucullo paranti, captâ Niſibi, contra Perſas expeditionem, ſucceſſor eſt miſſus. Alter Lucullus, qui Macedoniam adminiſtrabat, Beſſis Romanorum primus intulit bellum, atque eos ingenti prælio in Æmo monte ſuperavit: oppidum Uſcudamam quod Beſſi habitabant, eodem die quo aggreſſus eſt, vicit: Cabylen cepit; uſque ad Danubium penetravit. Inde multas ſuper Pontum poſitas civitates aggreſſus eſt. Illic Apolloniam evertit, Calatim, Parthenopolim, Tomos, Iſtrum, Byziam omnem cepit: belloque confecto, Romam rediit: ambo tamen triumphaverunt. Lucullus, qui contra

rimis in locis, non infeliciter Latinus. Ex parte deſcripſit etiam Curtius, Lib. III. *ſic.* Equi pariter Equiteſque Perſarum, ſerie laminarum graves, *&c. Locus Ammiani eſt, Lib.* XVI.

Uſcudamam.] *Quæ poſtea Adrianopolis dicta eſt, eodem Ammiano teſte. Urbs eſt hodieque nominatiſſima, Turcæ* Endrem *vocant, nos* Adrianople.

Mi-

Mithridatem pugnaverat, major gloriâ, cum tantorum regnorum victor rediiſſet.

Confecto bello Macedonico, manente Mithridatico, quod, recedente Lucullo, rex collectis auxiliis reparaverat, bellum Creticum ortum eſt: ad id miſſus Cæcilius Metellus ingentibus prælîis; intra triennium omnem provinciam cepit, appellatuſque eſt Creticus; atque ex inſulâ triumphavit. Quo tempore Libya quoque Romano imperio per teſtamentum Apionis, qui rex ejus fuerat, acceſſit: in quâ inclytæ civitates erant, Berenice, Ptolemais, & Cyrene.

Dum hæc geruntur, Piratæ omnia maria infeſtabant: ita ut navigatio Romanis, toto orbe victoribus, ſola tuta non eſſet. Quare id bellum Cnæo Pompeio decretum eſt: quod intra paucos menſes ingenti facilitate & celeritate confecit. Mox ei delatum bellum etiam contra regem Mithridatem & Tigranem, quo ſuſcepto, Mithridatem in Armeniâ Minore nocturno prælio vicit, caſtra diripuit: quadraginta millibus ejus occiſis, viginti tantùm de exercitu ſuo perdidit, & duos Centuriones. Mithridates cum uxore fugit, duobus comitibus: Neque multo poſt cum in ſuos ſæviret, Pharnacis filii ſui ſeditione apud milites, ad mortem coactus, venenum haufit. Hunc finem habuit Mithridates, periit autem apud Boſporum, vir ingentis induſtriæ, conſiliique. Regnavit annos ſexa-

ſexaginta, vixit ſeptuaginta duos: contra Romanos bellum habuit annos quadraginta.

Tigrani deinde Pompeius bellum intulit; ille ſe ei dedidit; in caſtra Pompeii ſexto decimo milliario ab Artaxata venit: ac diadema ſuum, cum procubuiſſet ad genua Pompeii, in manibus ejus collocavit; quod ei Pompeius repoſuit; honorificeque eum habitum, regni tamen parte mulctavit, & grandi pecunia: adempta eſt ei Syria, Phœnice, Sophene: ſex millia præterea talentorum argenti, quæ Populo Rom. daret: quia bellum ſine cauſa Romanis commoviſſet.

Pompeius mox etiam Albanis bellum intulit, & eorum regem Orodem ter vicit: poſtremò per epiſtolas & munera rogatus, veniam ei ac pacem dedit. Iberiæ quoque regem Arthacem vicit acie, & in deditionem accepit. Armeniam Minorem Dejotaro Galatiæ regi donavit, quia ſocius belli Mithridati fuerat. Attalo & Pylæmeni Paphlagoniam reddidit. Ariſtarchum Colchis regem impoſuit. Mox Ituræos & Arabes vicit: & cum veniſſet in Syriam, Seleuciam, vicinam Antiochiæ civitatem, libertate donavit; eò quòd regem Tigranem non recepiſſet. Antiochenſibus obſides reddidit; aliquantum agrorum Daphnenſibus

Daphnenſibus.] *Nobiliſſimum Antiochiæ ſuburbium & Apollini & Dianæ veneratione longe celeberrimum erat*, Libanius & alii.

dedit,

dedit, quo lucus ibi ſpacioſior fieret; delectatus amœnitate loci, & aquarum abundantiâ. Inde ad Judæam tranſgreſſus, Hieroſolymam caput gentis tertio menſe cepit; duodecim millibus Judæorum occiſis, cæteris in fidem acceptis. His geſtis in Aſiam ſe recepit, & finem antiquiſſimo bello dedit.

689. Marco Tullio Cicerone, Caio Antonio Conſulibus, anno ab Urbe conditâ DCLXXXIX, Lucius Sergius Catilina, nobiliſſimi generis vir, ſed ingenii praviſſimi, ad delendam patriam conjuravit, cum quibuſdam claris quidem, ſed audacibus viris. A Cicerone urbe expulſus eſt: ſocii ejus deprehenſi, in carcere ſtrangulati ſunt. Ab Antonio altero Conſule, Catilina ipſe in prælio victus eſt, & interfectus.

690. Sexcenteſimo nonageſimo anno ab Urbe conditâ D. Junio Silano, & L. Murenâ Conſulibus, Metellus de Cretâ triumphavit: Pompeius de bello Piratico & Mithridatico. Nulla unquam pompa triumphi ſimilis fuit; ducti ſunt ante ejus currum filius Mithridatis, filius Tigranis, Ariſtobulus rex Judæorum: prælata ingens pecunia, auri atque argenti infinitum pondus. Hoc tempore nullum per orbem terrarum grave bellum erat.

693. Anno Urbis conditæ DCXCIII, Caius Julius Cæſar, qui poſtea imperavit, cum L. Bibulo Conſul eſt factus; decreta eſt ei Gallia

Gallia & Illyricum cum legionibus decem. Is primò vicit Helvetios, qui nunc Sequani appellantur; deinde vincendo per bella graviſſima, uſque ad Oceanum Britannicum proceſſit. Domuit autem annis ferè x omnem Galliam, quæ inter Alpes, flumen Rhodanum, Rhenum, & Oceanum eſt, & circuitu patet ad bis & tricies centena millia paſſuum. Britannis mox bellum intulit; quibus ante eum ne nomen quidem Romanorum cognitum erat; & eos quoque victos, obſidibus acceptis, ſtipendiarios fecit. Galliæ autem tributi nomine annuum imperavit ſeſtertium quadringenties: Germanoſque trans Rhenum aggreſſus, immaniſſimis prœliis vicit. Inter tot ſucceſſus ter malè pugnavit: apud Arvernos ſemel præſens, & abſens in Germaniâ bis; nam legati ejus duo, Titurius & Aurunculeius, per inſidias cæſi ſunt.

Circa eadem tempora, anno Urbis conditæ DCXCVII, Marcus Licinius Craſſus, collega Cnæi Pompeii Magni in Conſulatu ſecundo, contra Parthos miſſus eſt: & cum circa Carras contra omina & auſpicia dimicâſſet, à Surena Orodis regis duce victus, ad poſtremum interfectus eſt, cum filio chariſſimo & præſtantiſſimo juvene. Reliquiæ exercitûs per C. Caſſium Quæſtorem ſervatæ ſunt; qui ſingulari animo perditas res tantâ virtute reſtituit, ut Perſas rediens, 697.

diens, trans Euphratem crebris prœliis vinceret.

Hinc jam bellum civile ſucceſſit, execrandum & lacrymabile: quo, præter calamitates quæ prœliis accederunt, etiam Romani nominis fortuna mutata eſt. Cæſar enim, rediens è Galliâ victor, cœpit deposcere alterum Conſulatum, atque, cum ſine dubietate aliquâ deferretur, contradictum eſt à Marcello Conſule, à Bibulo, à Pompeio, à Catone; juſſuſque dimiſſis exercitibus ad Urbem redire: propter quam injuriam ab Arimino, ubi milites congregatos habebat, adverſum patriam cum exercitu venit. Conſules cum Pompeio, Senatuſque omnis, atque univerſa nobilitas ex Urbe fugit, & in Græciam tranſivit, apud Epirum, Macedoniam, Achaiam, Pompeio duce, contra Cæſarem bellum paravit. Cæſar, vacuam Urbem ingreſſus, Dictatorem ſe fecit; inde Hiſpanias petiit. Ibi Pompeii exercitus validiſſimos & fortiſſimos, cum tribus ducibus, L. Afranio, M. Petreio, M. Varrone ſuperavit. Inde reverſus, in Græciam tranſivit; adverſus Pompeium dimicavit; primo prœlio victus eſt, & fugatus; evaſit tamen, quia nocte interveniente Pompeius ſequi noluit; dixitque Cæſar, nec Pompeium ſcire vincere, & illo tantùm die ſe potuiſſe ſuperari. Deinde in Theſſaliâ apud Palæopharſalum pro-

productis utrimque ingentibus copiis dimicaverunt. Pompeii acies habuit XL millia peditum; equitum in finiſtro cornu VII millia, in dextro D; præterea totius Orientis auxilia, totamque nobilitatem, innumeros Senatores, Prætorios, Conſulares, & qui magnorum jam populorum victores fuiſſent. Cæſar in acie ſuâ habuit peditum non integra XXX millia, equites mille.

Nunquam adhuc Romanæ copiæ in unum neque majores, neque melioribus ducibus convenerant, totum terrarum orbem facilè ſubacturæ, ſi contra barbaros ducerentur: Pugnatum tamen eſt ingenti contentione: victuſque ad poſtremum Pompeius, & caſtra 704.
ejus direpta ſunt; ipſe fugatus Alexandriam petiit, ut à rege Ægypti, cui tutor à Senatu datus fuerat propter juvenilem ejus ætatem, acciperet auxilia: qui, fortunam magis quam amicitiam ſequutus, occîdit Pompeium, caput ejus & annulum Cæſari miſit: quo conſpecto, Cæſar etiam lacrymas fudiſſe dicitur, tanti viri intuens caput & generi quondam ſui.

Mox Cæſar Alexandriam venit: ipſi quoque Ptolemæus parare voluit inſidias; quâ cauſâ regi bellum illatum eſt; victus in Nilo periit: inventumque eſt corpus ejus cum loricâ aureâ. Cæſar Alexandriâ potitus, regnum Cleopatræ dedit Ptolemæi ſorori

sorori, cum quâ consuetudinem stupri habuerat. Rediens inde Cæsar, Pharnacem Mithridatis Magni filium, qui Pompeio in auxilium apud Thessaliam fuerat, rebellantem in Ponto, & multas Pop. Romani provincias occupantem, vicit acie: postea ad mortem coëgit. Inde Romam regressus, tertiò se Consulem fecit cum M. Æmilio Lepido, qui ei Magister equitum Dictatori ante annum fuerat. Inde in Africam profectus est; ubi infinita nobilitas cum Juba Mauritaniæ rege bellum reparaverat. Duces autem Romani erant, P. Cornelius Scipio, ex genere antiquissimo Scipionis Africani, (hic etiam socer Magni Pompeii fuerat)
706. M. Petrejus, Q. Varus, M. Porcius Cato, C. Cornelius Faustus Syllæ Dictatoris filius; contra hos commisso prælio post multas dimicationes victor fuit. Cato, Scipio, Petrejus, Juba, ipsi se occiderunt: Faustus Pompeii gener à Cæsare interfectus est.

Post annum Cæsar Romam regressus, quartùm se Consulem fecit; & statim ad Hispanias est profectus; ubi Pompeii filii, Cnæus & Sextus ingens bellum reparaverant. Multa prælia fuerunt; ultimum prælium apud Mundam civitatem: in quo adeò Cæsar pæne victus est; ut fugientibus suis, se voluerit occidere; ne post tantam rei militaris gloriam, in potestatem adolescentium, natus annos sex & quinquaginti, veniret.

veniret. Deniq; reparatis ſuis, vicit; & Pompeii filius major occiſus eſt, minor fugit. Inde Cæſar, bellis Civilibus toto orbe compoſitis, Romam rediit; agere inſolentiùs cœpit, & contra conſuetudinem Romanæ libertatis: cum ergo & honores ex ſuâ voluntate præſtaret, qui à Populo antea deferebantur; nec Senatui ad ſe venienti aſſurgeret, aliaque regia ac pæne tyrannica faceret, conjuratum eſt in eum à LX vel ampliùs Senatoribus Equitibuſque Romanis. Præcipui fuerunt inter conjuratos duo Bruti, ex eo genere Bruti, qui primus Romæ Conſul eſt factus, & reges expulerat; C. Caſſius, & Servilius Caſca. Ergo Cæſar, cum Senatus die quâdam inter cæteros veniſſet ad curiam, tribus viginti vulneribus confoſſus eſt.

LIBER VII.

ANNO Orbis DCC ferè ac nono, interfecto Cæſare, bella Civilia reparata ſunt: percuſſoribus enim Cæſaris Senatus favebat: Antonius Conſul, partium Cæſaris, civili bello opprimere eos conabatur. Ergo turbatâ Republ. multa Antonius ſcelera committens, à Senatu hoſtis judicatus eſt; miſſi ad eum perſequendum duo Conſules Panſa & Hirtius,

&

& Octavianus, adoleſcens annos XVIII natus, Cæſaris Nepos; quem ille teſtamento hæredem reliquerat, & nomen ſuum ferre juſſerat: hic eſt qui poſtea Auguſtus eſt dictus, & rerum potitus. Quare profecti contra Antonium tres duces, vicerunt eum. Evenit tamen ut victores Conſules ambo morerentur. Quare tres exercitus uni Cæſari paruerunt. Fugatus Antonius, amiſſo exercitu, confugit ad Lepidum, qui Cæſari Magiſter Equitum fuerat, & tum copias militum grandes habebat, à quo ſuſceptus eſt. Mox Lepido operam dante, Cæſar cum Antonio pacem fecit: & quaſi vindicaturus patris ſui mortem, à quo per teſtamentum fuerat adoptatus, Romam cum exercitu profectus eſt; extorſitque ut ſibi XX anno Conſulatus daretur; Senatum proſcripſit, cum Antonio & Lepido; & Rempublicam armis tenere cœpit; per hos etiam Cicero orator occiſus eſt, multique alii nobiles.

Interea Brutus & Caſſius, interfectores Cæſaris, ingens bellum moverunt; erant enim per Macedoniam & Orientem multi exercitus, quos occupaverunt. Profecti igitur contra eos Cæſar Octavianus Auguſtus, & M. Antonius, (remanſerat enim ad defendendam Italiam Lepidus) apud Philippos, Macedoniæ urbem, contra eos pugnaverunt. Primo prælio victi ſunt Antonius

nius & Cæsar: periit tamen dux nobilitatis Cassius: secundò Brutus & infinita nobilitas, quæ cum illis bellum gesserat: ac sic inter eos divisa est Respubl. ut Augustus Hispanias, Gallias, Italiam teneret; Antonius Asiam, Pontum, Orientem. Sed intra Italiam L. Antonius Consul bellum 711.
civile commovit, frater ejus qui cum Cæsare contra Brutum & Cassium dimicaverat. Is apud Perusiam Tusciæ civitatem victus & captus est, neque occisus.

Interim à Sexto Pompeio, Cnæi Pompeii Magni filio, ingens bellum in Sicilia commotum est, his, qui superfuerant ex partibus Bruti Cassiique, ad eum confluentibus. Bellatum per Cæsarem Augustum Octavianum, & M. Antonium, adversus Sextum Pompeium: pax postremò convenit.

Eo tempore M. Agrippa in Aquitaniâ 714.
rem prosperè gessit, & L. Ventidius Bassus irrumpentes in Syriam Persas tribus præliis vicit. Pacorum, regis Orodis filium, interfecit eo ipso die, quo olim Orodes, Parthorum rex, per ducem Surenam, Crassum occiderat. Hic primus de Parthis justissimum triumphum Romæ egit.

Interim Pompeius pacem rupit: & navali prælio victus, fugiens ad Asiam interfectus est. Antonius, qui Asiam & Orientem tenebat, repudiatâ sorore Cæsaris Augusti Octaviani, Cleopatram reginam

Ægypti, duxit uxorem. Contra Perſas ipſe etiam pugnavit: primis eos prœliis vicit: regrediens tamen, fame & peſtilentiâ laboravit: & cum inſtarent Parthi fugienti, ipſe pro victo receſſit.

Hic quoque ingens bellum Civile commovit, cogente uxore Cleopatrâ reginâ Ægypti: dum cupiditate muliebri optat etiam in Urbe regnare. Victus eſt ab Auguſto navali pugnâ clarâ & illuſtri apud Actium, qui locus in Epiro eſt: ex quâ fugit in Ægyptum, & deſperatis rebus, cum omnes ad Auguſtum tranſirent, ipſe ſe interemit. Cleopatra ſibi aſpidem admiſit, & venen
722. ejus exſtincta eſt. Ægyptus per Octavianum Auguſtum imperio Romano adjecta eſt: præpoſituſque ejus factus eſt Cnæus Cornelius Gallus; hunc primum Ægypti Romanorum judicem habuit. Ita bello toto orbe confectis Octavianus Auguſtus Romam rediit XII anno poſtquam Conſul fuerat. Ex eo Rempublicam per XLI annos ſolus obtinuit, antè enim XII annis cum Antonio & Lepido tenuerat. Ita a principio principatûs ejus uſque ad finem LVI anni fuerant. Obiit autem LXXXVI anno, morte communi in oppido Campaniæ Atellâ. Romæ in Campo Martio ſepel

Ipſe pro victo receſſit.] *In aliis editionibus poſt ſcriptum fuit,* pro victoria ceſſit.

tur; vir qui non immeritò ex maximâ parte Deo ſimilis eſt putatus; neque enim facilè ullus eo aut in bellis felicior fuit, aut in pace moderatior. XLIX annis quibus ſolus geſſit imperium, civiliſſimè vixit: in cunctos liberaliſſimus; in amicos fidiſſimus, quos tantis evexit honoribus, ut pænè æquaret faſtigio ſuo. Nullo tempore ante eum res Romana magis floruit; nam exceptis civilibus bellis, in quibus invictus fuit, Romano adjecit imperio Ægyptum, Cantabriam Dalmatiam ſæpe antè victam, ſed penitus tunc ſubactam: Pannoniam, Aquitaniam, Illyricum, Rhætiam, Vindelicos, & Salaſſos in Alpibus: omnes Ponti maritimas civitates; in his nobiliſſimas Boſporum, & Panticapæon. Vicit autem prœliis Dacos: Germanorum ingentes copias cecîdit; ipſos quoque trans Albim fluvium ſubmovit, qui in Barbarico longè ultra Rhenum eſt; hoc tamen bellum per Druſum privignum ſuum adminiſtravit; ſicut per privignum Tiberium alterum Pannonicum, quo bello CCC millia captivorum ex Germaniâ tranſtulit, & ſuper ripam Rheni in Gallia collocavit. Armeniam à Parthis recepit: obſides, quod nulli antè, Perſæ ei dederunt: reddiderunt etiam ſigna Romana, quæ Craſſo victo ademerant.

In Barbarico.] *Sic vocat interiorem Germaniam.*

Scythæ & Indi, quibus antea Romanorum nomen incognitum fuerat, munera & legatos ad eum miſerunt. Galatia quoque ſub hoc provincia facta eſt, cum antea regnum fuiſſet; primuſque eam M. Lollius pro Prætore adminiſtravit. Tanto autem amore etiam apud Barbaros fuit, ut reges Populi Romani amici, in honorem ejus conderent civitates, quas Cæſareas nominarent; ſicut in Mauritaniâ à rege Jubâ, & in Palæſtinâ quæ nunc eſt urbs clariſſima. Multi autem reges ex regnis ſuis venerunt, ut ei obſequerentur: & habitu Romano, togati ſcilicet, ad vehiculum vel equum ipſius cucurrerunt. Moriens Divus appellatus eſt Rempublicam beatiſſimam Tiberio ſucceſſori reliquit; qui privignus ejus, mox gener, poſtremò adoptione filius fuerat.

Tiberius ingenti ſocordiâ imperium geſſit, gravi crudelitate, ſceleſtâ avaritiâ, turpi libidine: nam nuſquam ipſe pugnavit; bella per legatos ſuos geſſit; quoſdam reges ad ſe per blanditias evocatos nunquam remiſit in queis Archelaum Cappadocem; cujus etiam regnum in provinciæ formam redegit & maximam civitatem appellari ſuo nomine juſſit; quæ nunc Cæſarea dicitur, cum Mazaca antea vocaretur. Hic tertio & vigeſimo imperii anno, ætatis LXXVIII ingenti omnium gaudio mortuus eſt in Campaniâ.

Succeſſi

Succeſſit ei Caius Cæſar, cognomento Caligula, Druſi privigni Auguſti, & ipſius Tiberii nepos: ſceleratiſſimus, ac funeſtiſſimus, & qui etiam Tiberii dedecora purgaverit. Bellum contra Germanos ſuſcepit: 748.
& ingreſſus Sueviam, nihil ſtrenuè fecit. Stupra ſororibus intulit, ex unâ etiam natam filiam cognovit. Cum adverſum cunctos ingenti avaritiâ, libidine, crudelitate ſæviret, interfectus in Palatio, anno ætatis ſuæ XXIX, imperii III, menſe X, dieque VIII.

Poſt hunc Claudius fuit, patruus Cali- A C.
gulæ, Druſi, qui apud Moguntiacum mo- 42.
numentum habet, filius: cujus & Caligula nepos erat. Hic mediè imperavit, multa gerens tranquillè atque moderatè, quædam crudeliter atque inſulsè. Britanniæ intulit bellum, quam nullus Romanorum poſt Julium Cæſarem attigerat: eâque devictâ per Cnæum Sentium & Aulum Plautium, illuſtres & nobiles viros, triumphum celebrem egit. Quaſdam inſulas etiam, ultra Britanniam in Oceano poſitas, Romano imperio addidit; quæ appellantur Orcades: filioque ſuo Britannici nomen impoſuit. Tam civilis autem circa quoſdam amicos exſtitit, ut etiam Plautium nobilem virum, qui in expeditione Britannicâ multa ac egregia fecerat, triumphantem ipſe proſequeretur, & conſcendenti Capitolium lævus

incederet. Is vixit annos XLIV, imperavit XIV; post mortem consecratus est, Divusque appellatus.

Successit huic Nero, Caligulæ avunculo suo simillimus: qui imperium Romanum & deformavit, & diminuit: inusitatæ luxuriæ sumptumque; ut qui exemplo Caii Caligulæ, calidis, & frigidis se lavaret unguentis: retibus aureis piscaretur, quæ blatteis funibus extrahebat. Infinitam partem Senatûs interfecit; bonis omnibus hostis fuit; ad postremum se tanto dedecore prostituit, ut saltaret & cantaret in scenâ, citharœdico habitu & tragico: parricidia multa commisit, patre, uxore, matre interfectis. Urbem Romam incendit; ut spectaculi ejus imaginem cerneret, quali olim Troja capta arserat. In re militari nihil omnino ausus, Britanniam pænè amisit: nam duo sub hoc nobilissima oppida capta illic atque eversa sunt. Armeniam Parthi sustulerant, legionesque Romanas sub jugum miserunt. Duæ tamen Provinciæ sub eo factæ sunt: Pontus Polemoniacus, concedente rege Polemone; & Alpes Cottiæ Cottio rege defuncto. Propter hoc Romanæ Urbi exse-

In Nerone. Blatteis funibus.] *Blatteus est purpureus non autem coctineus. Erravit itaq; Xiphilinus & Joannes Antiochenus. Sæpe apud Anastasium, qui vitas Pontificum Maximorum scripsit, legere est de blattea, quod nihil aliud est quàm de purpura.*

crabilis,

crabilis, ab omnibus simul destitutus, & à Senatu hostis judicatus, quum quæreretur ad pœnam (quæ pœna erat talis, ut nudus per publicum ductus, furcâ capiti ejus insertâ, virgis usque ad mortem cæderetur, atque ita præcipitaretur de saxo) è Palatio fugit.; & in suburbano se liberti sui, quod est inter Salariam & Numentanam viam, ad quartum Urbis milliarium, interfecit. Is ædificavit Romæ thermas, quæ ante Neronianæ dictæ, nunc Alexandrinæ appellantur. Obiit trigesimo & altero ætatis anno, imperii XIV; atque in eo omnis familia Augusti consumpta est.

Huic Ser. Galba successit; antiquissimæ 68.
nobilitatis Senator, cum LXXIII annum ageret ætatis, ab Hispanis & Gallis Imperator electus, mox ab universo exercitu libenter acceptus est. Nam privata ejus vita insignis fuerat militaribus & civilibus rebus; sæpe Consul, sæpe Proconsul, frequenter dux in gravissimis bellis. Hujus breve imperium fuit, & quod bona haberet exordia, nisi ad severitatem propensior videretur. Insidiis tamen Othonis occisus est, imperii mense septimo: jugulatus in foro Romæ, sepultusque in hortis suis, qui sunt Aureliâ viâ, non longe ab Urbe Româ.

Alexandrinæ.] *De nomine Alexandri Imperatoris, cujus vitam inferius habebis.*

Otho, occiſo Galbâ, invaſit imperium, materno genere nobilior quàm paterno, neutro tamen obſcuro: in privatâ vitâ mollis, imperio documentum ſui non potuit oſtendere. Nam cum iiſdem temporibus, quibus Otho Galbam occiderat, etiam Vitellius factus eſſet à Germanicianis exercitibus Imperator: bello contra eum ſuſcepto, cum apud Beboriacum in Italiâ levi prælio victus eſſet, ingentes tamen copias haberet, ſponte ſemetipſum occîdit. Petentibus militibus, ne tam citò de belli deſperaret eventu, cum tanti ſe non eſſe dixiſſet, ut propter eum civile bellum commoveretur, voluntariâ morte obiit, trigeſimo & octavo ætatis anno, nonageſimo & quinto imperii die.

Dein Vitellius imperio potitus eſt, familiâ honoratâ magis quàm nobili; nam pater ejus non admodum clarè natus, tres tamen ordinarios geſſerat Conſulatus. Hic cum multo dedecore imperavit, & gravi ſævitiâ notabilis, præcipuè ingluvie & voracitate: quippe cum de die ſæpe quartò vel quintò feratur epulatus. Notiſſima certè cœna memoriæ mandata eſt, quam ei Vitellius frater

In Othone. Beboriacum.] *Sed Boariacum, ſeu Bebriacum, ſeu denique Betriacum ſcribas, perinde eſt. Situs autem loco Cremonam inter & Veronam fuit.* Tacit.

In Vitellio, Ordinarios Conſulatus.] *Cum quis in locum alterius non ſufficiebatur in reliquam anni partem; ſed Kalendis Januariis honorem inibat & anno nomen dabat.*

exhi-

exhibuit; in quâ ſuper ceteros ſumptus, duo millia piſcium, ſeptem avium millia appoſita traduntur. Hic cum Neroni ſimilis eſſe vellet; atque id adeò præ ſe ferret, ut etiam exſequias Neronis, quæ humiliter ſepultæ fuerant, honoraret, a Veſpaſiani ducibus occiſus eſt, interfecto priùs Sabino Veſpaſiani Imperatoris fratre, quem cum Capitolio incendit. Interfectus autem, & cum magno dedecore tractus per urbem Romam publicè, nudus, erectâ comâ & capite, ſubjecto ad mentum gladio, ſtercore in vultum & pectus ab omnibus obviis appetitus: poſtremò jugulatus, & in Tiberim dejectus, etiam communi caruit ſepulturâ. Periit autem ætatis anno ſeptimo & quinquageſimo, imperii menſe VIII & die uno.

Veſpaſianus huic ſucceſſit, factus apud Palæſtinam Imperator: princeps obſcurè quidem natus, ſed optimis comparandus; privatâ vitâ illuſtris, ut qui à Claudio in 70.
Germaniam, deinde in Britanniam miſſus tricies & bis cum hoſte conflixerit; duas validiſſimas gentes, XX oppida, inſulam Vectam Britanniæ proximam, imperio Romano adjecerit. Romæ ſe imperio mo-

Exſequias Neronis quæ humiliter ſepultæ erant.] *Infrà etiam ſic loquutus eſt.* Exſequias revexit: *Sed utrobique errorem eſſe arbitror, ſcribendumque* reliquias. *Sunt autem* reliquiæ *oſſa ſeu cineres: ut* exequiæ *longe aliud, neque ita loqui mos eſt.*

deratissime gessit: pecuniæ tamen avidior fuit, ita ut eam nulli injuste auferret: quam cum omni diligentiæ provisione colligeret, tamen studiosissimè largiebatur, præcipuè indigentibus; nec facilè ante eum cujusquam principis vel major est liberalitas comperta, vel justior; placidissimæ bonitatis; ut qui majestatis quoque contra se reos non facilè puniret ultra exsilii pœnam. Sub hoc Judæa Romano accessit imperio, & Hierosolyma, quæ fuit urbs clarissima Palæstinæ, Achaiam, Lyciam, Rhodum, Byzantium, Samum, quæ liberæ ante hoc tempus fuerant; item Thraciam, Ciliciam, Tracheam, Comagenen, quæ sub regibus amicis erant, in provinciarum formam redegit. Offensorum & inimicitiarum immemor fuit: convicia à causidicis & philosophis in se dicta leniter tulit, diligens tamen coercitor disciplinæ militaris. Hic cum Tito filio de Hierosolymis triumphavit. Per hæc cùm Senatui & Populo, postremò cunctis amabilis ac jucundus esset, profluvio ventris exstinctus est in villâ propriâ, circa Sabinos, annum ætatis agens LXX, imperii nonum, & diem septimum: atque inter Divos relatus est. Genituram filiorum ita cognitam habuit, ut cum multæ contra eum conjurationes fierent, quas patefactas ingenti dissimulatione contempsit, in Senatu dixerit: Aut filios sibi successuros, aut neminem.

Huic

Huic Titus filius succeſſit; qui & ipſe 79.
Veſpaſianus eſt dictus: vir omnium virtutum genere mirabilis; adeo ut amor & deliciæ humani generis diceretur: facundiſſimus, bellicoſiſſimus, moderatiſſimus: cauſas Latinè egit; poemata & tragœdias Græcè compoſuit. In oppugnatione Hieroſolymorum ſub patre militans, XII propugnatores XII ſagittarum ictibus confixit. Romæ tantæ civilitatis in imperio fuit, ut nullum omnium puniret; convictos adverſum ſeſe conjurationis ita dimiſerit, ut in eâdem familiaritate, quâ antea, habuerit. Facilitatis tantæ fuit & liberalitatis, ut nulli quidquam negaret: & cùm ab amicis reprehenderetur, reſpondit, Nullum triſtem debere ab Imperatore diſcedere. Propterea cum quâdam die in cœnâ recordatus fuiſſet, nihil ſe illo die cuiquam præſtitiſſe dixit, ô Amici, hodie diem perdidi. Hic Romæ amphitheatrum ædificavit, & quinque millia ferarum in dedicatione ejus occidit.

Per hæc inuſitato favore dilectus, morbo periit, in eâ quâ pater villâ, poſt biennium, menſes octo, dies XX, quam Imperator erat factus, ætatis anno altero & XL. Tantus luctus eo mortuo publicus fuit, & omnes tanquam in propriâ doluerint orbitate. Senatus, obitu ipſius circa veſperam nuntiato, nocte irrupit in Curiam: & tantas ei mortuo gratias laudeſque congeſſit, quantas

quantas nec vivo unquam egerat, nec præſenti. Inter Divos relatus eſt.

81. Domitianus mox accepit imperium, frater ipſius junior, Neroni, aut Caligulæ, aut Tiberio ſimilior, quàm patri vel fratri ſuo: primis tamen annis moderatus in imperio fuit; mox ad ingentia vitia progreſſus, libidinis, iracundiæ, crudelitatis, avaritiæ, tantum in ſe odium concitavit, ut merita & patris & fratris aboleret. Interfecit nobiliſſimos ex Senatu. Dominum ſe & Deum primus appellari juſſit: nullam ſibi niſi auream & argenteam ſtatuam in Capitolio poni paſſus eſt; conſobrinos ſuos interfecit. Superbia quoque in eo execrabilis fuit. Expeditiones quatuor habuit; unam adverſus Sarmatas, alteram adverſus Cattos, duas adversùm Dacos. De Dacis Cattiſque duplicem quidem triumphum egit; de Sarmatis ſolam lauream uſurpavit. Multas quidem calamitates iiſdem bellis paſſus eſt, nam in Sarmatiâ legiones ejus cum duce interfectæ: & à Dacis Appius Sabinus Conſularis & Cornelius Fuſcus præfectus prætorio, cum magnis exercitibus occiſi ſunt. Romæ quoque multa opera fecit, in his Capitolium & Forum Tranſitorium, Odêum, Porticus, Iſium ac Serapium, & Stadium. Verum cum ob ſcelera univerſis exoſus eſſe cœpiſſet, interfectus eſt ſuorum conjuratione in Palatio, anno ætatis XIV, imperii

imperii quinto decimo. Funus ejus cum ingenti dedecore per vespillones exportatum, & ignobiliter est sepultum.

LIBER VIII.

ANNO Octingentesimo & quinquagesimo ab urbe conditâ, Vetere & Valente Consulibus, Respubl. ad prosperrimum statum rediit, bonis principibus ingenti felicitate commissa. Domitiano enim exitiali tyranno Nerva successit, vir in privatâ vitâ moderatus & strenuus: nobilitatis mediæ, 90.
qui senex admodùm, operam dante Petronio Secundo, præfecto prætorio, item Parthenio interfectore Domitiani, Imperator factus, æquissimum se & civilissimum præbuit. Reipubl. divinâ provisione consuluit, Trajanum adoptando. Mortuus est Romæ post annum & quatuor menses imperii sui ac dies octo: ætatis LXX & altero anno, atque inter Divos relatus est.

Successit ei Ulpius Trajanus Crinitus, 98.
natus Italicæ in Hispaniâ, familiâ antiquâ, magis quam clarâ: nam pater ejus primùm Consul fuit. Imperator autem apud Agrippinam civitatem in Galliis factus est. Rempublicam ita administravit, ut omnibus principibus meritò præferatur. Inusitatæ civilitatis & fortitudinis fuit. Romani imperii,

perii, quod post Augustum defensum magis fuerat quàm nobiliter ampliatum, fines longè lateque diffudit: urbes trans Rhenum in Germaniâ reparavit: Daciam Decibalo victo subegit, provinciâ trans Danubium factâ in his agris, quos nunc Taiphali habent, & Victophali, & Thervingi. Ea provincia decies centena millia in circuitu tenet. Armeniam, quam occupaverant Parthi, recepit, Pharnace Syro occiso, qui eam tenebat. Albanis regem dedit. Iberorum regem, & Sauromatarum, & Bosporanorum, & Arabum, & Osdroenorum, & Colchorum in fidem accepit. Adiabenos, Marcomedos, occupavit: & Anthemisium, magnam Persidis regionem; Seleuciam & Ctesiphontem, Babylonem & Edessios vicit, ac tenuit: usque ad Indiæ fines, & mare Rubrum accessit: atque ibi tres provincias fecit, Armeniam, Assyriam, Mesopotamiam, cum his gentibus, quæ Macedenam attingunt. Arabiam postea in provinciæ formam redegit; in mari Rubro classem instituit, ut per eam Indiæ fines vastaret. Gloriam tamen militarem civilitate

In Trajano. Pharnace Syro.] *Corrige; nam Error est,* Parthamaspate. *Vide notas doctissimorum hominum ad Historiam Augustam.*

Marcomedos.] *Credibile est legendum,* Mardomedos, *in Assyria.*

Macedenam.] *In aliis editionibus legitur* Marcedoniam, *quæ fortasse præfectura in Mesopotamia fuerat; tamen nostram lectionem prætulerim.*

&

& moderatione ſuperavit; Romæ & per provincias æqualem ſe omnibus exhibens; amicos ſalutandi causâ frequentans, vel ægrotantes, vel cum feſtos dies habuiſſent; convivia cum iiſdem indiſcreta viciſſim habens: ſæpe in vehiculis eorum ſedens; nullum Senatorum lædens, nihil injuſtum ad augendum fiſcum agens: liberalis in cunctos, publicè privatimque ditans omnes & honoribus augens, quos vel mediocri familiaritate cognoviſſet: orbem terrarum ædificans, multas immunitates civitatibus tribuens; nihil non tranquillum & placidum agens; adeò ut omni ejus ætate unus tantum Senator damnatus ſit; atque is tamen per Senatum ignorante Trajano. Ob hoc per orbem terrarum Deo proximus, nihil non veneratione meruit & vivus & mortuus. Inter alia dicta hoc illius fertur egregium: amicis enim culpantibus, quod nimis circa omnes comis eſſet, reſpondit; Talem ſe imperatorem eſſe privatis, quales eſſe ſibi Imperatores privatus optâſſet. Poſt ingentem igitur gloriam belli domique quæſitam, è Perſide rediens, apud Seleuciam Iſauriæ profluvio ventris exſtinctus eſt. Obiit autem ætatis

Orbem terrarum ædificans.] *Id eſt, paſſim opera publica extruens.*

Reſpondit; Talem ſe Imperatorem eſſe privatis, quales eſſe ſibi Imperatores privatus optaſſet.] *Lege,* Talem ſe Imperatorem eſſe privatis *velle,* quales, &c.

anno

anno LXIII, menſe nono, & die quarto: imperii anno XIX menſe VI die XV. Inter Divos relatus eſt, ſoluſque omnium intra Urbem ſepultus. Oſſa ejus collocata in urnâ aureâ, in foro quod ædificavit, ſub columnâ ſitâ ſunt, cujus altitudo CXLIV pedes habet. Hujus tantum memoriæ delatum eſt, ut uſque ad noſtram ætatem non aliter in Senatu principibus acclametur, niſi, Felicior Auguſto, melior Trajano: Adeò in eo gloria bonitatis obtinuit, ut vel aſſentantibus, vel verè laudantibus occaſionem magnificentiſſimi præſtet exempli.

117. Defuncto Trajano, Ælius Adrianus creatus eſt princeps: ſine aliquâ quidem voluntate Trajani, ſed operam dante Plotinâ Trajani uxore; nam eum Trajanus, quanquam conſobrinæ filium, vivens noluerat adoptare. Natus & ipſe Italicæ in Hiſpaniâ, qui Trajani gloriæ invidens, ſtatim provincias tres reliquit, quas Trajanus addiderat; & de Aſſyriâ, Meſopotamiâ, & Armeniâ, revocavit exercitus; ac finem imperii eſſe voluit Euphratem. Idem de Daciâ facere conatum amici deterruerunt; ne multi cives Romani Barbaris traderentur; propterea quod Trajanus victâ Daciâ, ex toto orbe Romano infinitas eò copias hominum tranſtulerat, ad agros & urbes co-

In Adriano. Idem de Dacio facere conatum.] *Id eſt, cogitantem.* Cicero, Terentius,

lendas.

lendas. Dacia enim diuturno bello Decibali viris fuerat exhausta. Pacem tamen omni tempore imperii sui habuit; semel tantùm per præsidem dimicavit: orbem Romanorum circumivit, & multa ædificavit. Facundissimus Latiho sermone, Græco eruditissimus fuit. Non magnam clementiæ gloriam habet: diligentissimus tamen circa ærarium, & militum disciplinam. Obiit in Campaniâ, major sexagenario, imperii anno XXI, mense X, die XXIX. Senatus ei tribuere noluit divinos honores: tamen cum successor ipsius Titus Aurelius Fulvius Antoninus hoc vehementer exigeret, & universi Senatores palàm resisterent, tandem obtinuit.

Ergo Adriano successit M. Antoninus Ful- 138
vius Boionius, idem etiam Pius nominatus; genere claro, sed non admodum vetere; vir insignis, & qui merito Numæ Pompilio conferatur; ita ut Romulo Trajanus æquetur. Vixit ingenti honestate privatus, majori in imperio, nulli acerbus, cunctis benignus: in re militari moderatâ gloriâ, defendere magis provincias quam amplificare studens; viros justissimos ad administrandum Rempub. quærens; bonis honorem habens, improbos sine aliquâ acerbitate detestans, regibus amicis venerabilis non minùs quàm terribilis: adeo ut Barbarorum plurimæ nationes, depositis armis,

ad

ad eum controverſias ſuas liteſque deferrent, ſententiæque ejus parerent. Hic ante imperium ditiſſimus, opes quidem ſuas ſtipendiis militum, & circa amicos liberalitatibus minuit; verùm ærarium opulentum reliquit. Pius propter clementiam dictus eſt. Obiit apud Lorium villam ſuam milliario ab urbe XII, vitæ anno LXXIII, imperii XXIII, atq; inter Divos relatus eſt, & meritò conſecratus.

Poſt hunc imperavit M. Antoninus Verus; haud dubiè nobiliſſimus: quippe cùm ejus origo paterna à Numâ Pompilio, materna à Salentino rege penderet: & cum eo L. Annius Antoninus Verus. Túmque primum Romana Reſpublica duobus æquo jure imperium adminiſtrantibus paruit; cum uſque ad eum ſingulos ſemper habuiſſet Auguſtos. Hi & genere inter ſe conjuncti fuerunt, & affinitate: nam Verus Annius Antoninus M. Antonini filiam in matrimonium habuit: M. autem Antoninus gener Antonini Pii fuit per uxorem Galeriam Fauſtinam juniorem conſobrinam ſuam. Hi bellum contra Parthos geſſerunt: qui poſt victoriam Trajani tùm primum rebellaverant. Verus Antoninus ad id profectus eſt; qui Antiochiæ & circa Armeniam agens, multa per duces & ingentia patravit: Seleuciam Aſſyriæ urbem nobiliſſimam cum D millibus hominum cepit;

cepit; Parthicum triumphum revexit; cum fratre eodemque ſocero triumphavit. Obiit tamen in Venetiâ, cùm à Concordiâ civitate Altinum proficiſceretur, & cum fratre in vehiculo ſederet, ſubito ſanguine ictus, caſu morbi quem Græci *Apoplexin* vocant. Vir ingenii parum civilis, reverentiâ tamen fratris nihil unquam atrox auſus. Cum obiiſſet XI imperii anno, inter Divos relatus eſt. Poſt eum Marcus Antoninus ſolus Rempub. tenuit, vir quem mirari faciliùs quis quàm laudare poſſit. A principio vitæ tranquilliſſimus: adeò ut in infantiâ quoque vultum nec ex gaudio, nec ex mœrore mutaret. Philoſophiæ deditus Stoicæ, ipſe etiam non ſolùm vitæ moribus, ſed etiam eruditione philoſophus. Tantæ admirationis adhuc juvenis, ut eum ſucceſſorem paraverit Adrianus relinquere, adoptato tamen Antonino Pio, generum eſſe ei ideirco voluerit, ut hoc ordine ad imperium perveniret. Inſtitutus eſt ad Philoſophiam per Apollonium Chalcedonium; ad ſcientiam Græcarum literarum per Sextum Chæronenſem, Plutarchi nepotem. Latinas autem literas eum Fronto orator nobiliſſimus docuit. Hic cum omnibus Romæ æquo jure egit: ad nullam inſolentiam elatus imperii faſtu; liberalitatis promptiſſimæ, provincias ingenti benignitate & moderatione tractavit. Contra Germa-

nos

nos eo Principe res feliciter geſtæ ſunt. Bellum ipſe unum geſſit Marcomannicum: ſed quantum nullâ memoriâ fuit, adeò ut Punicis conferatur; nam eo gravius eſt factum, quòd univerſi exercitus perierant; ſub hoc enim tantus caſus peſtilentiæ fuit, ut poſt victoriam Perſicam Romæ, ac per Italiam provinciaſque, maxima hominum pars, militum omnes ferè copiæ, languore defecerint. Ingenti ergo labore & moderatione, cum apud Carnantum jugi triennio perſeveraſſet, bellum Marcomannicum confecit; quod cum his Quadi, Vandali, Sarmatæ, Suevi, atque omnis Barbaria commoverat: multa hominum millia interfecit: ac Pannoniis ſervitio liberatis, Romæ rurſus cum Commodo Antonino filio ſuo, quem jam Cæſarem fecerat, triumphavit. Ad hujus belli ſumptum ærario exhauſto, cum largitiones nullas haberet, neque indicere Provincialibus aut Senatui aliquid vellet, inſtrumentum regii cultus, factâ in foro Divi Trajani ſectione, diſtraxit: vaſa aurea, pocula chryſtallina & murrhina, uxoriam ac ſuam ſericam ac auream veſtem, multa ornamenta gemmarum: ac per duos continuos menſes venditio habita eſt, multumque auri redactum. Poſt victoriam tamen emptoribus pretia reſtituit qui reddere comparata voluerunt: moleſtus nulli fuit, qui maluit ſemel empta retinere.

Hic

Hic permiſit viris clarioribus, ut convivia eodem cultu quo ipſe, & miniſtris ſimilibus exhiberent. In editione munerum poſt victoriam adeò magnificus fuit, ut centum ſimùl leones exhibuiſſe tradatur. Cum igitur fortunatum Rempubl. & virtute & manſuetudine reddidiſſet, obiit XVIII imperii anno, vitæ LXI, & omnibus certatim adnitentibus, inter Divos relatus eſt.

Hujus ſucceſſor L. Antoninus Commo- 180.
dus, nihil paternum habuit; niſi quòd contra Germanos feliciter & ipſe pugnavit. Septembrem menſem ad nomen ſuum tranſferre conatus eſt, ut Commodus diceretur: ſed luxuriâ & obſcœnitate depravatus gladiatoriis armis ſæpiſſimè in ludo, deinceps etiam in amphitheatro, cum hujuſmodi hominibus ſæpe dimicavit. Obiit morte ſubitâ. adeò ut ſtrangulatus, vel veneno interfectus putaretur: cum annis XII poſt patrem, & VIII menſibus imperâſſet; tantâ exſecratione omnium, ut hoſtis humani generis etiam mortuus judicaretur.

Huic ſucceſſit Pertinax grandævus jam: 192.
ut qui ſeptuagenarium attigiſſet ætatem; præfecturam Urbi tum agens; ex S. C. imperare juſſus Octogeſimo imperii die

In Marco Antonino. Et miniſtris ſimilibus.] *Melius* Miniſteriis ſimilibus, *ut memini legere apud Capitolinum, quem hic ante oculos habebat Eutropius.*

Præ-

Prætorianorum militum ſeditione, & Juliani ſcelere occiſus eſt.

193. Poſt eum Salvius Julianus Rempubl. invaſit: vir nobilis, & juris peritiſſimus; nepos Salvii Juliani, qui ſub Divo Adriano perpetuum compoſuit Edictum. Victus eſt à Severo apud Milvium pontem, interfectus in Palatio. Vixit, menſibus ſeptem, poſtquam cœperat imperare.

194. Hinc imperii Romani adminiſtrationem Septimus Severus accepit, oriundus ex Africâ, provinciâ Tripolitanâ, oppido Lepti. Solus omni memoriâ & antè & poſtea ex Africâ Imperator fuit. Hic primum fiſci advocatus, mox militaris Tribunus, per multa deinde & varia officia atque honores uſque ad adminiſtrationem totius Reipublicæ pervenit. Pertinacem ſe appellari voluit, in honorem ejus Pertinacis, qui à Juliano fuerat occiſus. Parcus admodum fuit, naturâ ſævus. Bella multa & feliciter geſſit. Peſcennium Nigrum, qui in Ægypto & Syriâ rebellaverat, apud Cyzicum interfecit. Parthos vicit: Arabas eo uſque ſuperavit, ut etiam provinciam ibi faceret; idcirco Parthicus & Arabicus dictus eſt. Multa toto Romano orbe reparavit. Sub eo etiam Clodius Albinus, qui in occidendo Pertinace ſocius fuerat Juliano, Cæſarem ſe in Galliâ fecit: victuſque apud Lugdunum eſt interfectus. Severus autem præter

præter bellicam gloriam, etiam civilibus ſtudiis clarus fuit, & literis doctus, philoſophiæ ſcientiam ad plenum adeptus. Noviſſimum bellum in Britanniâ habuit: utque receptas provincias omni ſecuritate muniret, vallum per XXXII millia paſſuum à mari ad mare deduxit. Deceſſit Eboraci admodum ſenex, imperii anno XVIII, menſe IV, & Divus appellatus eſt; nam filios ſuos ſucceſſores reliquit, Baſſianum & Getam: Sed Baſſiano Antonini nomen à Senatu voluit imponi; itaque dictus eſt M. Aurelius Antoninus Baſſianus: patrique ſucceſſit. Nam Geta hoſtis publicus judicatus, confeſtim periit.

Marcus igitur Aurelius Antoninus Baſſianus, idemque Caracalla, morum ferè paternorum fuit, paulo aſperior, & minax. Opus Romæ egregium fecit lavacri; quæ Antoninianæ appellantur: nihil præterea memorabile. Impatiens libidinis; ut qui novercam ſuam Juliam, uxorem duxerit. Defunctus in Oſdroene apud Edeſſam, moliens adverſum Parthos expeditionem, anno imperii VI, menſe II, vix egreſſus ætatis

In Baſſiano. Idemque Caracalla.] *Græcis & Latinis quibuſdam* Caracallus.

Opus lavacri quæ Antoninianæ appellantur.] *Iſtud*, lavacri, *mihi ſuſpectum eſt & gloſſema puto; fortaſſe ſcriptum ab Eutropio fuit*, opus *THERMARUM*, quæ Antoninianæ, &c.

tatis XLIII annum, funere publico elatus est.

218. Opilius deinde Macrinus, qui præfectus prætorio erat, cum filio Diadumeno, facti Imperatores nihil memorabile ex temporis brevitate gesserunt; nam imperium eorum duorum mensium & unius anni fuit: seditione militari ambo pariter occisi sunt.

219. Creatus est post hos M. Aurelius Antoninus. Hic Antonini Caracallæ filius putabatur: sacerdos autem Heliogabali templi erat. Is, cum Romam ingenti & militum & senatûs expectatione venisset, probris se omnibus contaminavit. Impudicissimè, & obscœnissimè vixit, biennioque post & VIII mensibus tumultu interfectus est militari; & cum eo mater Semia Syra.

222. Successit huic Aurelius Alexander; ab exercitu Cæsar, à Senatu Augustus nominatus, juvenis admodùm: susceptoque adversus Persas bello, Xerxem eorum regem glorioſissimè vicit; militarem disciplinam severissimè rexit; quasdam tumultuantes legiones integras exauctoravit. Assessorem

In Macrino. Cum filio Diadumeno.] *In nummis veteribus, dicitur etiam Diadumenianus, ut Hermogenes Hermogenianus.*

Semia.] *Herodiano & aliis dicitur* Soæmis. *Cæterùm de voce Heliogabalus, seu, ut scribi oportet,* Elagabalus, *vide quæ scripta fuere ab illustrissimo amico Bochartо, & quæ à Seldeno dicta sunt.*

habuit

habuit vel ſcrinii magiſtrum, Ulpianum juris conditorem. Romæ quoque favorabilis fuit. Periit in Galliâ, militari tumultu, XIII imperii anno, & die VIII, in matrem ſuam Mammæam unicè pius.

LIBER IX.

POST hunc Maximinus ex corpore militari primus ad imperium acceſſit; ſolâ militum voluntate, cum nulla Senatûs interceſſit auctoritas, neque ipſe Senator eſſet. Is bello adverſus Germanos feliciter geſto, cùm à militibus eſſet Imperator appellatus, à Pupieno Aquileiæ occiſus eſt, deſerentibus eum militibus ſuis, cum filio adhuc puero, cum quo imperaverat triennio & paucis diebus. 235.

Poſtea tres ſimul Auguſti fuerunt: Pupienus, Balbinus, & Gordianus, duo ſuperiores obſcuriſſimo genere, Gordianus nobilis; quippe cujus pater ſenior Gordianus, conſenſu militum, cum Proconſulatum Africæ gereret. Maximino imperante, Princeps fuiſſet electus. Itaque cum Romam veniſſent Balbinus & Pupienus, in Palatio interfecti ſunt; ſoli Gordiano imperium reſervatum. Gordianus, admodum puer, cùm Tranquillinam Romæ duxiſſet uxorem, Janum Geminum aperuit: & ad Orientem 239.

profectus, Parthis bellum intulit, qui jam moliebantur erumpere; quod quidem mox feliciter gessit, prœliisque ingentibus Persas afflixit. Rediens haud longè à Romanis finibus interfectus est fraude Philippi, qui post eum imperavit. Miles ei tumulum xx milliario à Circusso, quod castrum nunc Romanorum est, Euphrati imminens, ædificavit; exsequias Romam revexit; ipsum Divum appellavit.

244. Philippi duo, filius & pater, Gordiano occiso, imperium invaserunt: atque, exercitu incolumi reducto, ad Italiam è Syriâ profecti sunt. His imperantibus, millesimus annus Romæ urbis ingenti ludorum apparatu spectaculorumque celebratus est. Ambo inde ab exercitu interfecti sunt; senior Philippus Veronæ, Romæ junior. Annos v imperaverunt, inter Divos tamen relati sunt.

250. Post hoc Decius è Pannoniâ inferiore, Bubaliæ natus, imperium sumpsit. Bellum civile quod in Galliâ motum fuerat, oppressit; filium suum Cæsarem fecit. Romæ lavacrum ædificavit. Cum biennio ipse & filius ejus imperâssent, uterque in Barbarico interfecti sunt, & inter Divos relati.

Mox Imperatores creati sunt Gallus Hostilianus, & Galli filius Volusianus. Sub his Æmilianus in Mœsiâ res novas molitus est:

est; ad quem opprimendum cum ambo profecti essent, Interamnæ interfecti sunt, non completo biennio. Nihil omnino clarum gesserunt. Solâ pestilentiâ & morbis atq; ægritudinibus notus eorum principatus fuit.

Æmilianus obscurissimè natus, obscuriùs imperavit; ac tertio mense extinctus est.

Hinc Licinius Valerianus in Rhætiâ & Norico agens, ab exercitu Imperator, & mox Augustus est factus. Gallienus quoque Romæ à Senatu Cæsar est appellatus. Horum imperium Romano nomini pernicioſum, & pæne exitiabile fuit: infelicitate principum, vel ignaviâ, Germani Ravennam usque venerunt. Valerianus in Mesopotamiâ bellum gerens, à Sapore Persarum rege superatus est: mox etiam captus, apud Parthos ignobili servitute consenuit. 253.

Gallienus, cùm adolescens factus esset Augustus, imperium primùm feliciter, mox commodè, ad ultimum perniciosè gessit. Nam juvenis in Galliâ & Illyrico multa strenuè fecit, occiso apud Mursiam Ingenuo, qui purpuram sumpserat, & Trebelliano. Diu placidus & quietus: mox in omnem lasciviam dissolutus, tenendæ Reipubl. habenas probrosâ ignaviâ & desperatione relaxavit. Alamanni vastatis Galliis in Italiam irruperunt. Dacia, quæ a Trajano ultra Danubium fuerat adjecta, amissa

est. Græcia, Macedonia, Pontus, Asia, vastatæ per Gothos. Pannonia à Sarmatis, Quadisque populata est: Germani usque ad Hispanias penetraverunt, & civitatem nobilem Tarraconem expugnaverunt. Parthi, Mesopotamiâ occupatâ, Syriam sibi cœperunt vindicare. Tum jam desperatis rebus, & deleto pæne imperio Romano, Posthumus in Galliâ, obscurissimè natus, purpuram sumpsit, & per annos decem ita imperavit, ut consumptas pæne provincias ingenti virtute & moderatione reparaverit: qui seditione militum interfectus est, quòd Moguntiacum, quæ adversùm eum rebellaverat, Lolliano res novas moliente, diripiendam militibus tradere noluisset. Post eum Marius, vilissimus opifex, purpuram accepit: & secundo die interfectus est. Victorinus postea Galliarum accepit imperium, vir strenuissimus; sed cum nimiæ libidinis esset, & matrimonia aliena corrumperet, Agrippinæ occisus est, actuario quodam machinante dolum, imperii sui anno secundo. Huic successit Tetricus Senator, qui Aquitaniam honore præsidis administrans, absens a militibus Imperator electus est, & apud Burdegalam purpuram sumpsit: seditiones multas militum pertulit. Sed cum hæc in Galliâ geruntur, in Oriente per Odenatum Persæ victi sunt; defensa Syriâ, receptâ Mesopotamiâ, usque ad Ctesiphontem

phontem Odenatus penetravit. Ita Gallieno Rempubl. deſerente, Romanum imperium in occidente per Poſthumum, per Odenatum in Oriente ſervatum eſt. Gallienus interea Mediolani cum fratre Valeriano occiſus eſt, imperii anno nono: Claudiuſque ei ſucceſſit, à militibus electus, à Senatu appellatus Auguſtus. Hic Gothos, Illyricum Macedoniamque vaſtantes, ingenti præ- 268.
lio vicit; parcus vir, ac modeſtus, & juſti tenax, atque Reipub. gerendæ idoneus: qui tamen inter biennium imperii morbo interiit, & Divus appellatus eſt. Senatus ingenti eum honore decoravit, ſcilicet ut in curiâ clypeus ipſi aureus, item in Capitolio ſtatua aurea poneretur.

Quintilius poſt eum, Claudii frater, conſenſu militum Imperator electus eſt: vir unicâ moderationis & civilitatis laude æquandus fratri vel præponendus, conſenſu Senatûs appellatus Auguſtus, ſeptimo decimo die imperii occiſus eſt. Poſt eum Aurelianus ſuſcepit imperium, Daciâ Ripenſi oriundus; vir in bello potens, animi tamen immodici, & ad crudelitatem propenſioris; quique Gothos ſtrenuiſſimè vicit,

In Claudio. Clypeus ipſi aureus poneretur.] *Hoc loco* Clypeus *non eſt quod videtur: ſed* Imago clypeata, *id eſt, protome Græcorum, vel, ut Itali vocant,* un buſto, *quales hodie pictores noſtri faciunt: ſic apud Suetonium & Tacitum quoque.*

Romanam ditionem ad fines priſtinos variâ bellorum felicitate revocavit; ſuperavit in Galliâ Tetricum apud Catalaunos, ipſo Tetrico prodente exercitum ſuum, cujus aſſiduas ſeditiones ferre non poterat: quin etiam per literas occultas Aurelianum ita fuerat deprecatus, ut inter alia verſu Virgiliano uteretur; *Eripe me his, invicte, malis.* Zenobiam quoque, occiſo marito Odenato, qui Orientem tenebat, haud longè ab Antiochiâ non ſine gravi prælio cepit:
274. ingreſſuſque Romam, nobilem triumphum, quaſi receptor Orientis Occidentiſque, egit; currum præcedentibus Tetrico & Zenobiâ: qui quidem Tetricus etiam Corrector Lucaniæ poſtea fuit, ac privatus diutiſſimè vixit. Zenobia autem poſteros, qui adhuc manent Romæ, reliquit. Hoc imperante etiam Monetarii in Urbe rebellaverunt, vitiatis pecuniis, & Feliciſſimo Rationali interfecto: quos Aurelianus victos ultimâ crudelitate compeſcuit: plurimos nobiles capite damnavit: ſævus & ſanguinarius, ac neceſſarius

Ibidem, Rationali.] *Quis ſit Rationalis, nemo melius explicaverit, quam Aurelianus ipſe in epiſtola, quæ legitur apud Vopiſcum, ubi de illo Feliciſſimo loquens, ait:* Cui procurationem fiſci mandaveram: *Ergo Procurator fiſci & Rationalis idem eſt. Cæterum errorem hic Eutropii eſſe arbitror: quem enim occiſum à Monetariis dicit Eutropius, eum auctorem rebellionis vocat Aurelianus, niſi ſi, ut ſit interdum, epiſtola falſa eſt.*

magis

magis in quibuſdam, quàm in ullo amabilis Imperator: trux omni tempore, etiam filii ſororis interfector: diſciplinæ tamen militaris & morum diſſolutorum magnâ ex parte corrector. Urbem Romam muris firmioribus cinxit; templum Soli ædificavit; in quo infinitum auri gemmarumque conſtituit. Provinciam Daciam, quam Trajanus ultra Danubium fecerat, intermiſit, vaſtatâ omni Illyrico & Mœſiâ, deſperans eam poſſe retineri; abductoſque Romanos ex urbibus & agris Daciæ in mediâ Mœſiâ collocavit: & eſt in dexterâ Danubio in mare fluenti, cùm antea fuerit in lævâ. Occiditur ſervi ſui fraude; qui ad quoſdam militares viros, amicos ipſius, nomina pertulit annotata, falsò manum ejus imitatus, tanquam Aurelianus ipſos pararet occidere. Itaque ut præveniretur, ab iiſdem interfectus eſt in itineris medio, quod inter Conſtantinopolin & Heracleam eſt Stratæ veteris; locus Cænophrurium appellatur; mors tamen ejus inulta non fuit. Meruit quoque inter Divos referri; Imperavit annos V, menſes VI. 275.

* *Ibidem.* Infinitum auri.] *Arbitror addendam eſſe vocem,* pondus.

Ibidem. Stratæ veteris.] *Strata eſt via, Virgil.* Strata viarum, & *Italicè* Strada. *Hæc via grandibus ſaxis olim munita fuit, hodieque integra remanet. Pertingebat autem ab illa ora ad Dyrrhachium. Adeundus ubi eſt Bellonius teſtis oculatus,* lib. 1, cap. 61.

Tacitus post hunc suscepit imperium; vir egregiè moratus, & Reipubl. gerendæ idoneus: nihil tamen clarum potuit ostendere, intra VI mensem imperii morte præventus. Florianus, qui Tacito successerat, duobus mensibus & diebus XX imperio fuit: neque quidquam dignum memoriâ egit.

Post hunc Probus, vir illustris gloriâ militari, ad administrationem Reipubl. accessit. Gallias à Barbaris occupatas ingenti præliorum felicitate restituit. Quosdam imperium usurpare conatos, scilicet Saturninum in Oriente, Proculum & Bonosum Aggrippinæ, multis certaminibus oppressit. Vineas Gallos & Pannonios habere permisit. Opere militari Almum montem apud Sirmium, & Aureum apud Mœsiam superiorem, vineis consevit, & provincialibus colendos dedit. Hic cum bella innumera gessisset, pace partâ, dixit, brevi milites necessarios non futuros, vir acer ac strenuus, justus, & qui Aurelianum æquaret gloriâ militari, morum tamen civilitate superaret. Interfectus est tamen Sirmii, tumultu militari, in turri ferratâ. Imperavit annos sex, menses IV.

In Probo. Interfectus est tamen.] *Hanc vocem,* tamen, *libenter deleverim.*

Post

Post hunc Carus est factus Augustus, 282.
Narbonæ natus in Galliâ, qui confestim Carinum & Numerianum filios Cæsares fecit; cum quibus regnavit duobus annis: sed dum bellum adversum Sarmatas gerit, nunciato Persarum tumultu, ad Orientem profectus, res contra Persas nobiles gessit: Ipsos prælio fudit: Seleuciam & Ctesiphontem urbes nobilissimas cepit: & cum castra supra Tigridem haberet, ictu divini fulminis periit. Numerianus quoque filius ejus, quem secum ad Persas duxerat, adolescens egregiæ indolis, cum, oculorum dolore correptus, lecticulâ veheretur, impulsore Apro, qui socer ejus erat, per insidias occisus est; & cum dolo occultaretur ipsius mors, quo usque Aper invadere posset imperium, fœtore cadaveris prodita est. Milites enim, qui eum sequebantur, fœtore commoti, diductis lecticulæ palliis, post aliquot dies mortem ejus notam habere potuerunt. Interea Carinus, quem Cæsarem in Parthos proficiscens Carus, in Illyrico, Galliâ, Italiâ, reliquerat, omnibus se sceleribus coinquinavit: plurimos innoxios fictis criminibus occîdit: matrimonia nobilia corrupit: condiscipulis quoque, qui eum in auditorio vel levi fatigatione taxa-

In Caro. Divini fulminis.] *Istud,* divini, *additum fuit distinctionis gratia; nam & quædam machinæ bellica* fulmina *dicuntur.*

verant, pernicioſus fuit. Ob quæ omnibus hominibus inviſus, non multò poſt pœnas dedit. Nàm de Perſide victâ exercitus rediens, cum Carum Auguſtum fulmine, Numerianum Cæſarem inſidiis perdidiſſet,
284. Diocleſianum Imperatorem creavit, Dalmatiâ oriundum, virum obſcuriſſimè natum: adeò ut à pleriſque ſcribæ filius, à nonnullis Anulini Senatoris libertinus fuiſſe credatur. Is primâ militum concione juravit, Numerianum nullo ſuo dolo interfectum; & cum juxta eum Aper, qui Numeriano inſidias fecerat, conſtitiſſet, in conſpectu exercitûs manu Diocleſiani gladio percuſſus eſt. Poſtea Carinum, omni odio & deteſtatione viventem, apud Murgum ingenti prælio vicit, proditum ab exercitu ſuo, quem fortiorem habebat, certè deſertum inter Viminatium atque Aureum montem. Ita rerum Romanorum potitus, cum tumultum ruſticani in Galliâ concitâſſent, & factioni ſuæ Bagaudarum nomen imponerent, duces autem haberent Amandum & Ælianum, ad ſubigendos eos Maximianum Herculium Cæſarem miſit, qui levibus prælis agreſtes domuit, & partem Galliæ reformavit. Poſt hæc tempora etiam Carauſius, qui viliſſimè natus, in ſtrenuo militiæ ordine famam egregiam fuerat conſecutus, cum apud Bononiam per tractum Belgicæ & Armoricæ pacandum

mare

mare accepiſſet, quod Franci & Saxones infeſtabant; multis Barbaris ſæpe captis, nec præda integrâ aut provincialibus redditâ, aut imperatoribus miſsâ, cùm ſuſpicio eſſe cœpiſſet conſultò ab eo admitti Barbaros, ut tranſeuntes cum prædâ exciperet, atque hâc ſe occaſione ditaret, à Maximiano juſſus occidi, purpuram ſumpſit, & Britannias occupavit. Ita cùm per omnem orbem terrarum res turbatæ eſſent, & Carauſius in Britannis rebellaret; Achilleus in Ægypto; Africam Quinquegentiani infeſtarent; Narſeus Orienti bellum inferret; Diocleſianus Maximianum Herculium ex Cæſare fecit Auguſtum; Conſtantium & Maximianum, Cæſares: quorum Conſtantius per filiam nepos Claudii traditur; Maximianus Galerius in Daciâ haud longè à Sardicâ natus. Atque ut eos etiam affinitate conjungeret, Conſtantius privignam Herculii Theodoram accepit; ex quâ poſteà ſex liberos Conſtantini fratres habuit: Galerius filiam Diocleſiani Valeriam: ambo uxores, quas habuerant, repudiari compulſi. Cum Carauſio tamen, cùm bella truſtra tentata eſſent contra virum rei militaris peritiſſimum, ad poſtremum pax

Idem. [Quinquegentiani.] *Idem ſunt ac Pentapolitani in Libya. Sæpe apud meliores Græcos,* polis *gentem ſignificat, exempla apud Homerum, &c.*

con-

convenit. Eum post septennium Allectus socius ejus occîdit; atque ipse post eum Britannias triennio tenuit: qui ductu Asclepiodoti præfecti prætorio est oppressus. Ita Britanniæ decimo anno receptæ. Per idem tempus à Constantio Cæsare in Galliâ pugnatum est, circa Lingones. Die unâ adversam & secundam fortunam expertus est; nam cùm, repente Barbaris ingruentibus, intra civitatem esset coactus tam præcipiti necessitate, ut, clausis portis, in murum funibus tolleretur, vix quinque horis mediis adventante exercitu, LX ferè millia Alamannorum cecîdit. Maximianus quoque Augustus bellum in Africâ profligavit, domitis Quinquegentianis, & ad pacem redactis. Diocletianus obsessum Alexandriâ Achilleum VIII ferè mense superavit, eumque interfecit: victoriâ acerbè usus est totam Ægyptum; gravibus proscriptionibus cædibusque fœdavit. Eâ tamen occasione ordinavit providè multa, & disposuit; quæ ad nostram ætatem manent. Galerius Maximianus primo adversum prælium, exin secundum habuit, inter Callinicum Carrasque congressus, cum

Ibidem. Circa Lingones.] *In ejus rei memoriam arcus editissimus hodieque extat Audomarum Lingonum quem, cum ibi agerem, memini me videre: sed nulla inscriptio est; ut puto. Hoc notare potuerunt antiquarii. Est autem in ea parte positus, qua de muris in latissima camporum spatia descenditur.*

in

inconsultè magis quam ignavè dimicâsset; admodum enim parvâ manu cum copiosissimo hoste commisit. Pulsus igitur, & ad Diocletianum profectus, cum ei in itinere occurrisset, tantâ insolentiâ fertur à Diocletiano exceptus, ut per aliquot passuum millia purpuratus tradatur ad vehiculum cucurrisse. Mox tamen per Illyricum Mœsiamque contractis copiis, rursus cum Narseo, Ormisdæ & Saporis avo, in Armeniâ Majori pugnavit successu ingenti, nec minore consilio simulque fortitudine, quippe qui etiam speculatoris munus cum altero ac tertio equite susceperit. Pulso Narseo castra ejus diripuit; uxores, sorores, liberos suscepit: infinitam extrinsecus Persarum nobilitatem, gazam Persicam copiosissimam, ipsum in ultimas regni solitudines coëgit; quare à Diocletiano, in Mesopotamiâ cum præsidiis tum morante, ovans regressus, ingenti honore susceptus est. Varia deinceps & simul & viritim bella gesserunt. Carpis & Basternis subactis, Sarmatis victis: quarum nationum ingentes captivorum copias in Romanis finibus locaverunt. Diocletianus moratus callidè fuit, sagax præterea, & admodum subtilis ingenio, & qui severitatem suam alienâ invidiâ vellet explere, diligentissimus tamen & solertissi-

Ibidem. Extrinsecus.] *Latinitas illius ævi, pro* insuper, præterea.

mus

mus Princeps; & qui in imperio Romano primus regiæ consuetudinis formam, magis quàm Romanæ libertatis, invexit; adorarique se jussit, cùm ante eum cuncti salutarentur; ornamenta gemmarum vestibus calceamentisque indidit. Nam prius imperii insigne in chlamyde purpureâ tantùm erat: reliqua communia. Herculius autem, propalam ferus, & incivilis ingenii, asperitatem suam etiam vultûs horrore significans. Hic naturæ suæ indulgens, Diocletiano in omnibus est severioribus consiliis obsecutus. Cum tamen, ingravescente ævo, parum se idoneum Diocletianus moderando imperio esse sentiret, auctor Herculio fuit, ut in privatam vitam concederent, & stationem tuendæ reipubl. viridioribus junioribusque mandarent; cui ægrè collega obtemperavit; tamen uterque unâ die privato habitu, imperii insigne mutavit; Nicomediæ Diocletianus, Herculius Mediolani; post triumphum inclytum quem Romæ ex numerosis gentibus egerant pompâ ferculorum illustri, quâ Narsei conjuges sororesque & liberi ante currum ducti sunt. Concesserunt autem Salonas unus, alter in Lucaniam. Diocletianus privatus in villâ, quæ haud procul à Salonis est, præclaro otio senuit; inusitatâ virtute usus; ut solus omnium post

Ibidem. solus omnium.] *Non solus; nam & idem cum illo fecerat Sylla, cum perpetuæ dictaturæ honore se*

con-

conditum Romanum imperium, ex tanto faſtigio ſponte ad privatæ vitæ ſtatum civilitatemque remearet. Contigit igitur ei, quod nulli poſt natos homines, ut cum privatus obîſſet, inter Divos tamen referretur.

LIBER X.

HIS igitur abeuntibus, ad adminiſtrationem Reipubl. Conſtantius & Galerius Auguſti creati ſunt; diviſuſque inter eos Romanus orbis; ut Galliam, Italiam, Africam, Conſtantius; Illyricum, Aſiam, Orientem Galerius obtineret; ſumptis duobus Cæſaribus. Conſtantius tamen, contentus dignitate Auguſti, Italiæ atque Africæ adminiſtrandæ ſolicitudinem recuſavit; vir egregius, & præſtantiſſimæ civilitatis; divinis provincialium ac privatorum ſtudiis, fiſci commoda non admodum affectans: ducenſque melius, publicas opes à privatis haberi, quàm intra unum clauſtrum re-

ſe abdicavit ultro & valens; qua in re Caio Julio Cæſare eximio illo dictatore, id eſt, eximio Magiſtro, poſtea, reprehenſus eſt.

In Conſtantio & Galerio. His igitur abeuntibus, ad adminiſtrationem Reip. Conſtantius & Galerius Auguſti creati ſunt, *&c.*] *Aliter lego, ſic:* Hic igitur abeuntibus *ab adminiſtratione* Reip. Conſtantius & Galerius Auguſti creati ſunt. *Primùm, quia ita ſolent dicere Latini,* abire Magiſtratu, abire ab adminiſtratione. *Dein, quis ferre poſſit,* creati ſunt Auguſti ad adminiſtrationem Reipubl. *ridiculum.*

ſervari:

ſervari: adeò autem cultûs modici, ut feriatis diebus ſi cum amicis numeroſioribus eſſet epulandum, privatorum eis argento oſtiatim petito triclinia ſternerentur. Hic non modò amabilis, ſed etiam venerabilis Gallis fuit: præcipuè quod Dioclefiani ſuſpectam prudentiam, & Maximiani ſanguinariam temeritatem imperio ejus evaſerant. Obiit in Britanniâ, Eboraci, principatus anno tertio decimo; atque inter Divos relatus eſt.

Galerius, vir & probè moratus, & egregius in re militari, cum Italiam quoque, ſinente Conſtantio, adminiſtrationi ſuæ acceſſiſſe ſentiret, Cæſares duos creavit. Verùm Conſtantio mortuo, Conſtantinus, ex obſcuriore matrimonio ejus filius, in Britanniâ creatus eſt Imperator, & in locum patris exoptatiſſimus moderator acceſſit. Romæ interea prætoriani, excitato tumultu, Maxentium Herculii filium, qui haud procul ab Urbe in Villâ Publicâ morabatur, Auguſtum nuncupaverunt; quo nuncio Maximianus Herculius ad ſpem erectus reſumendi faſtigii, quod invitus amiſerat, Romam advolavit è Lucaniâ, quam ſedem privatus elegerat, in agris amœniſſimis con-

In Galerio. In villa publica.] *Locus erat ita dictus extra Urbem, legatorum uſui propriè deſtinatus. Sic & Conſtantinopolis, Urbis Romæ æmula. Villam & ipſa publicam habebat, ſed Nicomediæ poſitam.*

ſeneſcens:

eneſcens. Diocleſianumque etiam per literas adhortatus eſt, ut depoſitam reſumeret poteſtatem, quas ille irritas habuit; ſed adverſum motum prætorianorum atque Maxentii Severus Cæſar Romam miſſus à Galerio, cum exercitu venit; obſidenſque Urbem, militum ſuorum ſcelere deſertus eſt. Auctæ Maxentio opes, confirmatumque imperium. Severus fugiens, Ravennæ interfectus eſt. Herculius tamen Maximianus, poſthæc in concione exercitûs filium Maxentium denudare conatus, ſeditionem & convicia militum tulit. Inde ad Gallias profectus eſt, dolo compoſito, tanquam à filio eſſet expulſus, ut Conſtantino genero jungeretur: moliens tamen Conſtantinum repertâ occaſione interficere, qui in Galliis, & militum & provincialium ingenti jam favore, regnabat, cæſis Francis atque Alamannis, captiſque eorum regibus, quos etiam beſtiis, cum magnificum ſpectaculum muneris parâſſet, objecit. Detectis igitur inſidiis per Fauſtam filiam, quæ dolum viro enuntiaverat, profugit Herculius Maſſiliam, ibique oppreſſus, ex eâ etenim navigare ad filium præparabat, pœnas dedit juſtiſſimo exitu; vir ad omnem aſperitatem ſævitiamque proclivis, indus, incommodus, civilitatis penitus expers.

Ibidem. Incommodus.] *Appellatio atrox & dira,* & importunus, *ubi de malo Principe agitur.*

Per

310. Per hoc tempus Licinius à Galerio Imperator est factus, Daciâ oriundus, notus ei antiquâ consuetudine, & in bello, quod adversus Narseum gesserat, strenuis laboribus & officiis acceptus: mors Galerii confestim secuta est. Respub. tum ab his quatuor Imperatoribus tenebatur, Constantino, & Maxentio, filiis Augustorum: Licinio, & Maximino, novis hominibus. Quinto tamen Constantinus imperii sui anno, bellum adversum Maxentium civile commovit; copias ejus multis prœliis fudit; ipsum postremò Romæ, adversus nobiles omnibus exitiis sævientem, apud pontem Milvium vicit, Italiâque est potitus. Non multo post deinceps in Oriente quoque adversus Licinium Maximinus res novas molitus, vicinum exitium fortuitâ apud Tarsum morte prævenit.

Constantinus tamen, vir ingens, & omnia efficere nitens quæ animo præparâsset, simul principatum totius orbis affectans, Licinio bellum intulit; quamvis necessitudo illi & affinitas cum eo esset; nam soror ejus Constantia, nupta Licinio erat; ac primò eum in Pannoniâ, secundò ingenti apparatu bellum apud Cibalas instruentem, repentinus oppressit: omnique Dardaniâ, Mœsiâ, Macedoniâ potitus, numerosas provincias occupavit. Varia deinceps inter eos bella, & pax reconciliata ruptaque est. Postremò

ſtremò Licinius, navali & terreſtri prælio victus apud Nicomediam, ſe dedidit, & contra religionem ſacramenti Theſſalonicæ privatus occiſus eſt. Eo tempore res Ro- 315.
mana ſub uno Auguſto & tribus Cæſaribus (quod nunquam aliàs) fuit; cum liberi Conſtantini Galliæ, Orienti, Italiæque præeſſent. Verùm inſolentiâ rerum ſecundarum aliquantum Conſtantinum ex illâ favorabili animi docilitate mutavit. Primùm neceſſitudines perſecutus, egregium virum, & ſororis filium, commodæ indolis juvenem, interfecit; mox uxorem, pòſt numeroſos amicos. Vir primo imperii tempore optimis principibus, ultimo mediis comparandus. Innumeræ in eo animi corporiſque virtutes claruerunt, militaris gloriæ appetentiſſimus, fortunâ in bellis proſperâ fuit; verùm ita, ut non ſuperaret induſtriam. Nam etiam Gothos poſt Civile bellum variè profligavit, pace his ad poſtremùm datâ: ingentemque apud Barbaras gentes memoriam gratiæ collocavit. Civilibus artibus & liberalibus ſtudiis deditor: affectator juſti amoris, quem omnino ſibi & liberalitate & docilitate quæſivit; ſicut in nonnullos amicos dubius, ita in reliquos egregius: nihil occaſionum prætermittens, quo opulenti-

In Conſtantino. Favorabili animi docilitate.] *Animi docilitas*; *hoc loco* lenitas eſt. *Favorabilis autem, cui omnes favent, aut qui omnium in ſe amorem colligit.*

ores

tiores eos clarioresque præstaret. Multas leges rogavit; quasdam ex bono & æquo, pleraſque superfluas, nonnullas severas; primusque Urbem nominis sui ad tantum fastigium evehere molitus est, ut Romæ æmulam faceret. Bellum adversum Parthos moliens, qui jam Mesopotamiam fatigabant, uno & trigesimo anno imperii, ætatis sexto & sexagesimo, Nicomediæ in Villa Publicâ obiit. Denunciata mors ejus etiam per crinitam stellam, quæ inusitatæ magnitudinis aliquamdiu fulsit; eam Græci *Cometen* vocant: atque inter Divos meruit referri.

Successores filios tres reliquit, atque unum fratris filium. Verùm Dalmatius Cæsar prosperrimâ indole, neque patruo absimilis, haud multo pòst oppressus est factione militari, & Constantino patruele suo sinente potiùs quam jubente. Constantinum porro, fratri bellum inferentem, apud Aquilejam inconsultiùs prælium aggressum, Constantis duces interemerunt; ita Respublica ad duos Augustos redacta est. Constantis imperium strenuum aliquamdiu & justum fuit; mox, cum & valetudine improsperâ, & amicis pravioribus uteretur, ad gravia vitia conversus, cùm intolerabilis provincialibus, militibus injucundus esset, factione Magnentii occisus est: Obiit autem non longè ab Hispaniis, in castro,

caſtro, cui Helenæ nomen eſt, anno imperii XVII, ætatis trigeſimo: rebus tamen plurimis ſtrenuè militiâ geſtis, exercituique per omne vitæ tempus ſine gravi crudelitate terribilis. Diverſa Conſtantii fortuna fuit; a Perſis enim multa & gravia perpeſſus, ſæpe captis oppidis, obſeſſis urbibus, cæſis exercitibus; nullumque ei contra Saporem proſperum prælium fuit; niſi quòd apud Singaram haud dubiam victoriam ferociâ militum amiſit, qui pugnam ſeditiosè & ſtolidè contra rationem belli, die jam præcipiti, popoſcerunt. Poſt Conſtantis necem, Magnentio Italiam, Africam, Gallias obtinente; etiam Illyricum res novas habuit, Veteranione ad imperium conſenſu militum electo: quem grandævum jam, & cunctis amabilem diuturnitate & felicitate militiæ, ad tuendum Illyricum principem creaverunt; virum probum, & morum veterum, ac jucundæ civilitatis: ſed omnium liberalium artium expertem; adeò ut ne elementa quidem prima literarum niſi grandævus, & jam Imperator, acceperit. Sed à Conſtantio, qui ad ultionem fraternæ necis bellum Civile commoverat, abrogatum eſt Veteranioni imperium qui novo inuſitatoque more, conſenſu militum

In Conſtante. Cui Helenæ nomen eſt.] *Retinet nomen, nam ab Hiſpanis Eliæ dicitur.*

Ibidem. Singaram.] *Ad Tigrim.*

de-

deponere insigne compulsus est. Romæ quoque tumultus fuit, Nepotiano Constantini sororis filio per gladiatoriam manum imperium invadente: qui sævis exordiis dignum exitum nactus est: vigesimo enim atque octavo die Magnentianis ducibus oppressus, pœnas dedit: caputque ejus pilo per Urbem circumlatum est: gravissimæ proscriptiones & nobilium cædes fuerunt.

Non multo pòst Magnentius apud Mursiam profligatus acie est, ac pæne captus; ingentes Romani imperii vires eâ dimicatione consumptæ sunt, ad quælibet bella externa idoneæ, quæ multum triumphorum possent securitatisque conferre. Orienti mox à Constantino Cæsar est datus, patrui filius Gallus; Magnentiusque diversis prœliis victus, vim vitæ suæ apud Lugdunum attulit, imperii anno tertio, mense septimo; frater quoque ejus Senonis, quem ad tuendas Gallias Cæsarem miserat.

353. Per hæc tempora etiam à Constantio multis incivilibus gestis, Gallus Cæsar occisus est: vir naturâ ferus, & ad tyrannidem pronior, si suo jure imperare licuisset. Sylvanus quoque in Galliâ res novas molitus, ante diem trigesimum extinctus est. Solus in imperio Romano eo tempore Con-

Deponere insigne.] *Adderem*, imperii.
Paulo post, Quæ multum.] *Scribe* & quæ multum.

stantius

ſtantius Princeps & Auguſtus fuit. Mox Julianum Cæſarem ad Gallias miſit, patruelem ſuum, Galli fratrem, traditâ ei in matrimonium ſorore; cum multa oppida Barbari expugnâſſent, alia obſiderent, ubique fœda vaſtitas eſſet, Romanumque imperium non dubiâ jam calamitate notaret: à quo modicis copiis apud Argentoratum Galliæ urbem ingentes Alamannorum copiæ exſtinctæ ſunt, rex nobiliſſimus captus; Galliæ reſtitutæ; multa poſtea per eundem Julianum egregiè adverſum Barbaros geſta ſunt; ſubmotique ultra Rhenum Germani, & finibus ſuis Romanum imperium reſtitutum. Neque multo poſt, cum Germanici jam exercitus a Galliarum præſidio tollerentur, conſenſu militum Julianus factus Auguſtus eſt: interjectoque anno, ad Illyricum obtinendum profectus eſt, Conſtantio Parthicis bellis occupato: quibus rebus cognitis ad bellum Civile converſus, in itinere obiit, inter Ciliciam Cappadociam- 361.
que, anno imperii Octavo & XXX, ætatis quinto & XL, meruitque inter Divos referri: vir egregiæ tranquilitatis, placidus, nimis amicis & familiaribus credens: mox etiam uxoribus deditior: qui tamen primis imperii annis ingenti ſe modeſtiâ egerit: familiarum etiam locupletator: neque inhonoros ſinens, quorum laborioſa expertus fuiſſet officia: ad ſeveritatem tamen propenſior,

penſior, ſi ſuſpicio imperii moveretur, mitis alias, & cujus in civilibus magis quàm in externis bellis ſit laudanda fortuna.

Hinc Julianus rerum potitus eſt: ingentique apparatu Parthis intulit bellum; cui expeditioni ego quoque interfui. Aliquot oppida & caſtella Perſarum in deditionem accepit, vel vi oppugnavit; Aſſyriamque populatus, caſtra apud Cteſiphontem ſtativa aliquamdiu habuit: remeanſque victor, dum ſe inconſultiùs præliis inſerit, hoſtili manu interfectus eſt: ſexto Kalend. Julias, imperii anno ſeptimo, ætatis altero & trigeſimo; atque inter Divos relatus eſt: vir egregius, & Rempublicam inſigniter moderaturus, ſi per fata licuiſſet: liberalibus diſciplinis apprimè eruditus, Græcis doctior, atque adeò, ut Latinâ eruditione nequaquam cum Græcâ ſcientiâ conveniret: facundiâ ingenti, promptæ memoriæ & tenaciſſimæ; in quibuſdam philoſopho proprior: in amicos liberalis: ſed minus diligens quàm tantum principem decuit; fuerunt enim nonnulli, qui vulnera gloriæ ejus inferrent; in provinciales juſtiſſimus: & tributorum, quatenus ferri poſſet, oppreſſor: civilis in cunctos: mediocrem habens ærarii curam: gloriæ avidus, ac per eam animi plerumque immodici: nimius religionis Chriſtianæ inſectator: perinde tamen ut cruore abſtineret. Marco Antoni-

no

no non abſimilis: quem etiam æmulari ſtudebat.

Poſt hunc Jovianus, qui tunc domeſticus militabat, ad obtinendum imperium conſenſu exercitûs electus eſt, commendatione patris quàm ſuâ militibus notior; qui, jam turbatis rebus, exercitu quoque inopiâ laborante, uno à Perſis atque altero prælio victus, pacem cum Sapore, neceſſariam quidèm, ſed ignobilem fecit, mulctatus finibus, ac nonnullâ imperii Romani parte traditâ: quod ante eum annis mille centum & duobus de viginti ferè quo Romanum imperium conditum erat, nunquam accidit. Quinetiam legiones noſtræ ita & apud Caudium per Pontium Teleſinum, ita & in Hiſpaniâ apud Numantiam, & in Numidiâ ſub jugum miſſæ ſunt, ut nihil tamen finium traderetur. Ea pacis conditio non penitus reprehendenda foret, ſi fœderis neceſſitatem, cùm integrum fuit, mutare voluiſſet: ſicut a Romanis, omnibus his bellis, quæ commemoravi,

In Joviano. Qui tunc Domeſticus militabat.] *Credibile eſt, fuiſſe illum* domeſticarum ducem aliquem; *vel fortaſsè* magnum domeſticarum *tunc gerebat. Erat autem primaria dignitas illis temporibus.* De Domeſticis *qui interdum protectores vocabantur, vid. Hottomannum & Cujacium: præter cæteros autem Joannem Meurſium in Lexico Græcobarbaro. Huic opinor traducendus locus eſt, ſatyrici poetæ* Domeſtica caſtra; *de quo haud ſcio an interpretes monuerint.*

factum est. Nam & Samnitibus, & Numantinis, & Numidis confestim bella illata sunt; neque pax rata fuit. Sed dum æmulum imperii veretur, intra Orientem residens, gloriæ parum consuluit. Itáque iter ingressus, atque Illyricum petens, in Galatiæ finibus repentinâ morte obiit: vir aliàs neque iners neque imprudens. Multi exanimatum opinantur nimiâ cruditate; inter cœnandum enim epulis indulserat: alii odore cubiculi, quod ex recenti tectorio calcis grave quiescentibus erat; quidam nimietate prunarum, quas gravi frigore adoleri multas jusserat. Decessit imperii mense septimo, quarto decimo Cal. Martias: ætatis, ut qui plurimum ac minimum tradunt, tertio & trigesimo anno; ac benignitate principum, qui ei successerunt, inter Divos relatus est, nam & civilitati propior, & naturâ admodum liberalis fuit. Is status erat Romanæ rei, Joviano eodem & Varroniano Consulibus, anno Urbis conditæ millesimo centesimo & nono decimo. Quia autem ad inclytos principes venerandosque perventum est; interim operi modum dabimus. Nam reliqua stylo majore dicenda sunt: quæ nunc non tam prætermittimus, quàm ad majorem scribendi diligentiam reservamus.

Ibidem. Ad inclytos Principes.] *Intelligit Valentem & Valentinianum, qui nunc imperitabant.*

FINIS.

Ammianus, Lib. XXI.

Hæc de VICTORE *ſcribit, ſub Conſtantino & Juliano Impp.*

IMperator revertitur Neſſum, copioſum oppidum, quo inde expolitè omnia diſponeret ſuis utilitatibus profuturo; ubi Victorem apud Sirmium viſum, ſcriptorem hiſtoricum, exindeque venire præceptum, Pannoniæ ſecundæ Conſularem præfecit, honoravit æneâ ſtatuâ, virum ſobrietatis gratiâ multilaudum, multò poſt Urbi præfectum.

SEX. AUR. VICTORIS DE VIRIS ILLUSTRIBUS URBIS ROMÆ LIBER.

CAP. I.

Proca Rex Albanorum.

PROCA Rex Albanorum Amulium & Numitorem filios habuit, quibus regnum annuis vicibus habendum reliquit,

quit, & ut alternis imperarent: ſed Amulius fratri imperium non dedit: & ut eum ſobole privaret, Rheam Sylviam filiam ejus Veſtæ ſacerdotio præfecit, ut virginitate perpetuâ teneretur; quæ à Marte compreſſa Romulum & Remum edidit. Amulius ipſam in vincula compegit: parvulos in Tiberim abjecit: quos aqua in ſicco reliquit. Ad vagitum lupa accurrit, eoſque uberibus ſuis aluit: Mox Fauſtulus paſtor collectos Accæ Laurentiæ conjugi educandos dedit. Qui poſtea, Amulio interfecto, Numitori avo regnum reſtituerunt; ipſi paſtoribus adunatis civitatem condiderunt: quam Romulus augurio victor, quod ipſe XII, Remus VI vultures viderat, Romam vocavit; & ut eam prius legibus, quàm mœnibus munîret, edixit, ne quis vallum tranſiliret. Quod Remus irridens, tranſilivit, & à Fabio Celere Centurione rutro fertur occiſus.

Romulus Romanorum Rex I.

ROMULUS aſylum convenis patefecit, & magno exercitu facto, cum viderit conjugia deeſſe, per legatos a finitimis civitatibus petiit. Quibus negatis, ludos Conſualia ſimulavit: ad quos cum utriuſque

Sacerdotem fecit.] *Ut alii quidam. Intelligit ergo ipſam fuiſſe Virginem* Maximam, *quam hodie dicimus*, An Abbeſs.

In Romulo. Ludos Conſualia.] *Propriè locus eſt. Malim me ita loqui, quam dicere* Ludos Conſuales.

ſexûs

sexûs multitudo veniſſet, dato ſuis ſigno virgines raptæ ſunt: ex quibus cum una pulcherrima cum magnâ omnium admiratione duceretur, Thalaſſio eam duci reſponſum. Quæ nuptiæ quia feliciter ceſſerunt, inſtitutum eſt, ut omnibus in nuptiis Thalaſſii nomen invocaretur. Cùm fœminas ergo finitimorum Romani vi rapuiſſent, primi Cœninenſes contra eos bellum ſumpſerunt. Adverſus quos Romulus proceſſit, & exercitum eorum ac ducem Acronem ſingulari prælio devicit. Spolia opima Jovi Feretrio in Capitolio conſecravit. Antemnates, Cruſtumini, Fidenates, Veientes, Sabini etiam, ob raptas bellum adverſus Romanos ſumpſerunt. Et cum Romæ appropinquarent, Tarpeiam virginem nacti, quæ aquæ, causâ ſacrorum, hauriendæ deſcenderat, ei T. Tatius optionem muneris dedit, ſi exercitum ſuum in Capitolium produxiſſet. Illa petiit quod illi in ſiniſtris manibus gerebant, videlicet annulos & armillas; quibus doloſè repromiſſis, Sabinos in arcem perduxit; ubi Titus ſcutis eam obrui præcepit, nam & ea in lævis habuerunt. Romulus adverſus Tatium, qui montem Tarpeium tenebat, pro-

Quæ aquæ hauriendæ deſcenderat.] *Id eſt, ad aquam hauriendam: ſic* Plautus, Salluſtius, Tacitus.

Produxiſſet.] *Lege* perduxiſſet, *ut mox*, Sabinos in arcem perduxit.

ceſſit, & eo loco, ubi nunc Romanum forum eſt, pugnam conſeruit: ibi Hoſtus Hoſtilius fortiſſimè dimicans cecidit: cujus interitu conſternati Romani fugere cœperunt. Tunc Romulus Jovi Statori ædem vovit, & exercitus, ſeu fortè, ſeu divinitus reſtitit. Tunc raptæ in medium proceſſerunt: & hinc patres, inde conjuges deprecatæ, pacem conciliârunt. Romulus fœdus percuſſit, & Sabinos in Urbem recepit: populum à Curibus oppido Sabinorum, Quirites vocavit. Centum ſenatores à pietate Patres appellavit. Tres Equitum centurias inſtituit, quas à ſuo nomine Ramnenſes: à Tito Tatio Tatienſes; a Lucumone Luceres appellavit. Plebem in triginta curias diſtribuit, eaſque raptarum nominibus appellavit. Cum ad Capreæ paludem exercitum luſtraret, nuſquam comperuit; unde inter Patres & Populum ſeditione ortâ, Julius Proculus, vir nobilis, in concionem proceſſit, & jurejurando firmavit, Romulum à ſe in colle Quirinali viſum auguſtiore formâ cum ad deos abiret; eundemque præcipere, ut ſeditionibus abſtinerent, virtutem colerent: futurum ut omnium gentium domini exiſterent. Hujus auctoritati creditum eſt: ædes in colle Quirinali Romulo conſtituta, ipſe pro Deo cultus, & Quirinus eſt appellatus.

Numa

Numa Pompilius Romanorum Rex II.

Poſt conſecrationem Romuli, cùm diu interregnum eſſet, & ſeditiones orirentur, Numa Pompilius Pomponis filius, Curibus oppido Sabinorum accitus, cum addicentibus avibus Romam veniſſet: ut populum ferum religione molliret, ſacra plurima inſtituit: ædem Veſtæ fecit; virgines Veſtales legit: Flamines tres, Dialem, Martialem, Quirinalem; Salios Martis ſacerdotes, quorum primus Præſul vocatur, XII inſtituit. Pontificem Maximum creavit. Portas Jano Gemino ædificavit. Annum in XII menſes diſtribuit, additis Januario & Februario. Leges quoque plurimas & utiles tulit: omnia quæ gerebat, juſſu Egeriæ nymphæ, uxoris ſuæ, ſe facere ſimulans. Ob hanc tantam juſtitiam bellum ei nemo intulit. Morbo ſolutus in Janiculo ſepultus eſt, ubi poſt multos annos arcula cum libris à Terentio quodam exarata, qui libri, quia leves quaſdam ſacrorum cauſas continebant, ex auctoritate Patrum cremati ſunt.

Tullus Hoſtilius Romanorum Rex III.

Tullus Hoſtilius, quia bonam operam adverſum Sabinos navaverat, rex creatus, bellum Albanis indixit, quod trigeminorum certatione finivit, & Albam propter perfidiam ducis Metii Fufetii diruit. Albanos Romam tranſire juſſit. Curiam Hoſtiliam

conſtituit. Montem Cœlium Urbi addidit: Et dum Numam Pompilium ſacrificiis imitatur, Jovi Elicio litare non potuit; fulmine ictus cum regiâ conflagravit.

Horatii & Curiatii.

Quum inter Romanos & Albanos bellum fuiſſet exortum, ducibus Hoſtilio & Fufetio, placuit rem paucorum certatione finire. Erant apud Romanos trigemini Horatii, tres apud Albanos Curiatii: quibus fœdere icto concurrentibus, ſtatim duo Romanorum ceciderunt, tres Albanorum vulnerati. Unus Horatius, quamvis integer, quia tribus impar erat, fugam ſimulavit, & ſingulos per intervalla, ut vulnerum dolor patiebatur, inſequentes interfecit: Et cum ſpoliis onuſtus rediret, ſororem obviam habuit, quæ viſo paludamento ſponſi ſui, qui unus ex Curiatiis erat, flere cœpit: frater eam occîdit. Quare apud Duumviros condemnatus, apud populum provocavit: ubi patris lacrymis condonatus, ab eo expiandi gratiâ ſub tigillum miſſus, quod nunc quoque viæ ſuppoſitum, ſororium appellatur.

In Horatiis & Curiatiis. Apud populum provocavit.] *Latinum non eſt*; *lege*, Ad populum.

Expiandi.] *Paſſivè poſitum, ut apud* Virg. penuria edendi.

Viæ ſuppoſitum.] *Lego*, Superpoſitum *ratio & auctoritas probant.*

Metius

Metius Fufetius.

Metius Fufetius dux Albanorum, cùm ſe invidioſum apud cives videret, quod bellum ſolâ trigeminorum certatione finîſſet, ut rem corrigeret, Vejentes & Fidenates adverſum Romanos incitavit. Ipſe ab Tullo in auxilium arceſſitus, aciem in collem ſubduxit, ut fortunam belli experiretur ac ſequeretur. Quâ re Tullus intellectâ, magnâ voce ait, ſuo illud juſſu Metium facere. Quare hoſtes territi victique ſunt. Poſterâ die Metius, cùm ad gratulandum Tullo veniſſet, juſſu ipſius quadrigis religatus, & in diverſa diſtractus eſt.

Ancus Marcius Romanorum Rex IV.

Ancus Marcius Numæ Pompilii ex filiâ nepos, æquitate & religione avo ſimilis, Latinos bello domuit: Aventinum & Janiculum montes Urbi addidit. Nova mœnia oppido circumdedit. Sylvas ad uſum navium publicavit. Salinarum vectigal inſtituit. Carcerem primus ædificavit. Oſtiam coloniam, maritimis commeatibus opportunam, in oſtia Tiberis deduxit. Jus Fæciale, quo legati ad res repetundas uterentur, ab Æquicolis tranſtulit, quod primus fertur Rheſus excogitâſſe. His rebus intra paucos dies confectis, immaturâ morte præreptus, non potuit præſtare, qualem promiſerat, regem.

In Anco Marcio. Rheſus.] *Temporibus Trojanis eu Heroicis.*

L. Tarquinius Priſcus Rom. Rex. V.

Lucius Tarquinius Priſcus, Damarati Corinthii filius, ejus qui Cypſeli tyrannidem fugiens, in Etruriam commigravit: ipſe Lucumo dictus, urbe Tarquiniis profectus Romam petiit. Advenienti aquila pileum ſuſtulit: & cum altè ſubvolâſſet, repoſuit. Tanaquil conjux, auguriorum perita, regnum ei portendi intellexit. Tarquinius pecuniâ & induſtriâ dignitatem, atque etiam Anci regis familiaritem conſecutus eſt; à quo tutor liberis relictus, regnum intercepit, & ita adminiſtravit, quaſi jure adeptus fuiſſet. Centum Patres in Curiam legit, qui minorum gentium ſunt appellati. Equitum centurias numero duplicavit: nomina mutare non potuit, Accii Navii auguris auctoritate deterritus, qui fidem artis ſuæ novaculâ & cote firmavit. Latinos bello domuit. Circum Maximum ædificavit. Ludos Magnos inſtituit. De Sabinis & Priſcis Latinis triumphavit. Murum lapideum Urbi circumdedit Filium XIII annorum, quòd in prælio hoſtem percuſſiſſet, prætextâ & bullâ donavit: unde hæc ingenuorum puerorum inſignia eſſe cœperunt: Poſt ab Anci liberis, immiſſis percuſſoribus, per dolum regiâ excitus & interfectus eſt.

In Tarquinio Priſco. Cypſeli.] *Circa Olympiadem* XXXII; *id eſt, annis* 651 *ante Chriſtum natum.*

Urbe Tarquiniis.] *Vide Juſtinum.*

Priſcis Latinis.] *Triplex fuit Latium.*

Servius

Servius Tullius Romanorum Rex VI.

Servius Tullius, P. Corniculani & Ocrisiæ captivæ filius, cum in domo Tarquinii Prisci educaretur, flammæ species caput ejus amplexa est. Hoc viso Tanaquil summam ei dignitatem portendi intellexit; conjugi suasit ut ita eum, ut liberos suos, educeret. Cùmque adolevisset, gener à Tarquinio assumptus est. Et cum rex occisus esset, Tanaquil ex altiore loco ad populum despiciens, ait Priscum Tarquinium gravi quidem, sed non lethali, vulnere accepto, petere ut interim dum convalescit, Servio Tullio dicto audientes essent. Servius Tullius quasi precariò regnare cœpit: sed rectè imperium administravit. Etruscos sæpe domuit: collem Quirinalem & Viminalem & Esquilias Urbi addidit; Aggerem fossasque fecit. Populum in quatuor tribus distribuit, ac pòst plebi distribuit annonam: mensuras, pondera, classes, centuriasque constituit. Primus omnium censum ordinavit, qui adhuc per orbem terrarum incognitus erat. Latinorum populis persuasit, ut exemplo eorum, qui

In Servio Tullio. Ut liberos suos educaret.] *Id uno verbo Latinè est,* liberaliter educaret.

Dicto audientes.] *Id est, imperio, unde dictator. Et* Virgil, *in Sexto.*

Hic ego eamque tuas sortes, arcanaque fata,
Dicta meæ genti ponam.

Ubi dicta, *nihil aliud significat quam summum imperium,* Dianæ

Dianæ Epheſiæ ædem feciſſent, & ipſi ædem Dianæ in Aventino ædificarent. Quo facto, bos cuidam Latino miræ magnitudinis nata, & reſponſum ſomnio datum, eum populum ſummam imperii habiturum, cujus civis bovem illam immolâſſet. Latinus bovem in Aventinum egit, & cauſam ſacerdoti Romano expoſuit. Ille callidus, dixit priùs eum vivo flumine manus abluere debere. Latinus dum ad Tiberim deſcendit, ſacerdos bovem immolavit. Ita imperium civibus, ſibi gloriam facto conſilioque, vindicavit.

Tullia.

Servius Tullius filiam alteram ferocem, mitem alteram habens, cum Tarquinii Priſci filios pari animo videret, ut omnium mentes morum diverſitate leniret, ferocem miti, mitem feroci, in matrimonium dedit. Sed mites ſeu fortè ſeu fraude perierunt; feroces morum ſimilitudo conjunxit. Statim Tarquinius Superbus à Tulliâ incitatus, advocato Senatu regnum paternum repetere cœpit. Quâ re auditâ Servius, dum ad Curiam properat, juſſu Tarquinii gradibus dejectus, & domum refugiens interfectus eſt. Tullia ſtatim in forum properavit, & prima conjugem regem ſalutavit: à quo juſſa è turbâ decedere, cum domum rediret, viſo patris corpore, mulionem evitantem, ſuper ipſum corpus carpentum

pentum agere præcepit: unde vicus ille Sceleratus dictus est. Postea Tullia cum conjuge in exilium acta.

Tarquinius Superbus Rom. Rex VII.

Tarquinius Superbus cognomen moribus meruit. Occiso Servio Tullio regnum scelestè occupavit; tamen bello strenuus Latinos Sabinosque domuit: Suessam Pometiam Volscis eripuit; Gabios per Sextum filium, simulato transfugio, in potestatem redegit, & ferias Latinas primus instituit. Locos in Circo, & Cloacam Maximam fecit, ubi totius populi viribus usus est, unde illæ fossæ Quiritium sunt dictæ. Cum Capitolium inciperet, caput hominis invenit; unde cognitum est eam urbem caput gentium futuram; & cùm, in obsidio Ardeæ, filius ejus Lucretiæ stuprum intulisset, cum eo in exilium actus, ad Porsenam Etruriæ regem confugit: cujus ope regnum retinere tentavit. Pulsus, Cumas concessit; ubi per summam ignominiam reliquum vitæ tempus exegit.

L. Tarquinius Collatinus, & Lucretia uxor.

Tarquinius Collatinus, sorore Tarquinii superbi genitus, in contubernio juve-

In Tullia Sceleratus.] *Nihil aliud est quàm infelix:* Florus, Plautus, Terentius. *Ut inferius legas,* Porta qua profecti fuerant, scelerata est appellata. *Sic* Scelus *pro infelicitas, apud* Terent.

In Tarquinio Superbo. Ferias Latinas.] *Dionysius Halicarnassens. lib. IV. quid sint omnium optime explicavit.*

num

num regiorum Ardeæ erat: ubi cùm fortè in liberiore convivio conjugem ſuam unuſquiſq; laudaret, placuit experiri. Itaq; equis Romam petunt. Regias nurus in convivio & luxu deprehendunt; exinde Collatiam petunt; Lucretiam inter ancillas in lanificio offendunt, itaque ea pudiciſſima judicatur. Ad quam corrumpendam Tarquinius Sextus nocte Collatiam rediit, & jure propinquitatis in domum Collatini venit, & in cubiculum Lucretiæ irrupit, pudicitiam expugnavit. Illa poſtero die, advocatis patre & conjuge, rem expoſuit, & ſe cultro, quem veſte texerat, occîdit. Illi in exitium regum conjurârunt; eorumque exſilio necem Lucretiæ vindicaverunt.

Junius Brutus I. Romanorum Conſul.

L. Junius Brutus ſorore Tarquinii Superbi ingenitus, cum eandem fortunam timeret, in quam frater inciderat, qui ob divitias & prudentiam fuerat ab avunculo occiſus, ſtultitiam finxit, unde Brutus dictus. juvenibus regiis Delphos euntibus, deridiculi gratiâ comes adſcitus, baculo ſam-

In Bruto. Stultitiam finxit, unde Brutus dictus.] *Brutus nihil aliud eſt quam tardus ſeu gravis,* Heavy, Dull, Booby, *Græcè* Brady's, *Terentius,* Hei tardus es, *Hor.* Bruta tellus,

buceo

Buceo aurum infusum Deo donum tulit. Ubi responsum est, eum Romæ summam potestatem habiturum, qui primus matrem oscularetur: ipse terram osculatus est. Deinde propter Lucretiæ stuprum cum Tricipitino & Collatino in exitium regnum conjuravit. Quibus in exsilium actis, primus Consul creatus, filios suos, fratrisque, quòd cum Aquiliis & Vitelliis ad recipiendum in Urbem Tarquinios conjuraverant, virgi cæsos securi percussit. Deinde in prælio, quod adversus eos gerebat, singulari certamine cum Arunte filio Tarquinii congressus est, ubi ambo mutuis vulneribus ceciderunt. Hujus corpus in foro positum, à collegâ laudatum, matronæ anno luxerunt.

Horatius Cocles.

Porsena rex Etruscorum, cum Tarquinios in urbem restituere tentaret, & primo impetu Janiculum cepisset; Horatius Cocles, illo cognomine quòd in alio prælio oculum amiserat, pro ponte Sublicio stetit, & aciem hostium solus sustinuit, donec pons à tergo interrumperetur, cum quo statim in Tiberim decidit, & armatus ad suos transnavit. Ob hoc ei tantum agri

Ad recipiendum Tarquinios.] *E bona illa veteri Latinitate.*

pub-

publicè datum est, quantum uno die circumarari potuisset; statua quoque ei in Vulcanali posita.

Mutius Scævola.

Cum Porsena rex Urbem obsideret, Mutius Cordus vir Romanæ constantiæ Senatum adiit, & veniam transfugiendi petiit, necem regis repromittens. Acceptâ potestate, in castra Porsenæ venit, ibique purpuratum, pro rege, deceptus occîdit. Apprehensus & ad regem pertractus dexteram aris imposuit: hoc supplicii a se exigens, quòd in cæde peccâsset. Unde cum misericordiâ regis abstraheretur, quasi beneficium referens ait, trecentos adversus eum similes conjurâsse. Quâ re ille territus, bellum acceptis obsidibus deposuit. Mutio prata trans Tiberim data, ab eo Mutia appellata. Statua quoque ei honoris gratiâ constituta est.

Clælia virgo.

Porsena Clæliam virginem nobilem inter obsides accepit: quæ deceptis custodibus, noctu castris ejus egressa equum, quem

In Mutio Scævola. Aris imposuit.] *Nam ara in principiis castrorum, ubi Aquila, &c.*

fors

ſors dederat, arripuit, & Tiberim trajecit. A Porſenâ per legatos repetita & reddita. Cujus ille virtutem admiratus, cum quibus optâſſet in patriam redire permiſit: illa virgines pueroſque elegit, quorum ætatem injuriæ obnoxiam ſciebat. Huic ſtatua equeſtris in foro poſita.

Fabii trecenti ſex.

Romani, cum adversùm Veientes bellarent, eos ſibi hoſtes familia Fabiorum privato nomine depopoſcit, & profecti trecenti ſex, duce Fabio Conſule, fuerunt. Cum ſæpe victores extitiſſent, apud Cremeram fluvium caſtra poſuerunt. Veientes ad dolos converſi, pecora ex adverſo in conſpectu illorum poſuerunt: ad quæ progreſſi Fabii, in inſidias delapſi, ad unum occiſione perierunt. Dies, quo id factum eſt, inter nefaſtos relatus. Porta, quâ profecti fuerant, Scelerata eſt appellata. Unus ex eâ gente propter impuberem ætatem domi relictus, genus propagavit ad Q. Fabium Maximum, qui Annibalem morâ fregit; Cunctator ab obtrectatoribus dictus.

In Fabiis. Ex ea gente.] *Sic oportuit ſcribere, non* familia, *quod factum ab Eutropio eſt in hac ipſa hiſtoria.*

P. Vale-

P. Valerius Poplicola.

Publius Valerius, Voluſi filius, primùm de Veientibus, iterum de Sabinis, tertiò de utriſque gentibus triumphavit. Hic, quia in locum Bruti collegæ Conſulem non ſubrogaverat & domum in Veliâ tutiſſimo loco habebat, in ſuſpicionem regni affectati venit. Quo cognito, apud populum queſtus, quod de ſe tale aliquid timuiſſent; immiſit qui domum ſuam diruerent. Secures etiam faſcibus dempſit, eoſque in populi concione ſubmiſit. Legem de provocatione à magiſtratibus ad populum tulit; hinc Poplicola dictus. Qui cum quater Conſul diem obiiſſet, adeo pauper exſtitit, ut collectis à populo nummis publice ſepultus ſit, & annuo matronarum luctu honoratus.

A. Poſthumius.

Tarquinius ejectus ad Mamilium Tuſculanum generum ſuum confugit; qui cùm Latio concitato Romanos graviter urgeret, A. Poſthumius dictator dictus aquâ Regilli lacum cum hoſtibus conflixit. Ubi cum victoria mutaret, Magiſter Equitum equis frenos detrahi juſſit, ut irrevocabili

In Poplicola, Domum in Velia.] *Locus erat in Urbe.*

impetu

impetu ferrentur, ubi & aciem Latinorum fuderunt, & caſtra ceperunt, Sed inter eos duo juvenes candidis equis inſigni virtute apparuerunt: quos dictator quæſitos ut dignis muneribus honoraret, non reperit: Caſtorem & Pollucem ratus, ædem communi titulo dedicavit.

L. Quinctius Cincinnatus.

Lucius Quinctius Cincinnatus filium Kæſonem petulantiſſimum abdicavit, qui & à Cenſoribus notatus, ad Volſcos & Sabinos confugit, qui duce Clælio Graccho bellum adversùm Romanos gerebant, & Q. Minucium Conſulem in Algido monte cum exercitu obſidebant. Quinctius Dictator dictus; ad quem miſſi legati, nudum eum arantem trans Tiberim offenderunt; qui inſignibus ſumptis Conſulem obſidio liberavit, quare & à Minucio & ejus exercitu obſidionali coronâ donatus eſt. Vicit hoſtes; ducem eorum in deditionem accepit, & triumphi die ante currum egit. Sexto decimo die Dictaturam, quam acceperat, depoſuit; & ad agriculturam reverſus eſt. Iterum poſt viginti annos Dictator dictus, Spurium Mælium regnum affectantem, à Servilio Ahalâ Magiſter equitum occidi juſſit. Domum ejus ſolo æquavit; unde locus ille Æquimælium dictus.

Menenius

Menenius Agrippa Lanatus.

Menenius Agrippa, cognomento Lanatus, dux electus adversum Sabinos, de iis triumphavit. Et cùm populus à Patribus secessisset, quod tributum & militiam non toleraret, nec revocari posset; Agrippa apud eum, Olim, inquit, humani artus cùm ventrem otiosum cernerent, ab eo discordârunt, & suum illi ministerium negârunt. Cùm eo pacto & ipsi deficerent, intellexerunt ventrem acceptos cibos per omnia membra differere; & cum eo in gratiam redierunt. Sic Senatus & Populus quasi unum corpus discordiâ pereunt; concordiâ valent. Hâc fabulâ Populus regressus est. Creavit tamen Tribunos plebis, qui libertatem suam adversùm nobilitatis superbiam defenderent. Menenius autem tantâ paupertate decessit, ut eum Populus collatis quadrantibus sepeliret; locum sepulchro Senatus publicè daret.

C. Marcius Coriolanus.

Caius Marcius, à captis Coriolis urbe Volscorum Coriolanus dictus, ob egregia militiæ facinora, à Posthumo optionem munerum accipiens, equum tantum & hospitem sumpsit, virtutis & pietatis exemplum.

plum. Hic Conſul, gravi annonâ, advectum è Siciliâ frumentum, magno pretio, dandum Populo curavit; ut hâc injuriâ plebs agros, non ſeditiones, coleret. Ergo à Tribuno plebis Decio die dictâ ad Volſcos conceſſit; eoſque duce Attio Tullo adverſus Romanos concitavit, & ad quartum ab Urbe lapidem caſtra poſuit. Cùmque nullis civium legationibus flecteretur, à Veturiâ matre, & Volumniâ uxore, matronarum numero comitatis, motus, omiſſo bello, ut proditor occiſus eſt: ibi templum Fortunæ Muliebri conſtitutum eſt.

C. Licinius Stolo.

Fabius Ambuſtus ex duabus filiabus alteram Licinio Stoloni plebeio, alteram Aulo Sulpitio patricio conjugem dedit: quarum plebeia cum ſororem ſalutaret, cujus vir tribunus militum conſulari poteſtate erat: faſces lictorios foribus appoſitos indecenter expavit; à ſorore irriſa, marito queſta eſt, qui, adjuvante ſocero, ut primùm Tribunatum plebis aggreſſus eſt, legem tulit, ut alter Conſul ex plebe crearetur. Lex, reſiſtente Appio Claudio, lata tamen: & pri-

In Licinio Stolone. Tribunatum plebis aggreſſus eſt.] *Lege*, ingreſſus eſt.

mus

mus Licinus Stolo Consul factus. Idem lege sancivit, ne cui plebeio plus quingenta jugera agri hâbere liceret. Et ipse cum jugera quingenta haberet, & altera emancipati filii nomine possideret, in judicium vocatus, & primum omnium suâ lege punitus est.

L. Virginius Centurio.

Populus Romanus, cum seditiosos magistratus ferre non posset, Decemviros legibus scribendis creavit, qui eas ex libris Solonis translatas, duodecim Tabulis exposuerunt. Sed cum pacto dominationis magistratum sibi prorogarent; unus ex ipsis Appius Claudius Virginiam, Virginii Centurionis filiam in Algido militantis, adamavit: quam cum corrumpere non posset, clientem subornavit, qui eam in servitutem depoſceret; facilè victurus, cùm ipse esset & accusator, & judex. Pater re cognitâ, cùm ipso die judicii superveniſſet, & filiam jam addictam videret, ultimo ejus alloquio impetrato, eam in secretum abduxit, & occîdit: corpus ejus humeris gerens ad exercitum profugit, & milites ad vindicandum facinus accendit: qui creatis decem Tribunis, Aventinum occuparunt, Decemviros abdicare se magistratu coegerunt, eosque omnes

omnes aut morte aut exſilio punierunt. Appius in Carcere necatus eſt.

Æſculapius Romam advectus.

Romani ob peſtilentiam, reſponſo monente, ad Æſculapium Epidauro arceſſendum decem legatos principe Q. Ogulnio miſerunt. Qui cum eò veniſſent, & ſimulacrum ingens mirarentur, anguis è ſedibus ſuis elapſus, venerabilis, non horribilis, per mediam urbem cum admiratione omnium ad navem Romanorum perrexit, & ſe in Ogulnii tabernaculo conſpiravit. Legati Deum vehentes Antium profecti ſunt; ubi per mollitiem maris anguis proximum Æſculapii fanum petiit, & poſt paucos dies ad navem rediit: & cum adverſo Tiberi ſubveheretur, in proximam inſulam deſilivit, ubi templum ei conſtitutum: peſtilentia mirâ celeritate ſedata eſt.

M. Furius Camillus.

Furius Camillus cùm Faliſcos obſideret, ac ludi literarii magiſter principum filios ad eum adduxiſſet, vinctum cum iiſdem pueris in urbem redigendum & verberan-

In Camillo. Redigendum.] *Ideo dixit* redigere, *quòd pueri Magiſtrum præ ſe agebant, ut paſtores ſolent pecora.*

dum

dum tradidit. Statim Falisci se ei ob tantam justitiam dediderunt. Veios decenni obsidio domuit, deque his triumphavit. Postmodum est crimini datum, quod albis equis triumphâsset, & prædam iniquè divisisset; die dictâ ab Apuleio Tribuno plebis damnatus, Ardeam concessit. Mox cum Galli Senónes, relictis ob sterilitatem agris suis, Clusium Etruriæ oppidum obsiderent, missi sunt Româ tres legati, qui Gallos monerent, ut ab oppugnatione desisterent. Ex his unus contra jus gentium in aciem processit, & ducem Senonum interfecit. Quo commoti Galli, petitis in deditionem legatis, nec impetratis, Romam petierunt, & exercitum Romanum apud Alliam fluvium ceciderunt, die XVI Calendas Augusti, qui dies inter nefestos relatus, Allienſis dictus. Victores Galli Urbem intraverunt, ubi nobilissimos senum in curulibus & honorum insignibus, primò ut Deos venerati, deinde ut homines despicati, interfecere. Reliqua juventus cum Manlio in Capitolium fugit, ubi obsessa Camilli virtute liberata est; qui absens Dictator dictus, collectis reliquiis, Gallos improvisos internecione occîdit. Populum Romanum

Gallos improvisos internecione occidit.] *Lege*, Gallos improvisus internecione occidit. *Id est, ipse improvisus in Gallos, &c.*

migrare

migrare Vejos volentem retinuit. Sic & oppidum civibus, & cives oppido reddidit.

M. Manlius Capitolinus.

Manlius, ob defensum Capitolium Capitolinus dictus, sedecim annorum voluntarium militem se obtulit. Triginta septem militaribus donis à suis ducibus ornatus, triginta tres cicatrices in pectore habuit. Captâ Urbê auctor in Capitolium confugiendi fuit. Quâdam nocte clangore anseris excitus, Gallos ascendentes dejecit. Patronus à civibus appellatus, & farre donatus est. Domum etiam in Capitolio publicè accepit. Quâ superbiâ elatus, cùm à Senatu suppressisse Gallicos thesauros argueretur, & addictos propriâ pecuniâ liberaret, regni affectati suspicione in carcerem conjectus, Populi consensu liberatus est. Rursus cum in eâdem culpâ, & graviùs, perseveraret, reus factus, & ab conspectu Capitolii ampliatus est. Alio deinde loco damnatus, & de saxo Tarpeio præcipitatus: Domus diruta: bona publicata. Gentilitas ejus Manlii cog-

Publice accepit.] *Id est, ut superiùs dictum, ex ærario.*

Ampliatus est.] *Id est, nec condemnatus fuit nec absolutus. Id cum fiebat, hanc vocem,* ampliùs, *pronunciabant; intelligebant autem ampliùs deliberatum iri super illo aut illo negotio.*

Gentilitas.] *Propriè, Gens enim plures familias complectitur.*

nomen ejuravit, nequis postea Capitolinus vocaretur.

A. Cornelius Cossus.

Fidenates (Fidei) Romanorum hostes, ut sine spe veniæ fortiùs dimicarent, Legatos ad se missos interfecerunt: ad quos Quinctius Cincinnatus Dictator missus, Magistrum equitum habuit Cornelium Cossum, qui Lartem Tolumnium ducem suâ manu interfecit. De eo spolia opima Jovi Feretrio secundus ab Romulo consecravit.

P. Decius Pater.

P. Decius Mus, Bello Samnitico sub Valerio Maximo & Cornelio Cosso Consulibus Tribunus militum, exercitu in angustiis Gauri montis insidiis hostium clauso, accepto, quod postulaverat præsidio, in superiorem locum evasit: hostes terruit. Ipse intempestâ nocte per medias custodias somno oppressas incolumis evasit. Ob hoc ab exercitu civicâ coronâ, de quercu, quæ dabatur ei qui cives in bello servâsset; obsidionali, quæ dabatur ei qui obsidione cives liberâsset, donatus est. Consul bello Latino, collegâ Manlio Torquato, positis apud Veserim fluvium castris, cum utrique Consuli somnio obvenisset, eos victores futuros, quorum dux in prælio cecidisset; tum collato

lato cum collegâ somnio, cum convenisset ut cujus cornu in acie laboraret, Diis se Manibus voveret, inclinante suâ parte, se & hostes per Valerium Pontificem Diis Manibus devovit, & impetu in hostes facto, victoriam suis reliquit.

P. Decius Filius.

Publius Decius Decii filius, primò Consul de Samnitibus triumphans, spolia ex his Cereri consecravit. Iterum & tertiò Consul multa domi militiæque gessit. Quarto Consulatu cum Fabio Maximo, cùm Galli, Samnites, Umbri, Tusci, contra Romanos conspirâssent: ibi exercitu in aciem educto, & cornu inclinante exemplum patris imitatus, advocato Marco Livio Pontifice, hastæ insistens & solemnia verba respondens, se & hostes Diis Manibus devovit. Impetu in hostes facto, victoriam suis reliquit. Corpus à collegâ laudatum, magnificè sepultum est.

T. Manlius Torquatus.

Titus Manlius Torquatus ob ingenii & linguæ tarditatem à patre rus relegatus,

In Decio filio. Solemnia verba respondens.] *Bene* respondens. *Nam, ut erant nimium religiosi, Pontifex verbis præibat: qui autem se devovebat ea ipsa verba respondebat.*

cum audîſſet ei diem dictam à Pompeio Tribuno plebis, nocte Urbem petiit: Secretum colloquium à Tribuno impetravit, & gladio ſtricto dimittere eam accuſationem terrore multo compulit. Sulpicio Dictatore Tribunus militum Gallum provocatorem occîdit: torquem ei detractum cervici ſuæ indidit: Conſul bello Latino filium ſuum, quòd contra imperium pugnâſſet, ſecuri percuſſit. Latinos apud Veſerim fluvium, Decii collegæ devotione, ſuperavit, Conſulatum recuſavit, quod diceret neque ſe populi vitia, neque illum ſeveritatem ſuam poſſe ſufferre.

M. Valerius Corvinus.

Reliquias Senonum Camillus perſequebatur: adverſum ingentem Gallum provocatorem ſolus Valerius Tribunus militum, omnibus territis, proceſſit. Corvus ab ortu ſolis galeæ ejus inſedit, & inter pugnandum ora oculoſque Galli verberavit. Hoſte devicto, Valerius Corvinus dictus. Hinc cum ingens multitudo ære alieno oppreſſa Capuam occupare tentâſſet, & ducem ſibi Quinctium neceſſitate compulſum feciſſet, ſublato ære alieno, ſeditionem compreſſit.

Sp.

Sp. Poſthumius.

Titus Veturius, & Spurius Poſthumius Conſules, bellum adverſum Samnites gerentes, à Pontio Thelesino duce hoſtium in inſidias inducti ſunt: nam ille ſimulatos tranſfugas miſit, qui Romanos docerent, Luceriam Apulam à Samnitibus obſideri, quò duo itinera ducebant, aliud longius & tutius, aliud brevius & periculoſius. Feſtinatio brevius elegit. Itaque cum in inſidias veniſſent (qui locus Furculæ Caudinæ vocabatur) C. Pontius accitum patrem Herennium rogavit, quid fieri placeret. Ille ait, aut omnes occidendos, ut vires frangerentur; aut omnes dimittendos, ut beneficio obligarentur. Utroque improbato conſilio, omnes ſub jugum miſit, icto fœdere, quod à Romanis poſtea improbatum eſt. Poſthumius Samnitibus delitus, nec receptus.

L. Papirius Curſor.

Lucius Papirius, è velocitate Curſor, cum Dictatorem ſe adverſis omnibus contra Samnites profectum eſſe ſenſiſſet, ad

In Spurio Poſthumio. Luceriam Apulam.] *Ad diſtinctionem. Erat enim & Luceria in Picentinis. Erat & apud Umbros: quin alia etiam & alibi fuit.*

auſpicia repetenda Romam regreſſus, edixit Fabio Rulliano, quem exercitui imponebat; ne manum cum hoſte conſereret. Sed ille, opportunitate ductus, pugnavit. Reverſus Papirius ſecuri eum ferire voluit: ille in Urbem confugit, nec ſupplicem Tribuni tuebantur. Dein pater lachrymis, Populus precibus veniam impetrârunt. Papirius de Samnitibus triumphavit. Idem comis & jocorum ſtudioſus, cum Prænestinum Prætorem graviſſimè increpuiſſet, Expedi, inquit lictor, ſecures: Et cum eum metu mortis attonitum vidiſſet, incommodam ambulantibus radicem exſcindi juſſit.

2. *Fabius Rullianus.*

Quinctus Fabius Rullianus, primus ex eâ familiâ ob virtutem Maximus; Magiſter equitum à Papirio Curſore ob Samnitem victoriam ſecuri pæne percuſſus, primùm de Apulis, & Lucerinis; iterum de Samnitibus; tertiò de Gallis, Umbris, Marſis, atque Tuſcis triumphavit. Cenſor libertinos tribu amovit. Iterum Cenſor fieri nòluit, dicens, non eſſe ex uſu Reipublicæ, eoſdem Cenſores ſæpiùs fieri. Hic primus inſtituit, ut Equites Romani Idibus Quinctilibus ab æde Honoris, albis equis inſidentes, in Capitolium tranſirent. Mortuo huic tantum æris Populi liberalitate congeſtum eſt,

ut

ut inde filius viſcerationem & epulum publice daret.

Manlius Curius Dentatus.

Manlius Curius Dentatus primo de Samnitibus triumphavit, quos uſque ad mare Superum perpacavit. Regreſſus in concione ait: Tantum agri cepi, ut ſolitudo futura fuerit, niſi tantum hominum cepiſſem; tantum porrò hominum cepi, ut fame perituri fuerint, niſi tantum agri cepiſſem. Iterum de Sabinis triumphavit. Tertiò de Lucanis ovans urbem introivit. Pyrrhum Epirotam Italiâ expulit. Quaterna dena agri jugera viritim Populo diviſit, ſibi deinde totidem conſtituit, dicens, neminem eſſe debere civem, cui non tantum ſufficeret. Legatis Samnitum aurum offerentibus, cùm ipſe in foco rapa torreret: Malo, inquit, hæc in fictilibus meis eſſe, & aurum habentibus imperare. Cum interverſæ pecuniæ argueretur, guttum ligneum, quo uti ad ſacrificia conſueverat, in medium protulit, juravitque, ſe nihil amplius de præda hoſtili in domum ſuam convertiſſe. Aquam Anienem de manubiis hoſtium in urbem induxit. Tribunus plebis Patres auctores fieri coegit comitiis, quibus plebeius magiſtratus creabatur. Ob hæc merita do-

mus ei apud Tiphatam, & agri jugera quingenta publicè data.

Appius Claudius Cæcus.

Appius Claudius Cæcus in Censurâ libertinos quoque in Senatum legit, epulandi decantandique jus tibicinibus in publico ademit. Duæ familiæ ad Herculis sacra sunt destinatæ, Potitiorum & Pinariorum. Potitios Herculis sacerdotes pretio corrupit, ut sacra Herculea servos publicos edocerent; unde cæcatus est: gens Potitiorum funditùs periit. Ne consulatus cum Plebeiis communicaretur, acerrimè restitit. Ne Fabius solus ad bellum mitteretur, contradixit. Sabinos, Samnites, Etruscos bello domuit. Viam usque Brundusiam lapide stravit; unde illa Appia dicta. Aquam Anienem in Urbem induxit. Censuram solus omni quinquennio obtinuit. Cum de pace Pyrrhi ageretur, & gratia Potentum per legatum Cineam pretio quereretur; senex & cæcus lecticâ in Senatum latus, turpissimas conditiones magnificâ oratione discussit:

In Curio Dentato. Apud Tiphatam.] *Lucus in Urbe fuit. Quod de Campania dicunt, nugæ sunt ad hunc quidem locum.*

Appio Claudio Cæco. Brundusium usque.] *Falsum est. Nam eâ tempestate, ex veteris historiæ fide, ea via ad Brundusium usque perduci non potuit.*

Pyrrhus

Pyrrhus Rex Epeirotarum.

Pyrrhus Rex Epeirotarum Paterno genere ab Achille, materno ab Hercule oriundus, cum imperium orbis agitaret, & Romanos potentes videret, Apollinem de bello conſuluit. Ille ambiguè reſpondit:

Aio te, Æacida, Romanos vincere poſſe.

Hoc dicto in voluntatem tracto, auxilio Tarentinorum bellum Romanis intulit: Lævinum Conſulem apud Heracleam elephantorum novitate turbavit. Cùmque Romanos adverſis vulneribus occiſos videret, Ego, inquit, talibus viris brevi orbem terrarum ſubigere potuiſſem. Amicis gratulantibus, Quid mihi cum tali victoriâ, inquit, ubi exercitûs robur amittam? Ad viceſimum ab Urbe lapidem caſtra poſuit: Captivos Fabricio gratis reddidit. Viſo Lævini exercitu, eandem ſibi ait adverſus Romanos, quam Herculi adverſus Hydram, fuiſſe fortunam. A Curio & Fabricio ſuperatus Tarentum refugit, in Siciliam trajecit. Mox in Italiam Locros regreſſus, pecuniam Proſerpinæ avehere tentavit: ſed ea naufragio relata eſt. Tum in Græciam regreſſus, dum Argos oppugnat, ictu tegulæ proſtratus eſt. Corpus ad Antigo-

num regem Macedoniæ delatum magnificè ſepultum.

Fabricius.

Pyrrhus cum ſecundo prælio à Romanis eſſet pulſus Tarentum, interjecto anno contra Pyrrhum Fabricius miſſus eſt: qui priùs inter legatos ſollicitari non poterat quartâ regni parte promiſsâ. Cum vicina caſtra ipſe & rex haberent, medicus Pyrrhi nocte ad eum venit, promittens ſe Pyrrhum veneno occiſurum, ſi ſibi quidquam pollicitaretur: Quem Fabricius vinctum reduci juſſit ad Dominum: Pyrrhoque dici, quæ contra caput ejus medicus ſpoſpondiſſet. Tum Rex admiratus eum, dixiſſe fertur; Ille eſt Fabricius, qui difficiliùs ab honeſtate, quàm ſol à ſuo curſu, averti poſſet.

Decius Mus.

Volſinii, Etruriæ nobile oppidum, luxuriâ pæne perierunt: Nam cum temerè ſervos manumitterent, dein in curiam legerent, conſenſu eorum oppreſſi, cum multa indigna paterentur, clam Româ auxilium perierunt; Miſſuſque Decius Mus mox libertinos omnes ſuperavit, in carcere necavit, aut dominis in ſervitutem reſtituit.

In Decio Mure. Libertinos omnes, &c.] *Poſuit libertinos pro libertis, ſic & alicubi* Plautus.

Appius

Appius Claudius Caudex.

Appius Claudius, victis Volsinienſibus, cognomento Caudex dictus, frater Cæci fuit. Conſul ad Mamertinos liberandos miſſus eſt, quorum arcem Carthaginenſes & Hiero rex Syracuſanus obſidebant. Primo ad explorandos hoſtes fretum piſcatoriâ nave trajecit, & cum duce Carthaginenſium egit, ut præſidium arce deduceret. Rhegium regreſſus, quinqueremem hoſtium copiis pedeſtribus cepit, eâ legionem in Siciliam traduxit. Carthaginenſes Meſſinâ expulit. Hieronem prælio apud Syracuſas in deditionem accepit: qui eo periculo territus, Romanorum amicitiam petiit, iiſque poſtea fidiſſimus fuit.

C. Duilius.

Caius Duilius, primo Punico bello dux contra Carthaginenſes miſſus, cum videret eos, multum mari poſſe, Claſſem validam fabrefecit; & quos corvos vocavere, manus ferreas cum irriſu hoſtium primus inſtituit: quibus inter pugnandum hoſtium naves xxx apprehendit, xiii merſit: qui victi & capti ſunt. Annibal dux claſſis Carthaginem fugit, & à Senatu quæſivit, quid faciendum cenſerent. Omnibus, ut pugna-

pugnaret, acclamantibus: Feci, inquit, & victus sum; sic pœnam crucis effugit. Nam apud Pœnos dux malè re gestâ puniebatur. Duilio concessum est, ut prælucente funali, & præcinente tibicine à cœnâ publice rediret.

A. Atilius Calatinus.

Atilius Calatinus dux Romanorum adversus Carthaginenses missus, ex maximis & munitissimis civitatibus, Enna, Drepano, Lilybæo, hostilia præsidia dejecit. Panormum cepit. Totam Siciliam pervagatus, paucis navibus magnam hostium classem, duce Amilcare, superavit. Sed cum ad Camerinam ab hostibus obsessam festinaret, à Pœnis in angustiis clausus est, ubi Tribunus militum Calpurnius Flamma acceptis trecentis sociis in superiorem locum evasit, Consulem liberavit: ipse cum trecentis pugnans cecidit; postea ab Atilio semianimis inventus est. Servatus, magno postea terrori hostibus fuit; Atilius gloriosè triumphavit.

M. Atilius Regulus.

Marcus Atilius Regulus Consul fusis Salentinis triumphavit: primusque Romanorum ducum in Africam classem trajecit; eâ

eâ quaſſatâ de Amilcare naves longas tres & ſexaginta accepit. Oppida ducenta & hominum ducenta millia cepit. Abſente eo, conjugi & liberis ob paupertatem ſumptus publicè dati. Mox arte Xanthippi Lacedæmonii mercenarii militis captus, in carcerem miſſus. Legatus de permutandis captivis Romam miſſus, dato jurejurando, ut ſi non impetrâſſet, ita demum rediret: in ſenatu conditionem diſſuaſit: rejectiſque à ſe conjuge & liberis, Carthaginem regreſſus: ubi, in arcam ligneam conjectus clavis introrſum actis, vigiliis ac dolore punitus eſt.

C. Lutatius Catulus.

Caius Lutatius Catulus primo Punico bello trecentis navibus adverſum Pœnos profectus, ſexcentas eorum naves commeatibus & aliis oneribus impeditas, duce Annone, apud Ægates Inſulas, inter Siciliam & Africam depreſſit aut cepit, finemque bello impoſuit. Pacem petentibus hâc conditione conceſſit; Siciliâ, Sardiniâ, & cæteris inſulis intra Italiam Africamque decederent; Hiſpaniâ citra Iberum fluvium ut abſtinerent.

In Attilio Regulo. Naves accepit.] *Lege,* cepit.

Annî-

Annibal Carthaginenſis dux.

Annibal Amilcaris filius, novem annos natus, à patre aris admotus, odium in Romanos perenne juravit. Exinde ſocius & miles in caſtris patris fuit. Mortuo eo cauſam belli quærens, Saguntum Romanis fœderatum intra ſex menſes evertit. Tum Alpibus patefactis, in Italiam trajecit. P. Scipionem apud Ticinum. Sempronium Longum apud Trebiam, Flaminium apud Cannas ſuperavit. Cùmque urbem capere poſſet, in Campaniam devertit, cujus deliciis elànguit. Et cum ad tertium ab Urbe lapidem caſtra poſuiſſet, tempeſtatibus repulſus, primum à Fabio Maximo fractus, deinde à Valerio Flacco repulſus, à Graccho & Marcello fugatus, in Africam revocatus, a Scipione ſuperatus, ad Antiochum regem Syriæ confugit, eumque hoſtem Romanis fecit: quo victo, ad Pruſiam Bithyniæ regem conceſſit: unde Romanâ legatione per Titum Flaminium repetitus, ne Romanis traderetur, hauſto, quod ſub annuli gemmam habebat, veneno, abſumptus eſt; poſitus apud Libyſſam in arcâ lapideâ, in quâ hodieque inſcriptum eſt, ANNIBAL HIC SITUS EST.

2. *Fabius Maximus.*

Quintus Fabius Maximus Cunctator, Verrucoſus à verrucâ in labris ſitâ, Oviculæ à clementiâ morum dictus, Conſul de Liguribus triumphavit. Annibalem morâ fregit. Minucium Magiſtrum Equitum imperio ſibi æquari paſſus eſt: nihilominus periclitanti ſubvenit. Annibalem in agro Falerno incluſit. Manlium Statilium, tranſfugere ad hoſtes volentem, equo & armis donatis retinuit: & Lucano cuidam fortiſſimo, ob amorem mulieris infrequenti, eandem emptam dono dedit. Tarentum ab hoſtibus recepit. Herculis ſignum inde traditum in Capitolio dedicavit. De redemptione captivorum cum hoſtibus pepigit: quod pactum cum à Senatu improbaretur, fundum ſuum ducentis millibus vendidit, & fidei ſuæ ſatisfecit.

P. Scipio Naſica.

Publius Scipio Naſica, à Senatu vir optimus judicatus, Matrem deûm hoſpitio recepit. Is cum adverſùm auſpicia Conſulem ſe à Graccho nominatum comperiſſet, magiſtratu ſe abdicavit. Cenſor ſtatuas, quas ſibi quiſque per ambitionem in foro ponebat, ſuſtulit. Conſul Delminium urbem

Delma-

Delmatarum expugnavit. Imperatoris nomen à militibus, & ab Senatu triumphum oblatum recuſavit: eloquentiâ primus, juris ſcientiâ conſultiſſimus, ingenio ſapientiſſimus: unde vulgò Corculum dictus.

M. Claudius Marcellus.

Marcus Marcellus Viridumarum Gallorum ducem ſingulari prælio fudit. Spolia opima Jovi Feretrio tertius à Romulo conſecravit. Primus docuit quomodo milites cederent, nec terga præberent. Annibalem apud Nolam, locorum anguſtiâ adjutus vinci docuit. Syracuſas per tres annos expugnavit. Et cum per calumniam triumphus ei à Senatu negaretur, de ſuâ ſententiâ in Albano monte triumphavit. Quinquies Conſul inſidiis Annibalis deceptus occubuit, & magnifice ſepultus. Oſſa Romam remiſſa à prædonibus intercepta perierunt.

Livia Claudia virgo Veſtalis.

Annibale Italiam devaſtante, ex reſponſo librorum Sibyllinorum, Mater Deûm à Peſſinunte arceſſita, cum adverſo Tiberi veheretur, repente in alto ſtetit; & cum moveri nullis viribus poſſet, ex libris cogni-

In Livia Claudia. Ex libris.] *Simplicit r pro libris Sibyllini.*

tum,

tum, caſtiſſimæ demum fœminæ manu moveri poſſe. Tum Claudia, virgo Veſtalis falsò inceſtus ſuſpecta, deam oravit, ut ſi pudicam ſciret, ſequeretur, & zonâ impoſitâ navem movit. Simulacrum Matris deûm, dum templum ædificatur, Naſicæ, qui vir optimus judicabatur, quaſi hoſpiti datum.

M. Portius Cato Cenſorius.

Marcus Porcius Cato, genere Tuſculanus à Valerio Flacco Romam ſolicitatus: Tribunus militum in Siciliâ: Quæſtor ſub Scipione fortiſſimus: Prætor juſtiſſimus fuit; in Prætura Sardiniam ſubegit, ubi ab Ennio Græcis literis inſtitutus. Conſul Celtiberos domuit: & ne rebellare poſſent, literas ad civitates ſingulas miſit, ut muros diruerent: cum unaquæque ſibi ſoli imperari putaret, fecerunt. Syriaco bello Tribunus militum ſub M. Acilio Glabrione, occupatis Thermopylarum jugis, præſidium hoſtium depulit. Cenſor L. Flaminium Conſularem Senatu movit, quòd ille in Galliâ, ad cujuſdam ſcorti ſpectaculum, eductum quendam è carcere in convivio jugulari juſſiſſet. Baſilicam ſuo nomine primus fecit. Matronis ornamenta erepta, Oppiâ lege repetentibus, reſtituit. Accuſator aſſiduus malorum, Galbam

octo-

octogenarius accusavit, ipse quadragies quater accusatus, gloriosè absolutus. Carthaginem delendam censuit. Post octoginta annos filium genuit: imago hujus, funeris gratiâ, produci solet.

C. Claudius Nero, & Asdrubal frater Annibalis.

Asdrubal frater Annibalis, ingentibus copiis in Italiam trajecit: actumque erat de Romano imperio, si jungere se Annibali potuisset. Sed Claudius Nero, qui in Apuliâ cum Annibale castra conjunxerat, relictâ in castris parte, cum delectis ad Asdrubalem properavit, & se Livio collegæ apud Senam oppidum & Metaurum flumen conjunxit: amboque Asdrubalem vicerunt. Nero regressus pari celeritate quâ iverat, caput Asdrubalis ante vallum Annibalis projecit; quo ille viso vinci se Fortunâ Carthaginis confessus est. Ob hæc Livius triumphans, Nero ovans Urbem introierunt.

P. Cornelius Scipio Africanus.

Publius Scipio ex virtutibus cognominatus Africanus, Jovis filius creditur: nam antequam conciperetur, serpens in lecto matris ejus apparuit, & ipsi parvulo draco circumfusus, nihil nocuit. In Capitolium intem-

intempestâ nocte eunti nunquam canes allatraverunt. Nec hic quidquam priùs cœpit quam in cellâ Jovis diutissimè sedisset, quasi divinam mentem acciperet. Decem & octo annorum patrem apud Ticinum singulari virtute servavit. Clade Cannensi nobilissimos juvenes Italiam deserere cupientes, suâ auctoritate compescuit. Reliquias incolumes per media hostium castra Canusium perduxit. Viginti quatuor annorum Prætor in Hispaniâ missus. Carthaginem Novam quâ die venit, cœpit. Virginem pulcherrimam, ad cujus aspectum concurrebatur, ad se vetuit adduci, patrique ejus ac sponso restitui jussit. Asdrubalem Magonemque fratres Annibalis, Hispaniâ expulit: amicitiam cum Syphace Maurorum rege conjunxit. Massanissam in societatem recepit. Victor domum regressus. Consul ante annos factus, concedente collegâ in Africam classe trajecit. Asdrubalis & Syphacis castra unâ nocte perrupit. Revocatum ex Italiâ Annibalem superavit. Victis Carthaginensibus leges imposuit. Bello Antiochi legatus fratri fuit, captum filium gratis recepit. A Petiliis ac Nævio Tribunis plebis repetundarum accusatus, librum rationum in conspectu populi scidit. Hoc die, inquit, Carthaginem vici; Bonum fac-

In Scipione. In Cella Jovis.] *Ostendi nuper ad Andercentem quod sit* Celia Dei.

tum:

tum: in Capitolium eamus, & diis ſupplicemus. Inde in voluntariam exſilium conceſſit; ubi reliquam egit ætatem. Morien ab uxore petiit, ne corpus ſuum Romam referretur.

M. Livius Salinator.

Livius Salinator, primò Conſul de Illyriis triumphavit: tandem ex invidiâ peculatûs reus ab omnibus tribubus, exceptâ Metiâ, condemnatus. Iterum cum Claudio Nerone inimico ſuo Conſul, ne reſpubl. diſcordiâ malè adminiſtraretur, amicitiam cum eo junxit, & de victo Aſdrubale triumphavit. Cenſor cum eodem collegâ omnes tribus, exceptâ Metiâ, ærarias fecit: ſtipendio privavit, eo crimine, quòd aut prius ſe injuſtè condemnâſſet; aut poſtea tantos honores non recte tribuiſſent.

T. Quinctius Flaminius.

Titus Quinctius Flaminius (Flaminii, qui apud Traſimenum periit, filius) Conſul, Macedoniam ſortitus, ducibus Charopi principis paſtoribus provinciam ingreſſus, regem Philippum prælio fudit, caſtris exuit, filium ejus Demetrium obſidem accepit: quem pecuniâ multatum, in regnum reſtituit. A Nabide quoque Lacedæmonio filium obſi-

obſidem accepit. Liberos etiam Græcos Nemeæ per præconem pronunciavit. Legatus etiam ad Pruſiam, ut Annibalem repeteret, miſſus.

M. Fulvius Nobilior.

Marcus Fulvius Nobilior, prætor Hiſpanos ſuperavit: unde ovans Urbem introiit. Conſul Ætolos, Ambraciotaſque, qui bello Macedonico Romanis adfuerant, poſt ad Antiochum defecerant, præliis frequentibus victos, & in Ambraciam oppidum coactos, in deditionem accepit: tantum ſignis tabuliſque pictis ſpoliavit: de quibus triumphavit. Quam victoriam per ſe magnificam Quinctius Ennius, amicus ejus, inſigni laude celebravit.

L. Scipio Aſiaticus.

Scipio Aſiaticus, frater Africani, infirmo corpore, tamen in Africâ virtutis nomine à fratre laudatus. Conſul, Antiochum regem Syriæ, legato fratre, apud Sipylum montem, cum arcus hoſtium pluviâ hebetati fuiſſent, vicit, & regni relicti à patre parte privavit; hinc Aſiaticus dictus. Poſt

In Fulvio Nobiliore. De quibus triumphavit.] *Lege* deque iis triumphavit.

reu

reus pecuniæ interceptæ, ne in carcerem duceretur, Gracchus pater Tribunus plebis, licet inimicus ejus, interceſſit. M. Cato Cenſor equum ei ignominiæ causâ ademit.

Antiochus Rex Syriæ.

Antiochus Syriæ Rex, nimiâ opum fiduciâ bellum Romanis intulit, ſpecie Lyſimachiæ repetundæ, quam à majoribus ſuis in Thraciâ conditam Romani poſſidebant. ſtatimque Græciam inſulaſque ejus occupavit. In Eubœâ luxuriâ elanguit. Adventu Acilii Glabrionis excitatus, Thermopylas occupavit: unde induſtriâ Marci Catonis ejectus, in Aſiam refugit. Navali prælio, cui Annibalem præfecerat, à L. Æmilio Regillo ſuperatus, filium Scipionis Africani, quem inter navigandum ceperat, patri remiſit: qui ei, pro reddendâ gratiâ, ſuaſit, ut amicitiam Romanam peteret: Antiochus ſpreto conſilio apud Sipylum montem cum L. Scipione conflixit: victus, & ultra Taurum montem relegatus, à ſodalibus, quos temulentus in convivio pulſaverat, occiſus eſt.

Cn. Manlius Vulſo.

Cnæus Manlius Vulſo Conſul, miſſus ad ordinandam Scipionis Aſiatici provinciam, cupi-

cupiditate triumphi bellum Pisidis & Gallogræcis, qui Antiocho adfuerant, intulit. His facilè victis, inter captivos uxor regis Orgiagontis Centurioni cuidam in custodiam data: à quo vi stuprata de injuriâ tacuit, & post, impetratâ redemptione, marito adulterum Centurionem interficiendum tradidit.

L. Æmilius Paulus Macedonicus.

Lucius Paulus Æmilius, filius ejus qui apud Cannas cecidit, primo Consulatu, quem post tres repulsas adeptus erat, de Liguribus triumphavit. Rerum gestarum ordinem in tabulâ pictum publicè posuit. Iterum Consul, Persen Philippi filium regem Macedonum, apud Samothracas victum flevit, & assidere sibi jussit: tamen in triumphum duxit. In hâc lætitiâ duos filios amisit; & progressus ad Populum, gratias Fortunæ egit, quòd siquid adversi Reipublicæ imminebat, suâ esset calamitate decisum. Ob hæc omnia, ei à Populo & à Senatu concessum est, ut ludis Circensibus triumphali veste uteretur. Ob hujus continentiam & paupertatem, post mortem ejus, dos uxori, nisi venditis possessionibus, non potuit exsolvi.

Tiberius

Tiberius Sempronius Gracchus.

Tiberius Sempronius Gracchus, nobiliſſimâ familiâ ortus, Scipionem Aſiaticum, quamvis inimicum, duci in carcerem non eſt paſſus: Prætor Galliam domuit, Conſul Hiſpaniam, altero Conſulatu Sardiniam: tantumque captivorum adduxit ut longâ venditione res in proverbium veniret, *Sardi venales.* Cenſor libertinos, qui ruſticas tribus occupârant, in quatuor urbanas diviſit, ob quod à Populo collega ejus Claudius (nam ipſum auctoritas tuebatur) reus factus eſt: & cum eum duæ claſſes condemnâſſent; Tiberius juravit ſe cum illo in exſilium iturum: ita reus abſolutus eſt. Cùm in domo Tiberii duo angues è geniali toro repſiſſent, reſponſo dato, eum de dominis periturum, cujus ſexûs anguis fuiſſet occiſus, amore Corneliæ conjugis marem juſſit interfici.

P. Scipio Æmilianus.

Publius Scipio Æmilianus, Pauli Macedonici filius, à Scipione Africano adoptatus, in Macedoniâ cum patre agens, victum

In Tib. Semp. Graccho. In quatuor urbanas.] *Bene; nam urbanæ Tribus minoris erant dignitatis quam ruſticæ.*

Per-

Perſen tam pertinaciter proſecutus eſt, ut mediâ nocte in caſtra redierit. Lucullo in Hiſpaniâ legatus, apud Intercatiam oppidum provocatorem ſingulari prælio vicit. Muros hoſtilis civitatis primus aſcendit. Tribunus in Africâ ſub M. Manilio imperatore, cohortes octo, obſidione vallatas, conſilio & virtute ſervavit, à quibus coronâ obſidionali aureâ donatus. Cum Ædilitatem peteret, Conſul ante annos ultro factus, Carthaginem intra ſex menſes delevit. Numantiam in Hiſpaniâ, correctâ priùs militum diſciplinâ, fame vicit; hinc Numantinus dictus. Caio Lælio plurimum uſus, ad reges adeundos miſſus, duos ſecum, præter eum, ſervos duxit. Ob res geſtas ſuperbus, Gracchum jure cæſum videri reſpondit; obſtrepente Populo, Taceant, inquit, quibus Italia noverca, non mater eſt: addidit, Quos ſub coronâ vendidi. Cenſor, Mummio collegâ ſegniore, in Senatu ait; Utinam mihi collegam aut dediſſetis, aut non dediſſetis. Suſceptâ Agrariorum causâ domi repente exanimis inventus, obvoluto capite elatus eſt, ne livor in ore appareret. Hujus patrimonium tam

In Scipione Æmiliano. Quibus Italia noverca eſt.] *Ergo peregrini ſunt, non Romani, non Itali.*

Quos ſub corona vendidi.] *Itaque non ſunt Romani, ſunt captivi, ſed ſervi.*

exiguum fuit, ut XXXII libras argenti, & ſelibram auri reliquerit.

C. Hoſtilius Mancinus.

Caius Hoſtilius Mancinus Conſul adverſum Numantinos, vetantibus avibus, & neſcio quâ voce revocante profectus, cùm ad Numantiam veniſſet, exercitum Popilii acceptum priùs corrigere decrevit: inde ſolitudinem petit. Eo die Numantini fortè ſolenni nuptu filias locabant: & unam ſpecioſam duobus competentibus, pater puellæ conditionem tulit, ut ei illa nuberet, qui hoſtis dextram retuliſſet. Profecti juvenes, abſceſſum Romanorum in modum fugæ properantium cognoſcunt: rem ad ſuos referunt; Ille ſtatim, quatuor millibus viginti millia Romanorum ceciderunt. Mancinus auctore Tiberio Graccho Quæſtore ſuo in leges hoſtium fœdus percuſſit: Quo per Senatum improbato, Mancinus Numantinis deductus, nec receptus; augurio in caſtra deductus, Præturam poſtea conſecutus eſt.

L. Mummius Achaicus.

Lucius Mummius, de victâ Achaiâ Achaicus, Conſul adverſus Corinthios miſſus victoriam alieno labore quæſitam intercepit. Nam cum illos Metellus Macedonicus apud

apud Heracleam fudiſſet, & duce Critolao privâſſet, cum lictoribus & paucis equitibus in Metelli caſtra properavit, & Corinthios apud Leucopetram vicit duce Diæo, qui domum refugit, eamque incendit: conjugem interfecit, & in ignem præcipitavit: ipſe veneno interiit. Mummius Corinthum ſignis tabuliſque ſpoliavit: quibus cum totam replêſſet Italiam, in domum ſuam nihil contulit.

Q. Cæcilius Metellus Macedonicus.

Quinctus Cæcilius Metellus, à domitâ Macedoniâ Macedonicus: Prætor Pſeudophilippum, qui idem Andriſcus dictus eſt, vicit; Achæos bis prælio fudit; triumphandos Mummio tradidit. Inviſus plebi ob nimiam ſeveritatem; & ideo poſt duas repulſas Conſul ægrè factus, Arbachos in Hiſpaniâ domuit. Apud Contrebiam oppidum cohortes loco pulſas, redire & locum recipere juſſit. Cum omnia proprio & ſubito conſilio ageret, amico cuidam quid acturus eſſet roganti: Tunicam, inquit, meam exurerem, ſi eam conſilium meum ſcire exiſtimarem. Hic quatuor filiorum pater, ſupremo tempore humeris eorum ad ſepulchrum elatus eſt: ex quibus tres Conſulares, unum etiam triumphantem, vidit.

Q. Cæcilius Metellus Numidicus.

Quinctus Cæcilius Metellus, Numidicus, quia Conſul de Jugurthâ rege Numidiæ triumphavit, Cenſor Quinctium, qui ſe Tiberii Gracchi filium mentiebatur, in cenſum non recepit. Idem in legem Apuleiam per vim latam jurare noluit: quare in exilium actus, Smyrnæ exulavit. Calidiâ deinde rogatione revocatus, cum ludis fortè literas in theatro accepiſſet, non prius eas legere dignatus eſt, quàm ſpectaculum finiretur. Metellæ ſororis ſuæ virum laudare voluit, quod is ſolus judicium contra leges detrectârat.

Q. Metellus Pius.

Quinctus Metellus Pius Numidici filius: Pius, quia patrem lacrymis & precibus aſſiduè ab exilio revocavit. Præter bello Sociali, Q. Popedium, Marſorum ducem, interfecit. Conſul in Hiſpaniâ Herculeios fratres oppreſſit: Sertorium Hiſpaniâ expulit. Adoleſcens in petitione Prætoræ & Pontificatûs, Conſularibus viris prælatus eſt.

Tiberius Gracchus.

Tiberius Gracchus, Africani ex filiâ nepos, quæſtor Mancino in Hiſpaniâ, fœdus ejus

ejus flagitioſum probavit. Periculum deditionis eloquentiæ gratiâ effugit. Tribunus plebis legem tulit, ne quis plus quingenta agri jugera haberet. Octavio collegæ intercedenti, novo exemplo magiſtratum abrogavit. Dein tulit, ut ea familia, quæ ex Attali hæreditate erat, ageretur, ut Populo divideretur. Deinde cum prorogare ſibi poteſtatem vellet, adverſis auſpiciis in publicum proceſſit, ſtatimque Capitolium petiit, manum ad caput referens, quo ſalutem ſuam populo commendabat. Hoc nobilitas ita accepit, quaſi diadema poſceret: ſegniterque ceſſante Mucio Conſule, Scipio Naſica *ſequi ſe juſſit, qui ſalvam Rempublicam vellent.* Gracchum in Capitolium perſecutus oppreſſit. Cujus corpus Lucretii Ædilis manu in Tiberim miſſum; unde ille Veſpillo dictus. Naſica, ut invidiæ ſubtraheretur, per ſpeciem legationis in Aſiam ablegatus eſt.

C. Gracchus.

Caius Gracchus peſtilentem Sardiniam Quæſtor ſortitus, non veniente ſucceſſore, ſuâ ſponte diſceſſit. Aſculanæ & Fregellanæ defectionis invidiam ſuſtinuit. Tribunus plebis Agrarias & Frumentarias leges tulit: colonos etiam Capuam & Tarentum mittendos cenſuit. Triumviros agris dividen-

dis se, & Fulvium Flaccum, & C. Crassum constituit. Minucio Rufo Tribuno plebis legibus suis abrogante in Capitolium venit: ubi cum Attilius, præco Opimii Consulis, in turbâ fuisset occisus, in forum descendit, & imprudens concionem à Tribuno plebis avocavit; quâ re arcessitus, cum in Senatum non venisset, armatâ familiâ Aventinum occupavit, ubi ab Opimio victus, dum à templo Dianæ desilit, malum intorsit, & Pomponio amico apud portam Trigeminam, P. Lætorio in Ponte Sublicio persequentibus resistente, in locum Furinæ pervenit. Ibi vel suâ vel servi Euphori manu interfectus: Caput à Septimuleio amico Gracchi ad Opimium relatum, auro expensum fertur, propter avaritiam infuso plumbo gravius effectum.

M. Livius Drusus.

Marcus Livius Drusus genere & eloquentiâ magnus, sed ambitiosus & superbus, Ædilis munus magnificentissimum dedit: ubi Remmio collegæ, quædam de utilitate Reipublicæ suggerenti, Quid tibi, inquit, cum Republica nostrâ? Quæstor in Asiâ nullis insignibus uti voluit, ne quid ipso esset insignius. Tribunus pleb. Latinis civitatem, plebi agros, Equitibus curiam, Senatui judicia permisit. Nimiæ liberalitatis

tis fuit; ipse etiam professus, nemini se ad largiendum præter cœlum & cœnum reliquisse: ideoque cùm pecuniâ egeret, multa contra dignitatem fecit. Magulsam Mauritaniæ principem, ob regis simultatem profugum, acceptâ pecuniâ Boccho prodidit: quem ille elephanto objecit. Adherbalem filium regis Numidarum obsidem domi suæ suppressit: redemptionem ejus occultum à patre sperans. Cæpionem inimicum actionibus suis resistentem, ait se de saxo Tarpeio præcipitaturum. Philippo Consuli legibus agrariis resistenti, ita collum in Comitio obtorsit, ut multus sanguis effueret è naribus: quam ille luxuriam opprobrans, muriam de turdis esse dicebat. Idem ex gratiâ nimiâ in invidiam venit: nam plebs acceptis agris gaudebat, expulsi dolebant: Equites in senatum lecti lætabantur; sed præteriti querebantur: Senatus permissis judiciis exsultabat; sed societatem cum equitibus ægrè ferebat. Unde Livius anxius, ut Latinorum postulata differret, qui promissam civitatem flagitabant, repente in publico concidit; sive morbo comitiali, seu hausto caprino san-

In Marco Livio Druso.] Ut multus sanguis effueret è naribus: quam ille luxuriam opprobrans, muriam, *&c.* pro quam, *scribe* quem, *& locum integrum sic distingue:* Ut multus sanguis effueret è naribus; QUEM ille, luxuriam opprobrans, muriam de turdis esse dicebat.

guine, semianimis domum relatus. Vota pro illo per Italiam publicè suscepta sunt: & cum Latini Consulem in Albano monte interfecturi essent, Philippum admonuit ut caveret: unde in Senatu accusatus, cum domum se reciperet, immisso inter turbam percussore, corruit. Invidia cædis apud Philippum, & Cæpionem fuit.

C. Marius Pater.

Caius Marius septies Consul, Arpinas, humili loco natus, primis honoribus per ordinem functus, legatus Metello in Numidiâ, criminando eum, Consulatum adeptus, Jugurtham captum ante currum egit. In proximum annum Consul ultrò factus, Teutones in Galliâ apud Aquas Sextias, Cimbros in Italiâ in campo Raudio, vicit, deque his triumphavit. Sexies Consul per ordinem factus, Apuleium Saturninum Trib. plebis, & Glauciam Prætorem seditiosos, ex Senatûs consulto interemit. Et cùm Sulpiciâ rogatione provinciam Sullæ eriperet, armis ab eo victus, Minturnis in palude delituit. Inventus, & in carcerem conjectus, immissum percussorem Gallum vultûs auctoritate deterruit: acceptâque

In Caio Mario Patre. In Campo Raudio.] *Sic lego, non in* Claudio, *ut in aliis. Raudius Campus in Gallia Italica: At Caudium seu furculas caudinas in Samnitibus ponunt Veteres.*

navi-

naviculâ in Africam trajecit, ibi diu exulavit. Mox Cinnanâ dominatione revocatus, ruptis ergaſtulis exercitum fecit: cæſiſque inimicis injuriam ultus, ſeptimo Conſulatu, ut quidam ferunt, voluntariâ morte deceſſit.

C. *Marius Filius.*

Caius Marius filius viginti quinque annorum Conſulatum invaſit: quem honorem tam immaturum mater flevit. Hic, Patri ſævitiâ ſimilis, curiam armatus obſedit, inimicos trucidavit, quorum corpora in Tiberim præcipitavit. In apparatu belli, quod contra Sullam parabatur, apud Sacriportum, vigiliis & labore defeſſus, ſub Dio requievit: & abſens victus, fugæ, non pugnæ, interfuit. Præneſte refugit, ubi per Lucretiam Oſellam obſeſſus, tentatâ per cuniculum fugâ, cum omnia ſepta intelligeret, jugulandum ſe Pontio Teleſino præbuit.

L. Cornelius Cinna.

Lucius Cornelius Cinna flagitioſiſſimus, Rempublicam ſummâ crudelitate vaſtavit. Primo Conſulatu legem de exulibus revo-

Ibi diu exulavit.] *Lege*, Ibique exulavit.

candis ferens, ab Octavio collegâ prohibitus, & honore ſprivatus, Urbe profugit; vocatiſque ad pileum ſervis, adverſarios vicit; Octavium interfecit: Janiculum occupavit. Iterum & tertiùm Conſulem ſe ipſe fecit. Quarto Conſulatu, cum bellum contra Sullam pararet, Anconæ ob nimiam crudelitatem ab exercitu lapidibus occiſus eſt.

C. Flavius Fimbria.

Caius Flavius Fimbria, ſæviſſimus quippe Cinnæ latelles, Valerio Flacco Conſuli legatus in Aſiam profectus, per ſimultatem dimiſſus, corrupto exercitu, ducem interficiendum curavit. Ipſe correptis imperii inſignibus, provinciam ingreſſus, Mithridatem Pergamo expulit. Ilium, ubi tardius portæ patuerant, incendi juſſit: ubi Minervæ templum inviolatum ſtetit, quod divinâ majeſtate ſervatum nemo dubitavit. Ibidem Fimbria militiæ principes ſecuri percuſſit: mox à Sullâ Pergami obſeſſus, corrupto exercitu deſertus ſemet occîdit.

Viriathus Luſitanus.

Viriathus genere Luſitanus, ob paupertatem primò mercenarius, deinde alacritate venator, audaciâ latro, ad poſtremum dux bellum adversùm Romanos ſumpſit, eorumque

rumque imperatorem Claudium Unimanum dein C. Nigidium oppreſſit. Pacem à Populo Romano maluit integer petere, quam victus; & cum alia dediſſet, & arma retinerentur, bellum renovavit. Cæpio, cum vincere eum aliter non poſſet, duos ſatellites pecuniâ corrupit, qui Viriathum humi depoſitum peremerunt. Quæ victoria, quia empta erat, à Senatu non probata.

M. Æmilius Scaurus.

Marcus Æmilius Scaurus nobilis pauper, nam pater ejus, quamvis Patricius, ob paupertatem carbonarium negotium exercuit. Ipſe primò dubitavit, honores peteret an argentariam faceret: ſed eloquentiæ conſultus, ex eâ gloriam peperit. Primò in Hiſpaniâ Corniculo meruit. Sub Oreſte in Sardiniâ ſtipendia fecit. Ædilis juri reddendo, magis quam muneri edendo, ſtuduit. Legatus Calphurnii, Jugurthæ adverſus, tandem ejus pecuniâ victus. Conſul legem de ſumptibus & libertinorum ſuffragiis tulit. P. Decium Prætorem, tranſeunte ipſo ſedentem, juſſit aſſurgere, eique veſtem ſcidit, ſellam concîdit: ne quis ad eum in jus iret, edixit. Conſul Ligures & Gantiſcos domuit, atque de his triumpha-

In Viriatho, Alia dediſſet.] *Scribe* dedidiſſet.

vit

vit. Censor viam Æmiliam stravit: pontem Milvium fecit; Tantumque auctoritate potuit, ut Opimium contra Gracchum, Marium contra Glauciam & Saturninum, privato consilio armaret. Idem filium suum, quia præsidium deseruerat, in conspectum suum vetuit accedere: Ille ob hoc dedecus mortem sibi conscivit. Scaurus senex, cùm à Vario Tribuno plebis arguerentur, quasi socios & Latium ad arma coegisset, apud populum ait: Varius Sucronensis Æmilium Scaurum ait Socios ad arma coegisse; Scaurus negat: utri potiùs credendum putatis.

L. Apuleius Saturninus.

Lucius Apuleius Saturninus, Tribunus plebis seditiosus, ut gratiam Marianorum militum pararet, legem tulit, ut veteranis centena agri jugera in Africâ dividerentur: intercedentem Bæbium collegam, factâ per Populum lapidatione, submovit; Glauciæ Prætori, quod is, eo die quo ipse concionem habebat, jus dicendo partem Populi avocâsset, sellam concîdit, ut magis popularis videretur. Quendam libertini ordinis subornavit, qui se Tiberii Gracchi filium fingeret: Ad hoc testimonium Sempronia soror Gracchorum producta, nec precibus, nec minis adduci potuit, ut dedecus famiſ-

liæ

liæ agnoſceret. Saturninus, Aulo Nonio competitore interfecto, Tribunus plebis refectus, Siciliam, Achaiam, Macedoniam novis colonis deſtinavit, & aurum, dolo, an ſcelere Cæpionis partum, ad emptionem agrorum convertit. Aquâ & igne interdixit ei, qui in leges ſuas non jurâſſet. Huic legi multis nobilibus abrogantibus, cum tonuiſſet, clamavit: Jam, inquit, niſi quieſcitis, grandinabit. Metellus Numidicus exulare quàm jurare maluit. Saturninus tertiò Tribunus pleb. refectus, ut ſatellitem ſuum Glauciam Prætorem, Conſulem faceret, Memmium competitorem ejus in campo Martio necandum curavit. Marius Senatûs conſulto armatus, quo cenſebatur, *Darent operam Conſules ne quid Reſpublica detrimenti caperet*; Saturninum & Glauciam in Capitolium perſecutus obſedit, maximoque aſtu inciſis fiſtulis in deditionem accepit; nec deditis fides ſervata. Glauciæ fracta cervix. Apuleius, cum in curiam fugiſſet, lapidibus & tegulis deſuper interfectus eſt. Caput ejus Rabirius quidam Senator per convivia in ludibrium circumtulit.

In Apuleio Saturnino. Niſi quieſcitis.] *Vox eſt imperioſiſſima,* Quieſcite. *Terent. Plaut. Cic.*

L. Lici-

L. Licinius Lucullus.

Lucius Lucullus nobilis, disertus & dives, Ptolemæum regem Alexandriæ Consuli Sullæ conciliavit: & mox per Murenam in Asiâ classem Mithridatis. Prætor Africam justissimè rexit. Adversus Mithridatem Consul missus, collegam suum Cottam Chalcedone obsessum liberavit. Cyzicum obsidio solvit: Mithridatis copias ferro & fame afflixit, eumque regno suo, Ponto, expulit. Quem rursum cum Tigrane rege Armeniæ subveniente, magnâ felicitate superavit. Nimius in habitu, maximè signorum & tabularum amore flagravit. Post, cùm alienatâ mente desipere cœpisset, tutela ejus M. Lucullo fratri permissa est.

L. Cornelius Sulla.

Cornelius Sulla, à fortunâ Felix dictus, cum parvulus à nutrice ferretur, mulier obvia, salve, inquit, puer, tibi & Reipub. tuæ felix: & statim quæsita quæ hoc dixisset, non potuit inveniri. Hic Quæstor Marii, Jugurtham à Boccho in deditionem accepit. Bello Cimbrico, & Teutonico legatus, bonam operam navavit. Prætor inter cives jus dixit. Prætor Ciliciam provinciam

vinciam habuit. Bello Sociali Samnites, Irpinoſque ſuperavit. Ne monumenta Bocchi tollerentur, Mario reſtitit. Conſul Aſiam ſortitus, Mithridatem apud Orchomenum & Chæroneam prælio fudit. Archelaum præfectum ejus Athenis vicit, Portum Piræum recepit. Henetos & Dardanos in itinere ſuperavit. Cum rogatione Sulpitiâ imperium ejus transferretur ad Marium, in Italiam regreſſus; corruptis adverſariorum exercitibus, Carbonem Italiâ expulit; Marium filium apud Sacriportum, Teleſinum apud portam Collinam vicit. Mario Præneſte interfecto, Felicem ſe edicto appellavit. Proſcriptionis tabulas primus propoſuit. Novem millia deditorum in Villâ Publicâ occîdit. Numerum ſacerdotum auxit, Tribunitiam poteſtatem minuit. Republicâ ordinatâ Dictaturam depoſuit: unde ſperni cœptus, Puteolos conceſſit, & morbo, qui Phthiriaſis vocatur, interiit.

Mithridates Rex Ponti.

Mithridates Rex Ponti oriundus à ſeptem Perſis, magnâ vi animi & corporis, ut ſex juges equos regeret, duarum & vi-

In Sylla. Imperium.] *Id eſt, Provincia.*
Deditorum.] Malim, *deditiorum.*

ginti

ginti gentium ora loqueretur. Bello Sociali diffidentibus Romanis, Nicomedem Bithyniâ, Ariobarzanem Cappadociâ expulit. Literas per totam Aſiam miſit, ut, quicumque Romanus eſſet, certâ die interficeretur: & factum eſt. Græciam inſulaſque omnes, exceptâ Rhodo, occupavit. Sulla eum prælio vicit, claſſem ejus proditione Archelai intercepit: ipſum apud Orchomenum oppidum fudit; & oppreſſiſſet, niſi adverſum Marium feſtinans, qualemcunque pacem componere maluiſſet. Deinde eum Cabiris reſiſtentem Lucullus fudit. Mithridates poſt à Pompeio nocturno prælio victus, in regnum confugit: ubi per ſeditionem popularium à Pharnace filio in turre obſeſſus, venenum ſumpſit. Quod cum tardiùs ſubiret, quia adverſum venena multis antea medicaminibus corpus firmârat, immiſſum percuſſorem Gallum Sithocum, auctoritate vultûs territum revocavit, & in cædem ſuam manum trepidantis adjuvit.

Cn. Pompeius Magnus.

Cn. Pompeius Magnus, civili bello Sullæ partes ſecutus, ita egit, ut ab eo maximè diligeretur. Siciliam fine bello à proſcriptis recepit. Numidiam Hiarbæ ereptam, Maſſiniſſæ reſtituit. Viginti ſex annos natus triumphavit. Lepidum, acta Sullæ reſcin-

reſcindere volentem, privatus Italiâ fugavit. Prætor in Hiſpaniam pro Conſulibus miſſus Sertorium vicit. Mox piratas intra quadrageſimum diem ſubegit. Tigranem ad deditionem, Mithridatem ad venenum compulit. Deinde mirâ felicitate & celeritate nunc in Septentrione Albanos, Colchos, Heniochos, Caſpios, Iberos: nunc in Oriente Parthos, Atrabes, atque Judæos cum magno ſui terrore penetravit. Primus in Hyrcanum, Caſpium, Rubrum & Arabicum mare uſque pervenit. Mox cum diviſo orbis imperio Craſſus Syriam, Cæſar Galliam, Pompeius urbem obtineret, poſt cædem Craſſi, Cæſarem dimittere exercitum juſſit. Cujus infeſto adventu Urbe pulſus, in Pharſaliâ victus, ad Ptolemæum Alexandriæ regem confugit. Ejus imperio ab Achillâ & Pothino ſatellitibus occiſus eſt. Hujus latus ſub oculis uxoris & liberorum à Septimio Ptolemæi præfecto mucrone confoſſum eſt; jamque defuncti caput gladio præciſum, quod uſque ad ea tempora fuerat adoratum. Truncus Nilo jactus, à Servio Codro rogo inuſtus, humatuſque eſt, inſcribente ſepulchro: HIC SITUS EST MAGNUS POMPEIUS.

In Pompeio Magno. Nilo jactus.] *Poeticum eſt, pro* in Nilum. Virg. projecit, *&c. id eſt,* in fluvium.

Caput

Caput ab Achilliâ Ptolemæi ſatellite, Ægyptio velamine involutum, cum annulo Cæſari præſentatum eſt: qui non continens lachrymas, illud plurimis & pretioſiſſimis odoribus eremandum curavit.

Julius Cæſar.

Caius Julius Cæſar veneratione rerum geſtarum Divus dictus: contubernalis Thermo in Aſiam profectus, cum ſæpe ad Nicomedem regem Bithyniæ commearet, impudicitiæ infamatus eſt. Mox Dolabellam judicio oppreſſit. Dum ſtudiorum causâ Rhodum petit, à piratis captus & redemptus, eoſdem & poſtea captos punivit. Prætor Luſitaniam, & poſt Galliam, ab Alpibus uſque; & Oceanum bis claſſe trangreſſus, Britanniam ſubegit. Cum ei triumphus à Pompeio negaretur; armis eum Urbe pulſum in Pharſaliâ vicit. Capite ejus oblato flevit; honorificè ſepeliri fecit: mox à ſatellitibus Ptolemæi obſeſſus, eorum & regis nece Pompeio parentavit. Pharnacem Mithridatis filium famâ nominis fugavit. Jubam & Scipionem in Africâ, Pompeios juvenes in Hiſpaniâ apud Mundam oppidum, ingenti prælio vicit; deinde ignoſcendo amicis odia cum armis depoſuit: nam Lentulum tantum, & Afranium, & Fauſtum Sullæ filium juſſit occidi.

Dictator

Dictator in perpetuum factus, à Senatu in curiâ, Cassio & Bruto cædis auctoribus, tribus & viginti vulneribus occisus est: cujus corpore pro Rostris posito, sol orbem suum celâsse dicitur.

Octavianus Cæsar.

Cæsar Octavianus ex Octaviâ familiâ in Juliam translatus, in ultionem Julii Cæsaris, à quo hæres fuerat institutus, Brutum & Cassium cædis auctores in Macedoniâ vicit: Sextum Pompeium, Cn. Pompeii F. bona paterna repetentem, in freto Siculo superavit: Marcum Antonium Consulem Syriam obtinentem, amore Cleopatræ devinctum, in Actiaco Ambraciæ littore debellavit: Reliquam orbis partem per legatos domuit. Huic Parthi signa, quæ Crasso sustulerant, ultro reddiderunt. Indi, Scythæ, Sarmatæ, Daci, quos non domuerat, dona miserunt. Jani Gemini portas bis ante se clausas, primo sub Numâ, iterum post primum Punicum bellum, suâ manu clausit. Dictator in perpetuum factus, à Senatu, ob res gestas, Divus Augustus est appellatus.

Cato Prætorius.

Cato Prætorius, Catonis Censorii pronepos, cum in domo avunculi Drusi educaretur,

caretur, nec pretio, nec minis potuit adduci à Q. Popedio Silone Marſorum principe, ut favere ſe cauſæ Sociorum diceret. Quæſtor in Cyprum miſſus ad vehendum ex Ptolemæi hæreditate pecuniam, cum ſummâ eam fide perduxit; præterea conjuratos puniendos cenſuit. Bello Civili, Pompeii partes ſecutus eſt: quo victo, exercitum per deſerta Africæ duxit, ubi Scipioni Conſulari delatum ad ſe imperium conceſſit. Victis partibus, Uticam conceſſit, ubi filium hortatus, ut clementiam Cæſaris experiretur, ipſe lecto Platonis libro, qui de bonis mortis eſt, ſemet occîdit.

M. Tullius Cicero.

Marcus Tullius Cicero, genere Arpinas, patre equite Romano natus, genus à Tito Tatio rege duxit. Adoleſcens Roſciano judicio eloquentiam, & libertatem ſuam adverſus Sullanos oſtendit: ex quo veritus invidiam, Athenas ſtudiorum gratiâ petivit, ubi Antiochum Academicum philoſophum ſtudiosè audivit. Inde eloquentiæ gratiâ Aſiam, pòſt Rhodum petiit, ubi Molonem Græcum, rhetorem tùm diſertiſſimum,

In Catone Prætorio. De bonis mortis eſt.] *Inſcribitur Phædon. In eum librum extat Callimachi epigramma, quod interpretes nondum intellexerunt.*

magi-

magiſtrum habuit, qui flêſſe dicitur quòd per hunc Græcia eloquentiæ laude privaretur. Quæſtor Siciliam habuit. Ædilis C. Verrem repetundarum damnavit. Prætor Ciliciam latrociniis liberavit. Conſul conjuratos capite punivit. Mox invidiâ P. Clodii, inſtinctuque Cæſaris & Pompeii quos dominationis ſuſpectos, eâdem, quâ quondam Sullanos, libertate perſtrinxerat, ſollicitatis Piſone & Gabinio Conſulibus, qui Macedoniam Syriamque provincias in ſtipendium operâ hujus acceperant, in exilium actus: mox ipſo referente Pompeio rediit, eumque Civili bello ſecutus eſt. Quo victo veniam à Cæſare ultrò accepit: quo interfecto Auguſtum fovit: Antonium hoſtem judicavit. Et cum III viros ſe feciſſent Cæſar, Lepidus, Antoniuſque, concordia non aliter viſa eſt inter eos jungi poſſe, niſi Tullius necaretur: qui, immiſſis ab Antonio percuſſoribus, cum fortè Formiis quieſceret, imminens exitium corvi auſpicio didicit, & fugiens occiſus eſt. Caput ad Antonium relatum.

Marcus Brutus.

Marcus Brutus avunculi Catonis imitator, Athenis philoſophiam, Rhodi eloquentiam didicit. Cytheridem mimam cum Antonio & Gallo amavit. Quæſtor in Galliam proficiſci noluit, quod is bonis omnibus

nibus displicebat. Cum Appio Claudio in Ciliciâ fuit: & cum ille repetundarum accusaretur, ipse ne vero quidem infamatus est. Civili bello à Catone ex Ciliciâ retractus, Pompeium secutus est: quo victo veniam à Cæsare accepit; & Proconsul Galliam rexit: tamen cum aliis conjuratis in curiâ Cæsarem occîdit, & ob invidiam veteranorum in Macedoniam missus, ab Augusto in campis Philippicis victus, Stratoni cervicem præbuit.

C. Cassius Longinus.

Caius Cassius Longinus quæstor Crassi in Syriâ fuit, post cujus cædem, collectis reliquis in Syriam rediit. Osacem præfectum regium apud Orontem fluvium superavit. Dein quod coemptis Syriacis mercibus fœdissimè negotiaretur, Caryota cognominatus est. Trib. pleb. Cæsarem oppugnavit, Bello civili Pompeium secutus classi præfuit; à Cæsare veniam accepit, tamen adversus eum conjurationis auctor cum Bruto fuit, & in cæde dubitanti cuidam, vel per me, inquit, feri: magnoque exercitu comparato, in Macedoniâ Bruto conjunctus in campis Philippicis ab Antonio victus, cum eandem fortunam Bruti putaret, qui Cæsarem vicerat, Pindaro liberto jugulum præbuit. Cujus morte auditâ Antonius exclamâsse dicitur, Vici.

Sextus

Sextus Pompeius.

Sextus Pompeius in Hiſpaniâ apud Mundam victus, amiſſo fratre, reliquiis exercitus collectis, Siciliam petiit, ubi ruptis ergaſtulis mare obſedit. Interceptis commeatibus Italiam vexavit; & cum mari feliciter uteretur, Neptuni ſe filium confeſſus eſt, eumq; bobus auratis & equo placavit. Pace factâ epulatus in navi cum Antonio & Cæſare non invenuſtè ait: Hæ ſunt meæ carinæ: quia Romæ in Carinis domum ejus Antonius tenebat. Rupto per eundum Antonium fœdere, Sextus ab Auguſto per Agrippam navali prælio victus in Aſiam fugit, ubi ab Antoninianis militibus occiſus eſt.

Marcus Antonius.

Marcus Antonius in omnibus expeditionibus Julio Cæſari comes, Lupercalibus diadema ei imponere tentavit, mortuo divinos honores decrevit. Auguſtum perfidiosè tractavit; à quo apud Mutinam victus,

In Sexto Pompeio. Neptuni ſe filium.] *Unde &* Neptunus *ab Auratio dicitur per deriſum.*

Confeſſus eſt.] *Id eſt, Palàm profeſſus eſt.*

In Carinis.] *Regio urbis Romanæ erat inter lautiſſimas, unde* Virg. Lautis mugire Carinis.

Perufii

Perusii fame domitus, in Galliam fugit: ibi Lepidum sibi collegam adjunxit: Brutum, exercitu ejus corrupto, occîdit: Reparatis viribus in Italiam regressus cum Cæsare in gratiam rediit. Triumvir factus proscriptionem à Lucio Cæsare avunculo suo cepit. In Syriam missus bellum Parthis intulit, à quibus victus, vix tertiam partem de quîndecim legionibus in Ægyptum perduxit. Ibi Cleopatræ amore devinctus in Actîaco littore ab Augusto victus est. Inde Alexandriam regressus, cum habitu regio in solio Regali sedisset, necem sibi conscivit.

Cleopatra Regina.

Cleopatra Ptolemæi regis Ægyptiorum filia à fratre suo Ptolemæo eodemque marito, quem fraudare regno voluerat, pulsa, ad Cæsarem bello Civili in Alexandriam venit: ab eo specie suâ & concubitu, regnum Ptolemæi & necem impetravit. Hæc tantæ pulchritudinis, ut multi noctem illius morte emerint. Postea Antonio juncta, cum eo victa, cùm se illi inferias ferre simularet, in Mausoleo ejus, admotis aspidibus, periit.

In Marco Antonio, Perusii fame domitus.] *Hinc aliquid excidit, Neque hoc stare potest. Qui Historiam veterem norunt, sciunt quid velim.*

9 MA 66
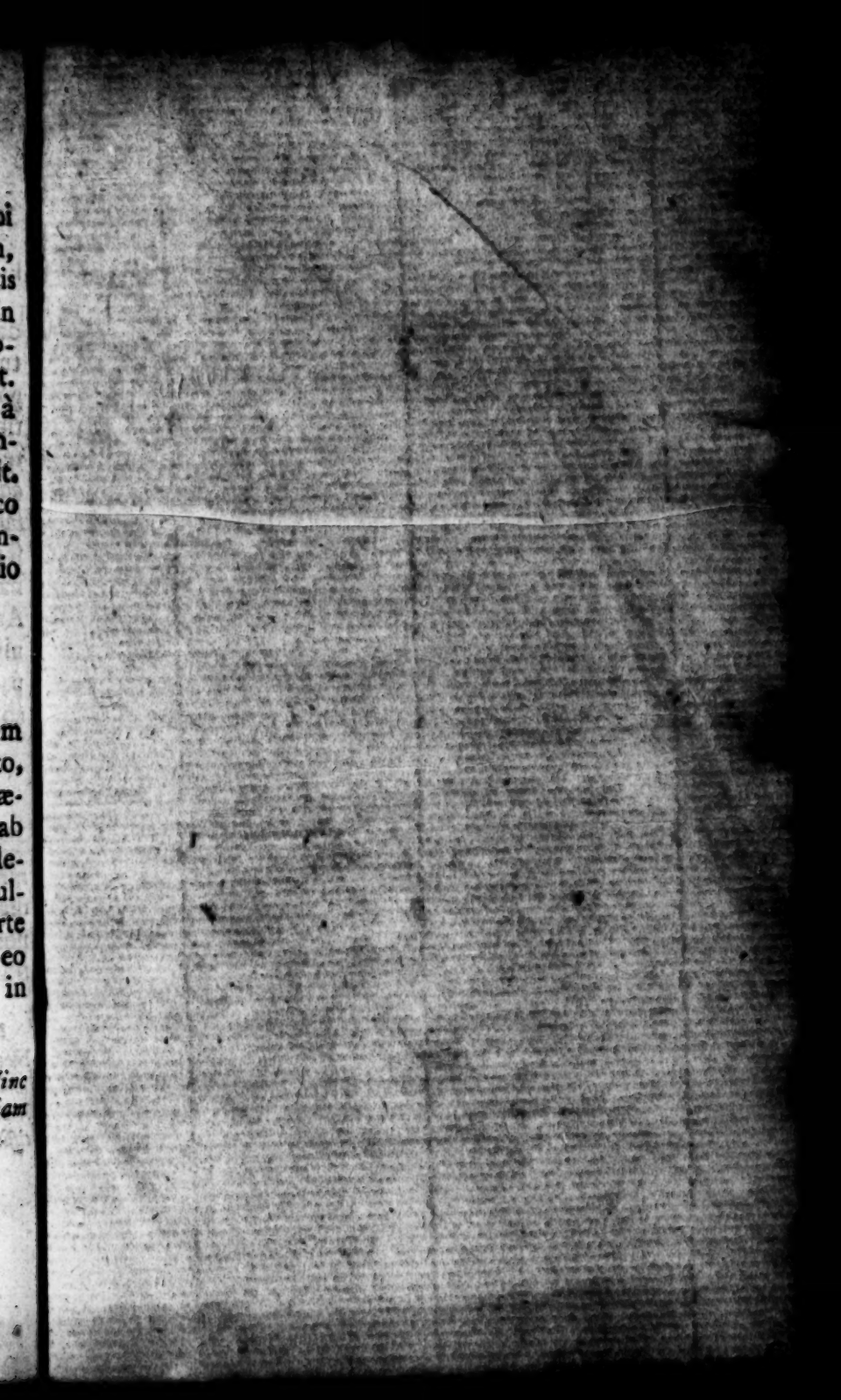
FINIS.